

ROK I

1929

ZESZYT I

SAMORZĄD TERYTORJALNY

KWARTALNIK, POŚWIĘCONY TEORJI I ŻYCIU
SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO

W A R S Z A W A

WYDAWNICTWO BIURA ZJAZDÓW SAMORZ. ZIEMSKIEGO
(ZWIĄZEK SEJMIKÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ)

WAŻNIEJSZE OMYŁKI DOSTRZEŻONE W DRUKU.

<i>str.</i>		<i>zamiast</i>	<i>winno być.</i>
78	w tytule	Gałasiewicz	Galasiewicz
133	3 wiersz od góry	Biegelstein	Biegeleisen

SAMORZĄD TERYTORJALNY

KWARTALNIK, POŚWIĘCONY TEORJI I ŻYCIU
SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO

POD REDAKCJĄ
JÓZEFA BEKA

W A R S Z A W A

WYDAWNICTWO BIURA ZJAZDÓW SAMORZ. ZIEMSKIEGO
(ZWIĄZEK SEJMIKÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ)

PREMIÈRE ANNÉE

1929

Nr. 1

L'ADMINISTRATION LOCALE ET RÉGIONALE

Revue trimestrielle consacrée à la doctrine et la vie
de l'administration locale et régionale.

P A R
JOSEPH BEK

V A R S O V I E

EDITION DU BUREAU DES CONGRÈS DES CONSEILS D'ARRONDISSEMENTS
(Union des arrondissements en Pologne).

Treść zeszytu I

Od Redakcji	str. 1

ARTYKUŁY

<i>Bolesław Markowski</i> — Dochody i wydatki samorządu terytorjalnego według budżetów na rok 1927/28	7
<i>Dr. Juljusz Dunikowski</i> — Orzecznictwo Najwyższego Trybunału Administracyjnego	47
<i>Roman Grochowski</i> — Państwowa Rada Samorządowa	62

MATERJAŁY STATYSTYCZNE I OPISOWE

<i>Celestyn Galasiewicz</i> — Stan i zadania samorządu na terenie województwa Białostockiego	78
<i>Józef Bek</i> — Działalność powiatowego samorządu w b. Galicji od 1868 — 1918	95

KRONIKA

Sprawy samorządowe w Sejmie	104
Samorząd w uchwałach stronnictw politycznych i innych organizacyj społecznych	107
Zrzeszenia samorządu ziemskiego	110
Samorząd ziemski dla Powszechnej Wystawy Krajowej	118
Zebranie Państwowej Rady Opieki Społecznej	120
Różne	121

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

Ustawy i rozporządzenia	124

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA

Zdrowie publiczne	126
Komunikacja	129
Rolnictwo	130

BIBLIOGRAFJA

Polska	133
Niemiecka	135

Table des matières du N. 1

Editorial	1

ARTICLES

<i>Bolesław Markowski</i> — Les recettes et les dépenses de l'administration locale et régionale d'après les budgets de 1927 — 28	7
<i>Juljusz Dunikowski</i> , docteur en Droit — La jurisprudence du Tribunal Administratif Suprême	47
<i>Roman Grochowski</i> — Le Conseil supérieur de l'administration locale et régionale	62

MISCELANEA ET STATISTIQUE

<i>Celestyn Galasiewicz</i> — Le rôle et l'état actuel de l'administration locale et régionale dans la voïevodie de Białystok	78
<i>Joseph Bek</i> — L'activité des arrondissements dans la province de Galicie dès 1868 à 1918	95

CHRONIQUE

Les problèmes de l'administration locale et régionale à la Diète	104
Les partis et les associations politique sur la question de l'administration locale et régionale	107
Unions de commune et d'arrondissements	
L'administration locale et régionale à l'Exposition Générale Polonaise 1929	110
La séance du Conseil Supérieur de l'assistance publique	118
Miscellanea	121

REVUE DE LA LÉGISLATION	124

LES REVUES ET LES LIVRES	126

BIBLIOGRAPHIE

Bibliographie polonaise	133
Bibliographie allemande	135

O samorządzie myślano w Polsce inaczej przed wojną, niż obecnie. Widziano w nim jakby częściowe ziszczenie dążenia do niepodległości. Nawet pod zaborem austriackim, gdzie samorząd wsi, powiatu i kraju był rzeczywistością, nie marzeniem, łączono z nim to samo pojęcie. Wyraz doraźny znajdowało to w przeciwstawianiu Samorządu — Państwu, bo państwo nie było narodowe. W Polsce niepodległej ta pociągająca strona samorządu prędko gaśnie. Nie może być mowy o zadatku, kiedy nastąpiła już zupełna wypłata. Zorza ustępuje przed olśniewającym blaskiem tarczy słonecznej.

Powstaje więc pytanie, czy samorząd jest już dla nas tylko wynikiem wyrachowania, jest metodą praktyczniejszego wykonania pewnych zadań życia publicznego? Decentralizacja w połączeniu z dekoncentracją?

Mówi się, w sferach teoretyków przedewszystkiem, że samorząd jest tylko pewną formą funkcji państwowej, wyłączeniem Państwa w realizowaniu idei dobra publicznego; Państwo jedynie jest ostoją prawa, w szczególności prawa administracyjnego; prawo — ma sankcję; istotą tedy Państwa jest przymus, a ten jest także jedną z właściwości samorządu lokalnego, czem znów samorząd terytorjalny różni się zasadniczo od samorządu spółdzielni gospodarczej, związku zawodowego czy stowarzyszenia humanitarnego.

Pociągającą stroną samorządu jest według tego jedynie wyrachowanie, że potrzebom ogólnym i spólnym, wynikającym ze spółżycia sąsiedzkiego, łatwiej i prędzej zapobiegniemy przez administrację samorządną, miejscową niż centralno-biurokratyczną. Takby powierzchownie wyglądało i tak wielu

nowicjuszków w naszym życiu publicznem stara się wmówić opinii. W ten sposób jednak popełnia się błąd: opuszcza się znaczenie czynnika psychicznego: nazwijmy go samoradnością. Czynnikiem to dużego znaczenia: budzą się nowe siły tam, gdzie jest możność realizowania własnych pomysłów; wartość wysiłku w oczach pracownika wzrasta w miarę rozwijania własnej twórczości. Czynnikiem ten, niewątpliwie, nie obcy jest i wyraz swój znaleźć może i w pracy funkcjonariuszków rządu państwowego, nietylko u działaczy samorządu. Najczęściej jednak jest to tam możliwe tylko na stanowiskach wysokich, te zaś dostępne są jednostkom nielicznym i wymagają dużego zawodowego przygotowania. Tutaj zaś każdy dojrzały obywatel może znaleźć ujście dla swej twórczej dobrej woli. Obywatel może wprawdzie zadowolić swój instynkt solidarności i w dziesiątkach innych formacyj życia zbiorowego, poza samorządem terytorjalnym, ale dobrze jest, gdy tam gdzie *musi* pracować, *może* pracować — wprawdzie zgodnie z ustawą — ale w dużym stopniu twórczej swobody.

Stąd tedy powstaje zagadnienie ważne dla rozwoju samorządu: zagadnienie czynnika niezależnego w samorządzie. Dobre właściwe rozwiązanie stosunku władzy państwowej w ustawie, czynnika rządowego (urzędnika państwowego) w praktyce — życia samorządowego — jest jeszcze otwarte. Jest to zagadnienie i dla twórców ustaw i dla tych, co pilnują ich wykonania, lub w wykonaniu tem udział przyjmują.

Sprawa uczestnictwa miejscowego niezależnego czynnika w ustawodawstwie lokalnem została w naszej Konstytucji posawiona bardzo szeroko. Niewątpliwie, zaszerezo. Artykuł bowiem 3-ci Konstytucji brzmi:

„Rzeczpospolita... przekaze przedstawicielstwom samorządu właściwy zakres ustawodawstwa, zwłaszcza z dziedziny administracji, kultury i gospodarstwa, który zostanie bliżej określony ustawami państwowemi“. Nie może być przecież mowy o tem, aby najmniejsze nawet jednostki terytorjalne stwarzały sobie ustawy, bodajby nawet w ramach ustawy państwowej.

Od czasu uchwalenia Konstytucji ujrzało światło dzienne bardzo wiele ustaw państwowych „bliżej określających zakres działania samorządu“ w dziedzinach ekonomicznego i kulturalnego życia. Ani jednak nie wszystko zostało w ten sposób ujęte, ani nie wszystkie ustawy są dobre. Szczególniej prawdziwe

to jest w odniesieniu do sprawy zapewnienia samorządowi środków do pracy. Art. 69 mówi tylko bardzo ogólnie, że źródła dochodowe Państwa i samorządu będą ustawami ściśle rozgraniczone. Dotychczas to się nie stało i droga ku temu celowi jeszcze jest daleka. Ale i w zapewnieniu samemu samorządowi dostatecznie silnych źródeł dochodowych jesteśmy dalecy od stałości. Zapewnienie związkom samorządu dostatecznych źródeł dochodowych, jak również usprawnienie ich gospodarki finansowej jest równie sprawą otwartą. Jest także sprawą pilną i konieczną wobec tego, że działalność samorządu terytorjalnego rozwija się coraz intensywniej i w wielu kierunkach się pogłębia tak wskutek własnej inicjatywy samorządu, jak wskutek coraz większej ilości pojawiających się ustaw.

Dalszy element samorządu: udział obywateli w ciałach przedstawicielskich jest w konstytucji (tylko przewidziany). Art. 67 mówi, że „prawo stanowienia w sprawach, należących do zakresu działania samorządu, przysługuje radom obieralnym“. Nie mówi już o sposobach obierania. Może być taki lub inny, może się wzorować na systemie przyjętym w wyborach do parlamentu, ale może uwzględniać reprezentację interesów, może być bezpośredni lub pośredni, powszechny lub w ten czy inny sposób ograniczony. Sprawa otwarta.

Organizacja władz samorządowych nie jest też dotąd ostatecznie sprecyzowana. Konstytucja przesądza tylko zespolenie kolegów obieranych przez ciała reprezentacyjne z przedstawicielami państwowych władz administracyjnych i pod ich przewodnictwem. Można jednak rozumieć to tak, że np. przedstawicielstwo (sejmik czy rada) powiatu może sobie wybierać, swego przewodniczącego, natomiast reprezentant władzy państwowej (starosta, wojewoda) *musi* już przewodniczyć Wydziałom wykonawczym ciał uchwalających. Sprawa, jak tamte — otwarta.

Wiele innych zagadnień oczekuje na sprecyzowanie metod rozwiązania. Nasuwa się przytem zawsze pytanie: jak daleko iść w tem normowaniu ustawowem, jakie ramy stworzyć, w których samoradności obywateli wolno się będzie przejawiać swobodnie? Stosunek samorządu, jego inicjatywy do nakazu ustawowego z jednej strony, a z drugiej znów stosunek samorządu do inicjatywy obywateli, łączących się w związki samopomocy w sprawach kompetencyjnie wspólnych, — pole bardzo obszerne i do rozważań i do eksperymentów.

Idąc głębiej, spotykamy już wśród samych jednostek samorządnych zagadnienia sprzeczne, jak np. stosunek miast do powiatów, antagonizm wsi i miasta. Sprawa wydzielenia miast z administracji samorządu powiatowego, wyszukanie właściwej podstawy do takiego wyłączenia nie jest jeszcze zamknięta. Dzisiejsze „25.000 mieszkańców“ nie wiele mówi, jest tylko tymczasowem załatwieniem tendencji „separatystycznych“ ze strony miast.

W poszczególnych dziedzinach działalności czekają na rozstrzygnięcie takie zasadnicze problemy, jak np. centralizacja czy decentralizacja w administracji drogowej, jak stosunek samorządu do rolnictwa, wobec usiłowań popierania rolnictwa przez Związki rolników i Izby rolnicze, jak to, czy służbę zdrowia publicznego ma objąć całkowicie samorząd, to samo w zakresie lecznictwa zwierzęcego i t. p.

Dla oświetlenia tych wszystkich zagadnień, dla wypracowywania podstaw, przygotowania materiałów cyfrowych i opisowych, niezbędnych do wyrobienia sądu o wyborze drogi i sposobu rozstrzygnięcia dla wypowiedzania pomysłów i projektów tych rozstrzygnięć i zarazem ich krytycznej oceny — niezbędną jest prasa samorządowa.

Prasa ta przytem ma dwa zadania: pomóc do wyrobienia sądu, najbliższego prawdy przez dostarczenie materiału i możliwości wypowiedzenia się specjalizującym się pracownikom teoretycznym, — z drugiej zaś strony — zainteresować bliżej samorządem czynnik bezpośrednio z nim stykający się, ludność — odczuwającą potrzebę praktycznego rozwiązania w mnóstwie spraw życiowych. Samorząd lokalny — to przecież — czyn, to walka z licznymi brakami, trudnościami, niedomaganiem życia codziennego.

W tej walce szermierzami są trzy elementy: niezależny, z wyboru miejscowych obywateli pochodzący, państwowy, przewodniczący tym kolegom obieralnym, i pracowniczy z urzędników administracyjnych i zawodowców takich, jak inżynierowie, agronomowie, oświatowcy i t. p. złożony. Zbyteczne byłoby udowadniać, w jakim stopniu prasa zawodowa jest potrzebna tym realizatorom.

Dowodem zresztą dostatecznym potrzeby takiej prasy służyć może długoletnie istnienie tygodnika „Samorząd“, organu Związku powiatów, „Gminy“ i „Głosu Gminy Wiejskiej“, cza-

sopism samorządowi wiejskiemu i „Samorządu Miejskiego“ — samorządowi miast, poświęconych. Do tych organów przybywa obecnie „Kwartalnik Samorządowy“ — jako drugi organ Związku powiatów, przeznaczony dla rozpraw bardziej zasadniczych, publikowania materiałów, przedewszystkiem dla pracowników na polu ustawodawstwa samorządowego, dla teoretyków i badaczy życia społecznego, podczas gdy tygodnik służyć będzie przedewszystkiem praktycznym zagadnieniom chwili bieżącej. Mówimy: „przedewszystkiem“, bo ściśle przestrzegać podziału na bardziej teoretyczną i bardziej praktyczną treść, nie można.

Warszawa, 2 stycznia 1929 r.

Józef Bek

BOLESŁAW MARKOWSKI

prof. Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie

DOCHODY I WYDATKI SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO WEDŁUG BUDŻETÓW NA R. 1927/28

WSTĘP

STATYSTYKA FINANSÓW SAMORZĄDOWYCH.

Zbieranie, zestawianie a nawet opracowywanie danych statystycznych z dziedziny finansów samorządowych poczyniło ostatnimi czasy znaczne postępy.

Jeszcze w roku 1922/23 przy opracowywaniu projektu ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych zebranie pełnego materiału statystycznego okazało się niemożliwym, a fragmentaryczne dane, wyrażone w zmiennej walucie, drogowskazem być nie mogły.

Dopiero od roku 1924 znajdujemy w wydawnictwach Głównego Urzędu Statystycznego zestawienia dochodów i wydatków samorządowych, nie obejmujące jednak całości przedmiotu.

Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej Rok II (1923), wydany w r. 1924 podaje zamknięcia rachunkowe powiatowych związków komunalnych, sporządzone w markach polskich, dla b. Królestwa Kongresowego za okres od 1 lipca 1919 r. i dla Małopolski od 1 stycznia 1919 do końca 1921 roku; w zestawieniu brak całego szeregu powiatów.

Następny rocznik III (1924) przynosi zestawienia: pożyczek samorządowych, zaciągniętych w r. 1923, dochodów i wy-

datków Starostw krajowych: rzeczywistych za r. 1924 i preliminowanych na r. 1925, wreszcie zamknięcia rachunkowe powiatowych związków komunalnych za czas od 1 kwietnia 1921 do końca 1922, nie obejmujące jednak województw wschodnich i Śląska, brak też 4-ch powiatów w wojew. centralnych i zachodnich. Sumy podano w złotych.

W roczniku IV-ym (1925 — 26) znajdujemy już bardziej obfity materiał, a mianowicie: 1) pożyczki samorządów według stanu na 1/I 1925 r., 2) zamknięcia rachunkowe gmin wiejskich za r. 1924, uwzględniające jednak dla każdego województwa tylko gminy trzech wybranych powiatów (1919 z ogólnej ilości 12.610 gmin wiejskich), 3) zamknięcia rachunkowe miast za r. 1924 z podziałem na cztery grupy według ilości mieszkańców, zawierające dane dla 128 miast z ogólnej liczby 626, 4) zamknięcia rachunkowe powiatowych związków komunalnych za r. 1924, zgrupowane według województw (brak 3 powiatów), 5) dochody i wydatki Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie: rzeczywiste za r. 1924 i 1925 i preliminowane na r. 1926, 6) dochody i wydatki Starostw krajowych poznańskiego i pomorskiego: rzeczywiste za r. 1925 i preliminowane na r. 1926.

Rocznik V-ty (r. 1927) zawiera: 1) zamknięcie rachunkowe gmin wiejskich za r. 1925, zebrane na zasadzie ankiety z 48 powiatów na ogólną liczbę 263 (2.033 gminy), 2) zamknięcie rachunkowe miast za r. 1925 z podziałem na 5 grup, obejmujące 167 miast z ogólnej liczby 635, 3) zamknięcie rachunkowe powiatowych związków komunalnych za r. 1925 (bez 5-ciu powiatów), 4) dochody i wydatki Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie: rzeczywiste za r. 1926 i preliminowane na r. 1927/28, 5) także dochody i wydatki Starostw krajowych.

W świeżo wydanyim roczniku VI (r. 1928) zostały umieszczone: 1) szczegółowe opracowanie pożyczek samorządu według stanu na 1/I 1926 r., 2) zamknięcia rachunkowe za r. 1926: a) gmin wiejskich dla 51 powiatów (2.032 gminy), b) miast różnej wielkości (mniejszych uwzględniono 141 na ogólną ilość 576, większych 47 z pośród 49); c) powiatowych związków komunalnych (brak 4 powiatów), 3) wydatki i dochody starostw krajowych: rzeczywiste za r. 1927/28 i przelimitowane na r. 1928/29.

Oprócz danych, zawartych w rocznikach, sporo materiału podają, począwszy od r. 1926¹⁾, wiadomości statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego.

W zeszytach 1, 4, 14 i 19 z r. 1926 znajdujemy zamknięcia rachunkowe powiatowych związków komunalnych za r. 1924, częściowo w zestawieniu porównawczem z r. 1922-im, oparte na danych tymczasowych (brak jednakże 10-ciu powiatów).

W r. 1927: zeszyty 5, 6, 8 i 14 podają również tymczasowe zamknięcia rachunkowe powiatowych związków komunalnych za r. 1925 (brak 8-iu powiatów), w zeszytach 5, 8, 19 i 24 są pomieszczone zamknięcia rachunkowe gmin wiejskich za r. 1925 i częściowo za r. 1926, zestawione tylko przykładowo dla 3 — 4 powiatów z każdego województwa, zeszyt 19 zawiera zamknięcie rachunkowe za r. 1925, 10-u miast, liczących powyżej 50 tys. mieszkańców, a zeszyt 21 — dochody i wydatki starostw krajowych: rzeczywiste za r. 1926 i preliminowane na r. 1927/28.

W roku 1928²⁾: zeszyty 3, 7 i 5 zawierają zamknięcia rachunkowe gmin wiejskich za r. 1926, stanowiące ciąg dalszy zamknięć podanych w r. 1927 i w ten sam sposób ułożone, zeszyt 6 mieści dochody i wydatki powiatowych związków komunalnych w województwach wschodnich za lata 1925 i 1926 (brak powiatu baranowickiego), a w zeszytach 11, 12 i 13 znajdujemy zamknięcia rachunkowe za r. 1926 — 141 miast liczących do 20 tys. ludności, z ogólnej liczby 576 takich miast.

W listopadzie 1928 r. została wydana jako Tom VII-my Statystyki Polski — Statystyka finansów samorządu powiatowego w latach 1919 — 1922 i 1924³⁾.

Wydawnictwo to, a w szczególności opracowanie danych statystycznych przez p. St. Rzepkiewicza ma pierwszorzędne znaczenie dla badań nad rozwojem finansów i gospodarki powiatowych związków samorządowych w okresie 1919 — 24 roku, głównie zaś dla poznania ich stanu w r. 1924.

1) Z lat poprzednich należy wymienić opracowanie działalności związków powiatowych na obszarze b. Królestwa Kongresowego w r. 1919/20 na podstawie budżetów tych związków, ogłoszone w Miesięczniku Statystycznym z 1921 r. (Tom III zeszyt 6).

2) Uwzględniono 17 zeszytów.

3) Statystyka finansów komunalnych. Samorząd powiatowy w latach 1919 — 1922 i 1924. Warszawa 1928. Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego in. 4-o. Opracowanie p. St. Rzepkiewicza str. LXVII i 59 tablic na 311 stron

Nie zapoznając wartości materiału, gromadzonego i ogłoszanego przez Główny Urząd Statystyczny, zaznaczyć jednak należy, że z powodu fragmentarycznego charakteru danych statystycznych — nie jest on wystarczający, szczególnie jeżeli chodzi o ujęcie całokształtu finansów samorządowych: ogólną ocenę źródeł dochodowych, jakoteż ciężarów samorządu, o posiadanie wytycznych dla polityki finansowej w stosunku do samorządu.

Dla zadośćuczynienia tej potrzebie starało się Ministerstwo Spraw Wewnętrznych o zebranie i zestawienie dochodów i wydatków wszystkich bez wyjątku związków samorządowych. Nie mogło się to stać wcześniej, jak po wprowadzeniu stałej waluty. To też dopiero z końcem roku 1925 i w początkach 1926 zostały ogłoszone w Gazecie Administracji i Policji Państwowej, w opracowaniu p. A. Hujdy, dane o ogólnych sumach wydatków i dochodów związków komunalnych, oparte na preliminarzach budżetowych tych związków na r. 1925. Wkrótce potem w Nr. 19 Gazety z r. 1926 pp. M. Porowski i A. Hujda podali w obszerniejszem opracowaniu dane, zawierające wydatki i dochody wszystkich związków komunalnych w r. 1924, zgromadzone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych na podstawie ankiety, zarządzonej w r. 1925.

Należy pamiętać, że te pierwsze poczynania, mające na celu zebranie danych o całokształcie finansów samorządowych, miały miejsce jeszcze przed wydaniem rozporządzenia z 28 czerwca 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 75 poz. 433), zawierającego szczegółowe i jednolite dla całego państwa przepisy o układaniu budżetów związków komunalnych. Wskutek tego zaliczenie dochodów i wydatków do poszczególnych kategorii musiało być bardzo utrudnione i niezawsze zupełnie ściśle. W każdym razie zestawienia, o których mowa, po raz pierwszy umożliwiły odpowiedzi na palące pytania, co do ogólnej wysokości dochodów samorządu terytorjalnego, co do dochodów poszczególnych rodzajów samorządu według województw, co do wydajności źródeł dochodowych i ich wzajemnego stosunku, co do stopnia obciążenia ludności daninami komunalnymi, jako też i co do zużycia środków na poszczególne gałęzie gospodarki samorządowej.

* * *

W miarę postępu w gromadzeniu danych statystycznych pojawiają się ich opracowania.

Przedewszystkiem należy wymienić rozprawy teoretyczne z dziedziny statystyki finansów, ogłoszone jeszcze w r. 1923 i 1924 przez pp. dr. J. Piekalkiewicza i St. Rzepkiewicza¹⁾ Utorowały one drogę dla przepisów z 28 czerwca 1926 r. o układaniu budżetów związków komunalnych.

Monograficzne opracowania finansów samorządowych początkował p. St. Rzepkiewicz, ogłaszając w r. 1921 „Budżety powiatowych związków komunalnych w r. 1919 — 1920“, i w r. 1924 artykuł „Gospodarka komunalna w świetle cyfr“²⁾.

W r. 1926 ukazała się w wydaniu książkowym³⁾ praca p. dr. M. Z. Jaroszyńskiego, p. t. „Gospodarka gmin wiejskich w Polsce na tle stanu finansów gminnych“. Autor mógł się oprzeć tylko na ułamkowym materiale statystycznym z lat 1924 i 1925, dał jednak pracę niezmiernie cenną, do czego dopomogła mu wybitna znajomość gospodarki samorządowej i ustawodawstwa skarbowego.

W tymże roku ogłosił w czasopiśmie „Samorząd“ p. dr. Piekalkiewicz opracowanie „Wydatków i dochodów samorządów ziemskich b. Królestwa Kongresowego w 1924 roku“ w porównaniu z r. 1922-imi⁴⁾.

W miarę ukazywania się w „Wiadomościach Statystycznych“ odpowiednich danych umieszczał p. St. Stemplewski również w „Samorządzie“ krótkie opracowania, oświetlające wydatki i dochody powiatowych związków komunalnych⁵⁾.

¹⁾ J. Piekalkiewicz „Prace i zadania Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w dziedzinie statystyki Skarbowej“. Miesięcznik Statystyczny r. 1923, t. VI, zes. 3.

Stef. Rzepkiewicz „Zamknięcia rachunkowe związków komunalnych, a wymagania statystyki“. Samorząd Miejski. Rok 1924, zes. 7 — 9. Praca ta zajmuje się rozpatrzeniem projektu wzorów budżetowych, sporządzonego przez Główny Urząd Statystyczny.

²⁾ Pierwsza praca była drukowana w „Miesięczniku Statystycznym“. Tom I, 1921 r., druga w tygodniku „Gmina“ r. 1924 Nr. 6 i 10.

³⁾ Biblioteka Samorządu. Wydanie Biura Zjazdów Samorządu Ziemskiego. Str. 1 — 117.

⁴⁾ Samorząd r. 1926 NNr. 9, 10, 11 i 12.

⁵⁾ W Małopolsce w r. 1924 (w porównaniu z 1922). „Samorząd“ r. 1926 NNr. 47 i 48, w Wielkopolsce w r. 1925 „Samorząd“ r. 1927 NNr. 14 — 16, w województwach wschodnich w r. 1925 — tamże NNr. 20 i 21, w województwach centralnych w r. 1925 — tamże NNr. 29, 30, w Małopolsce w r. 1925 — tamże NNr. 33 i 34.

W Kalendarzach Samorządowych na r. 1927 i 1928 znajdujemy artykuły p. A. Hujdy „Wydatki gmin wiejskich i miejskich oraz powiatowych związków komunalnych, preliminowane za r. 1926“, oraz p. St. Stemplewskiego „Wydatki i dochody powiatowych związków komunalnych za r. 1924 według zamknięć rachunkowych“, Wydatki i dochody samorządów powiatowych w r. 1925“ i „Wydatki i dochody gmin wiejskich w r. 1925“.

I w roku 1928 kontynuował w „Samorządzie“ p. St. Stemplewski swoje artykuły, podające dane statystyczne, ogłoszone przez Główny Urząd Stat., wraz z rozumowaniami objaśnieniami. Dotyczą one wydatków i dochodów: miast z ludnością od 5 — 10 tys. w r. 1925¹⁾, wydatków i dochodów gmin wiejskich w r. 1926²⁾, przyczem przeprowadzono porównanie z r. 1925, wreszcie wydatków i dochodów samorządów ziemskich w r. 1926³⁾.

W jesieni 1928 r. zostały wydane, jako odbitki z V-go tomu Kwartalnika Statystycznego dwa bardzo poważne i szczegółowe opracowania wydatków i dochodów: większych miast w Polsce przez p. Henr. Moszczyńskiego⁴⁾, i miast liczących poniżej 20.000 mieszkańców przez p. dr. Piekałkiewicza⁵⁾.

Pierwsza z tych prac uwzględnia materiał statystyczny, zebrany przez Główny Urząd Stat. z zamknięć rachunkowych za r. 1925 dla prawie wszystkich większych miast (23 miasta z 35 liczących od 20 — 50 tys. i 10 miast z ludnością ponad 50 tys), druga natomiast stanowi obróbkę materiału za r. 1926-ty (w porównaniu z r. 1925), dotyczącego 141 mniejszych miast z ogólnej liczby 576 miast tej kategorii. Obydwie prace przeprowadzają analizę wydatków i dochodów miast z niezmiernie daleko posuniętą drobiazgowością, robiącą wrażenie niemal badań mikroskopowych, w szczególności iście benedyktyńskie dzieło p. dr. Piekałkiewicza.

Pierwszą próbę ujęcia w danych cyfrowych całokształtu objawów życia i gospodarki miast, jeśli nie liczyć wydawanych

¹⁾ „Samorząd“ r. 1928. NNr. 3 — 4.

²⁾ Tamże NNr. 8, 9, 13, 14, 20, 21, 24, 25.

³⁾ Tamże Nr. 42 — 43.

⁴⁾ H. Moszczyński. Wydatki i dochody większych miast w Polsce. Warszawa 1928, str. 84.

⁵⁾ Dr. J. Piekałkiewicz. Wydatki i dochody miast liczących poniżej 20.000 mieszkańców. Warszawa 1928, str. 170.

od lat kilku roczników statystycznych m. Warszawy¹⁾, stanowi najtowszy rocznik statystyki miast polskich²⁾. Zgromadzone w nim dane dotyczą roku 1925 (częściowo 1926) i nie obejmują wszystkich miast, lecz tylko znaczniejsze; są one zawarte w 44 tablicach, obrazujących w 10-ciu działach: obszar, nieruchomości, budynki, ludność i jej ruch, stan szkolnictwa, życia umysłowego i kulturalnego, opieki społecznej, zdrowotności, ceny, utrzymanie i założenie ulic, placów, oraz oświetlenia, przedsiębiorstwa miejskie, wreszcie stan finansów (pożyczki, wydatki i dochody, daniny komunalne i dochody z majątków) w 37-iu miastach z ludnością ponad 20 tysięcy.

* * *

Gromadzenie i opracowywanie danych, dotyczących finansów samorządu terytorjalnego, musi się dokonywać pod kątem widzenia różnych potrzeb. Zestawienia statystyczne powinny dawać odpowiedzi na bardzo wiele pytań. Muszą więc być bardzo szczegółowe i wszechstronne. Powinny być systematycznie prowadzone i z roku na rok ogłaszane. Jak widać z przytoczonych powyżej informacji, można stwierdzić znaczny postęp pod tym względem.

Dotychczas nie posiadamy jednak pełnej i wyczerpującej statystyki finansów samorządowych.

Tymczasem życie i jego potrzeby naglą.

Sprawa finansów samorządu terytorjalnego w Polsce jest wciąż jeszcze nierozstrzygnięta.

W miarę jednak konsolidowania się ustawodawstwa, określającego ustrój i kompetencje samorządu, w miarę gruntowania w społeczeństwie idei pracy samorządowej i pozyskiwania stale zwiększającej się ilości ukształconych i przygotowywanych do pracy działaczy samorządowych — musi się potęgować konieczność reformy obecnego stanu finansów samorządowych.

Stąd wynika niezbędność posiadania wiadomości o całkowitych dochodach i wydatków samorządowych, choćby nie

¹⁾ Przez wydział statystyczny Magistratu pod redakcją p. prof. Z. Limanowskiego dotychczas ogłoszono dane za lata 1921 — 1926 w 4-ch tomach.

²⁾ Rok wydawnictwa I. 1928. Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego, str. 86.

opracowanych w szczególach, lecz pozwalających na wprowadzenie bodaj ogólnych wniosków.

Ministerstwo Spraw Wewn. w roku bieżącym zgromadziło dane o wydatkach i dochodach samorządów terytorjalnych, zaczerpnięte z zatwierdzonych na r. 1927/28 budżetów gmin wiejskich, miejskich i samorządów powiatowych.

Układ danych odpowiada szematom budżetowym. Sumy dochodów i wydatków zostały przez Ministerstwo Spr. Wewn. ułożone według województw z podziałem w obrębie każdego województwa na cztery grupy: dochody i wydatki gmin wiejskich, gmin miejskich niewydziałonych z powiatów, gmin miejskich wydzielonych z powiatów i powiatowych związków komunalnych.

Cały w ten sposób ułożony materiał ujął redaktor niniejszego opracowania w szereg tablic. Przedstawiają one szczegółowo dochody i wydatki każdego rodzaju związków samorządnych według województw, jako też wpływy z danin komunalnych, rozróżniczkowane według rodzaju źródeł.

Szczegółowe tablice zostały następnie ściągnięte w ogólne zestawienia.

Materiał, zgromadzony przez Ministerstwo Spr. Wewn. uzupełniono, co do starostw krajowych — poznańskiego i pomorskiego daniami z budżetów tych starostw na r. 1927/28, ogłoszonymi w zeszycie 21 „Wiadomości Statystyczn. za r. 1927“.

Tablice dochodów i wydatków zostały poprzedzone ogólnym zestawieniem ilości jednostek samorządu terytorjalnego i ich zaludnienia, niezbędnym dla obliczeń przeciętnych i porównawczych. Na zakończenie dodano tablicę porównawczą dochodów i wydatków samorządu terytorjalnego w latach 1924 i 1927/28.

Tablice uszeregowane zostały w porządku deduktywnym: zestawienia ogólne poprzedzają następujące po nich szczegółowe przedstawienia dochodów i wydatków samorządowych. Chodzi bowiem o to, aby w świadomości czytelników zarysował się naprzód ogólny obraz stanu finansowego, a dopiero na ogólnym tle występowały szczegóły.

Do tablic dodaje redaktor tylko całkiem ogólne wyjaśnienia i wnioski, bardziej szczegółowe opracowania będą zapewne przedmiotem osobnych rozpraw w miarę nagromadzenia się materiału uzupełniającego.

Z góry bowiem zastrzec należy, że dane oparte na budżetach (lubo już zatwierdzonych przez władze nadzorcze), nie stanowią tak ścisłego materiału, jak sumy zamknięć rachunkowych. Tem niemniej, co do roku 1927/28 mniemać można, że zwyczajne wpływy i wydatki rzeczywiste nie wiele odbiegły od preliminowanych. Wszakże bowiem przeważną część dochodów samorządowych stanowią dodatki do podatków państwowych, te zaś ostatnie — jak wiadomo — w ubiegłym roku budżetowym wpłynęły nad wyraz pomyślnie.

W szczególności, jeśli chodzi o źródła dochodowe, są one zazwyczaj wyzyskiwane przez związki samorządowe w najwyższym dopuszczalnym rozmiarze, sumy zatem budżetowe dają raczej bardziej dokładny obraz możliwości dochodowych, aniżeli faktyczne dochody, których wpływ z tych lub innych powodów może nie odpowiadać okresowi budżetowemu.

Zanim więc nastąpi możliwość podania materiału statystycznego na podstawie zamknięć rachunkowych za r. 1927/28 — wydaje się być użytecznem przedstawienie stanu finansów samorządu terytorjalnego, opartego narazie na cyfrach budżetowych.

CZEŚĆ I.

ROZDZIAŁ 1.

ILOŚĆ I ZALUDNIENIE TERYTORJALNYCH ZWIĄZKÓW SAMORZĄDNYCH.

Tablica I-sza jest zestawieniem danych G. U. S.¹⁾. Podział terytorjalny podano według stanu z 1-go stycznia 1927 r., liczbę ludności według spisu z 1921 r., z wyjątkiem Górnego Śląska, którego zaludnienie wykazano według liczb z r. 1919. Dla wyprowadzenia przeciętnych za r. 1927/28 należy odnośne

¹⁾ Rocznik statystyki Rzplitej, rok wydawnictwa V—1927, str. 6—22.

T A B L I C A 1.

WOJEWÓDZTWA	Ludność	Gminy wiejskie		Gminy miejskie niewydzielone z powiatów		Powiatowe związki komunalne		GMINY MIEJSKIE WYDZIELONE Z POWIATÓW		Wyszczególnienie
		Ilość	Ludność	Ilość	Ludność	Ilość	Ludność	Ilość	Ludność	
1 Białostockie . . .	1.301.858	183	987.580	43	122.052	13	1.109.632	4	192.226	Białystok, Grodno, Łomża, Suwałki, Cześciochowa, Dąbrowa Górna, Kielce, Ostrowiec, Radom, Sosnowiec, Zawiercie, Będzin
2 Kieleckie . . .	2.535.781	310	1.945.584	30	203.646	17	2.149.230	8	386.551	Lublin, Siedlce, Kalisz, Łódź, Padjanice, Piotrków, Tomaszów Maz.
3 Lubelskie . . .	2.087.951	283	1.738.794	30	223.915	19	1.962.709	2	125.242	Kielce, Łuck, Równe, Kowel, Żyrardów.
4 Łódzkie . . .	2.252.769	234	1.392.482	39	264.707	13	1.657.189	5	565.586	—
5 Warszawa . . .	2.112.798	295	1.645.330	56	378.101	23	2.073.431	3	89.367	—
6 Poleskie . . .	879.417	113	756.39	16	69.023	10	825.962	2	53.455	—
7 Wołyńskie . . .	1.437.566	95	1.265.246	16	110.021	7	1.375.267	3	62.302	—
8 Nowogrodzkie . . .	800.761	91	724.509	8	76.252	8	8.0761	—	—	—
9 Wileńskie . . .	1.005.565	107	841.387	13	35.224	8	876.611	1	128.954	—
10 Pomorskie . . .	935.643	1.354	702.327	31	160.164	18	862.491	2	73.152	—
11 Poznańskie . . .	1.967.366	3.044	1.280.436	114	379.208	35	1.659.644	4	308.221	—
12 Śląskie . . .	1.124.967	414	805.492	15	122.181	8	927.673	3	197.294	—
13 Łwowskie . . .	2.718.01	2.200	2.111.990	60	386.831	25	2.498.821	1	219.193	—
14 Krakowskie . . .	1.992.810	1.902	1.511.450	52	299.660	20	1.811.110	1	181.700	—
15 Stanisławowski . . .	1.339.191	1.339	1.091.543	28	247.648	14	1.339.191	—	—	—
16 Tarnopolskie . . .	1.428.520	1.084	1.221.533	35	206.987	15	1.428.520	—	—	—
17 St. m. Warszawa w. ojsku . . .	936.713	—	—	—	—	—	—	1	936.713	—
Każem ludność według stanu z roku 1921 r. . . .	27.176.717	—	20.022.622	—	3.285.620	—	23.308.242	—	3.549.950	—
Według stanu na 1.1.1927 r. (Ludność w przybliżeniu)	29.900.000	12.610	22.025.000	586	3.615.000	255	25.640.000	40	4.260.000	—

liczby ludności powiększyć: dla znaczniejszych miast o 20%¹⁾, dla wsi i małych miast o 10%²⁾.

Przytoczony w tablicy I-ej podział związków samorządnych na kategorie nie jest oparty na jednolitych dla całej Rzplitej podstawach.

Z wyszczególnionych w kolumnie pierwszej województw administracyjnych dwa tylko, jak wiadomo, poznańskie i pomorskie tworzą samorządne związki wojewódzkie, nie licząc Śląska, którego ustrój ma cechy raczej autonomiczne; pozostałe województwa jeszcze nie są jednostkami samorządniemi.

Również i związki gminne pod względem terytorjalnym i ludnościowym nie są jednolite: b. zabór rosyjski (9 pierwszych z kolei województw), posiada gminy zbiorowe, w pozostałych województwach (b. zabór pruski i austriacki), istnieją gminy jednowioskowe. Stąd pochodzi, że gdy przeciętna gmina wiejska zbiorowa w pięciu województwach, środkowych liczy 6.500 mieszkańców (według stanu na 1/I 1927 r.), a w czterech województwach wschodnich — 9.720, to w czterech województwach południowych liczba ta wynosi 1.073, a w trzech województwach zachodnich tylko 637. Z ogólnej liczby 12.610 gmin wiejskich w Rzplitej na województwa środkowe przypada 1.305, na wschodnie — 406, na południowe 6.087, a na zachodnie — 4.812. Są przytem gminy wiejskie bardzo różnorodne, tak pod względem obszaru, jak i liczby ludności nie tylko w poszczególnych b. zaborach, ale również w obrębie jednego województwa, a nawet powiatu. Okoliczność ta nie może pozostawać bez wpływu na środki finansowe i możliwości gospodarcze samorządu gmin wiejskich.

Do gmin miejskich niewydzielonych z powiatów, to jest wchodzących w skład powiatowych związków komunalnych na równi z gminami wiejskiemi i podporządkowanych pod

¹⁾ Według rocznika stat. (j. wyżej. Tab. 6, str. 22), ludność 10-ciu największych miast wynosiła 30 września 1921 r. w zaokrągleniu 2.400.000, w dn. 1.I 1927, 2.900.000. Przyrost nieco powyżej 20%; na 40 miast wydzielonych z ludnością w r. 1921 — 3.550.000 przypadałoby na 1.I 1927 — 4.260.000 głów.

²⁾ Według Rocznika stat. Rok VI. 1928 Dział II tabl. 1 (str. 5), ogólna liczba ludności Rzplitej w dn. 1.I 1927 wynosiła 29.853.001. Z tego na większe miasta przypadało w zaokrągleniu 4.260.000, na wsie i małe miasta reszta t. j. 25.600.000, przyrosło od r. 1921 — 2.300.000 t. j. 10% w stosunku do liczby ludności wsi i małych miast w r. 1921.

względem nadzoru nad ich gospodarką — samorządom powiatowym¹⁾, należą miasta liczące mniej niż 25.000 ludności²⁾. Norma ta nie dotyczy jednak miast czterech województw południowych, nie istnieje tam bowiem podział miast na wydzielone i niewydzielone z powiatu. W tabelicy I-ej dwa tylko miasta b. Galicji — Lwów i Kraków, mające własne statuty, zostały zaliczone do wydzielonych czyli posiadających atrybuty powiatów miejskich, dziewięć zaś miast liczących powyżej 25.000 mieszkańców: Drohobycz, Kołomyja, Nowy Sącz, Przemyśl, Rzeszów, Stanisławów, Stryj, Tarnopol i Tarnów znalazły się pomiędzy miastami niewydzielonymi z powiatów w kolumnie 5-ej. W ogólnej przeto liczbie 586-ciu miast tej kategorii mieści się 577 gmin miejskich nie przekraczających 25.000 ludności według stanu z 1921 r.³⁾, a mianowicie: małych miasteczek z ludnością nieprzekraczającą 5 tys. — 359 i z ludnością od 5 — 10 tys. — 152, średnich miasteczek z ludnością od 10 — 15 tys. — 39 i od 15 — 20 tys. — 60, znaczniejszych z ludnością 20 — 25 tys. — 6, wreszcie 9 miast b. Galicji (wyżej wymienionych) z ludnością przekraczającą 25 tys. Przeciętna liczba ludności w miastach niewydzielonych według stanu z I/I 1927 wynosi: w województwach środkowych 6.625, we wschodnich 6.030, w zachodnich — 4.547, w południowych, nie licząc 9-ciu miast większych⁴⁾ — 5.550.

Jak widać, pomiędzy gminami miejskimi niewydzielonymi z powiatów zachodzą nie mniejsze różnice, jak między gminami wiejskimi: od drobnych miasteczek z ludnością niejednokrotnie mniejszą od liczby mieszkańców przeciętnej gminy wiejskiej — przechodzą miasta niewydzielone stopniowo ku liczbom ludności, znamionującym większe skupienia i bardziej złożone formy gospodarki samorządowej.

Powiatowych związków komunalnych w Rzplitej jest obecnie 255, na każdy związek przypada przeciętnie około 100.000 ludności (wg. stanu na I.I 1927). Od tej liczby najmniej odchyłają się 74 powiaty województw południowych, licząc przeciętnie

¹⁾ Art. 6 Dekretu z 4 lutego 1919 r. (Dz. Pr. Nr. 13 poz. 141).

²⁾ Tamże art. 3.

³⁾ Wyjątek stanowi m. Baranowicze z ludnością ponad 28.000 niewydzielone z powiatu.

⁴⁾ Miasta te posiadają ogółem 364.467 mieszkańców według stanu z I.I 1927 r.

105.200 mieszkańców¹⁾. Większe od południowych, tak pod względem obszaru, jak i liczby mieszkańców, są powiaty województw środkowych: 85 powiatów po 114.000 ludności przeciętnie. Znacznie bardziej rozległe i mimo rzadkiego zaludnienia posiadające większą przeciętną ludność są powiaty wschodnie — 35 pow. z przeciętną liczbą 121.900 głów w powiecie. Natomiast województwa zachodnie posiadają 51 drobnych, co do wielkości powiatów, dla których przeciętna ludność wynosi tylko 62.193 mieszkańców na powiat.

Charakter miejskich związków komunalnych wydzielonych z powiatów, posiadają w województwach środkowych i wschodnich²⁾ miasta liczące ponad 25.000 mieszkańców. Miast takich jest w województwach środkowych 22, oprócz m. stołecznego Warszawy, a we wschodnich 6³⁾.

W województwach zachodnich do miast wydzielonych z powiatów w liczbie 9 należą te, które już za rządów pruskich posiadały charakter powiatów miejskich, a nadto Gniezno i Inowrocław, wyłączone z powiatów rozporządzeniem Rady Ministrów z 27 maja 1925 r.⁴⁾ i miasto Bielsko na Śląsku Cieszyńskim. Z miast b. Galicji dotychczas za wydzielone z powiatów są uważane Lwów i Kraków, zaliczyłyby należało do tej kategorii gwoli ujednostajnienia koncepcji — jeszcze miast 9. Nadto wskutek przyrostu ludności zapewne przejdzie niezadługo do tejże kategorii jeszcze kilka miast (Baranowicze, Chełm, Jarosław, Mysłowice, Radomsko, Sambor, Zamość). W tej grupie związków samorządnych (miast — powiatów), jeśli nie liczyć Warszawy, która ze względu na liczbę ludności stoi na poziomie województwa — znajdujemy również wielką nierównomierność: 1 miasto (Łódź) z ludnością dosięgającą prawie 600 tysięcy, 4 miasta liczące około 200 tysięcy mieszkańców (Poznań, Lwów, Wilno i Kraków), 4 miasta z ludnością około 100 tysięcy (Katowice, Lublin, Bydgoszcz i Sosnowiec), 6 miast z ludnością

¹⁾ O ile zaliczymy do wydzielonych z powiatów 9 miast z ludnością ponad 25.000 mieszkańców, to przeciętne zaludnienie powiatu w województwach południowych wynosić będzie 100.300 głów.

²⁾ Na zasadzie Dekretu z 4.II 1919 r. (art. 3), o tymczasowej ordynacji powiatowej rozciągniętego na ziemię wschodnie rozporządzeniem Rady Ministrów z 22.VIII 1922 r. Dz. U. R. P. Nr. 72 poz. 651.

³⁾ Niezaliczono dotychczas do wydzielonych m. Baranowicze z ludnością przeszło 28.000.

⁴⁾ Dz. U. R. P. Nr. 59 poz. 416 i 417.

od 50 do 100 tysięcy (Białystok, Częstochowa, Królewska Huta, Przemyśl, Radom, Stanisławów), wreszcie 40 miast z ludnością przekraczającą 25 tysięcy lub bliską tej liczby, a między nimi 7 (Dąbrowa Górnicza, Kalisz, Kielce, Piotrków, Tarnów, Toruń i Włocławek), w których liczba ludności zbliża się już do 50 tysięcy.

Zastanawiając się nad ilością i zaludnieniem poszczególnych rodzajów związków samorządnych, podkreśliliśmy wielką ich pod tym względem różnorodność, lecz poczyniliśmy odpowiednie spostrzeżenia nie w tym celu, by należało dążyć do sformatycznych ugrupowań i podziałów jednostek samorządowych. Nie jest to ani możliwe ani pożądane. Co najwyżej należałoby zastanowić się nad kwestją potrzeby ściągnięcia jednowioskowych słabych gmin wiejskich w silniejsze gospodarczo gminy zbiorowe.

Stwierdzenie, iż jednostki samorządu terytorjalnego są bardzo zindywidualizowane pod względem wielkości terytorjum i liczby ludności i że wskutek tego, jak również z powodów natury ekonomicznej ich siła gospodarcza musi być nader różnolita, prowadzi natomiast do wniosku, iż okoliczności te powinny być brane pod uwagę przy określaniu zadań związków samorządnych, jak również przy konstruowaniu systemu finansów komunalnych.

ROZDZIAŁ 2.

POGLĄD OGÓLNY NA DOCHODY TERYTORJALNYCH ZWIĄZKÓW SAMORZĄDNYCH

A. Dochody zwyczajne.

Ogólna suma dochodów zwyczajnych samorządu terytorjalnego według preliminarzy budżetowych na r. 1927/28 wynosiła 552.922.000 złotych.

Poszczególne kategorie związków samorządnych, uszeregowane według geograficznego ugrupowania województw, przewidywały dochodów zwyczajnych:

W porównaniu z budżetem dochodów zwyczajnych państwa na rok 1927/28, ustalonym na sumę 1.799.190 tysięcy zło-

TABLICA II (w tysiącach złotych).

	Gminy wiej- skie	Gminy miejskie niewy- dzielone	Gminy miejskie wydzie- lone	Związki powia- towe	Woje- wódzkie związki samorz.	Razem
		z powiatów				
5 województw śródkow.	47.862	27.034	50.579	58.083	—	183.558
4 wojew. wschodnie . .	18.847	6.339	11.109	16.601	—	52.896
4 wojew. południowe . .	20.875	29.478	31.657	20.338	—	102.348
3 wojew. zachodnie . .	7.877	18.436	32.298	26.493	11.017	96.121
Województwo śląskie . .	14.248	5.559	10.535	5.307	—	35.649
Miasto St. Warszawa . .	—	—	82.350	—	—	82.350
R a z e m . .	109.709	86.846	218.528	126.822	11.017	552.922

tych¹⁾, ogólna suma dochodów zwyczajnych samorządu terytorjalnego stanowiła nieco mniej niż $\frac{1}{3}$ dochodów państwa. Stosunek ten należy uważać za mniej więcej normalny przy dotychczasowym (do r. 1927) podziale zadań między państwo i samorząd²⁾. Nie powinien on jednak pogarszać się na niekorzyść dochodów samorządu wobec możliwego wzrostu dochodów zwyczajnych Skarbu Państwa³⁾, a wobec ustawowego rozszerzania zadań samorządu i wielkich jego potrzeb powinien mieć raczej tendencję zwyżkową. Jest bardzo pożądanem, aby stosunek powyższy corocznie przez statystykę finansów samorządowych był formułowany⁴⁾. Bardziej odpowiedniem byłoby jednak porównywanie rzeczywistych wydatków zwyczajnych państwa i samorządu.

1) Ustawa Skarbowa z 22 marca 1927 r. Dz. Ust. Nr. 30 poz. 254.

2) Według prof. St. Głabińskiego (Nauka Skarbowości wyd. 3-cie, str. 181), wydatki samorządów w Austrii, Francji i Włoszech wynosiły przed wojną 30%, a w Prusiech 35% wydatków państwowych.

3) W budżecie państwowym na r. 1928/29 dochody zwyczajne są przewidziane w kwocie 2.491 milionów złotych, preliminarz na r. 1929/30 przewiduje 2.930 milionów złotych (licząc dochody przedsiębiorstw i samorządów netto).

4) Dla porównania jest oczywiście konieczne, aby struktura budżetów komunalnych i państwowych była jednakowa (budżetowanie dochodów z przedsiębiorstw i monopolów).

Z pomiędzy sum dochodowych poszczególnych kategorii związków samorządnych na pierwszy plan wysuwają się dochody 40-stu miast większych — wydzielonych z powiatów, stanowią one 39,5% ogółu dochodów, a na głowę ludności (według stanu na 1.I 1927) wynoszą przeciętnie około 51 złotych (w Warszawie około 82 złotych).

Drugie miejsce zajmują dochody związków powiatowych, stanowiące 23% ogółu dochodów. Na głowę ludności w powiatach przypada dochodu na rzecz związków powiatowych przeciętnie 5 złotych; dochody jednak są nierównomierne: w województwach zachodnich (wraz ze Śląskiem) wynoszą 8,4 zł., w województwach środkowych 6 zł., we wschodnich 4 zł., a w południowych tylko 2,6 zł. na jednego mieszkańca.

Dochody zwyczajne gmin wiejskich stanowią prawie 20% ogólnej sumy dochodów samorządowych. Na głowę ludności w gminach wiejskich przypada przeciętnie dochodu: w województwach południowych 3 zł. 20 gr., w zachodnich 3 zł. 60 gr., we wschodnich 4 zł. 80 gr., w środkowych 5 zł. 65 gr. Od tych sum odchyła się znacznie przeciętna dla Śląska, która wynosi 16 złotych na jednego mieszkańca.

Na gminy miejskie, niewydzielone z powiatów, przypada około 15,5% ogólnej sumy dochodów zwyczajnych, a na głowę ludności w tych gminach przeciętnie 24 złote (w województwach wschodnich 19,8 zł., w środkowych 20,6 zł., w południowych 23,6 zł., w dwóch zachodnich 31,1 zł., na Śląsku 41,2 zł.).

Wreszcie dochody starostw krajowych (poznańskiego i pomorskiego) stanowią 2% ogólnej sumy dochodów zwyczajnych samorządu terytorjalnego.

Stosunek procentowy pomiędzy sumami dochodów zwyczajnych samorządu jakoteż między liczbami ludności w poszczególnych dzielnicach podaje zestawienie następujące:

T A B L I C A III

Grupa	Wojewódz. wschodnie	Wojewódz. połudn.	Wojewódz. środkowe	Śląsk	Wojewódz. zachodnie	il. Warszawa	Razem
Dochody	9,6%	18,5%	33, %	6,5%	17,2%	15%	100%
Ludność	15,2%	27,7%	38,3%	4,2%	10,9%	3,7%	100%
Wskaźnik dochodowości .	0,63	0,67	0,87	1,55	1,58	4,05	—

B. Dochody nadzwyczajne.

Dochody nadzwyczajne samorządu terytorjalnego na r. 1927/28 były preliminowane w ogólnej sumie

187.728.000 złotych,

miały więc pozostawać w stosunku do dochodów zwyczajnych, jak 1 : 3.

Ugrupowane według dzielnic i rodzajów jednostek samorządnych dochody *nadzwyczajne* przedstawia następująca:

TABLICA IV (w tysiącach złotych)

	Gminy wiejskie	Gminy miejskie nie-wydziałone	Gminy miejskie wydziałone	Związki powiatowe	Wojewódzkie związki samorządowe	Razem
5 województw środk.	2.158	10.371	47.150	21.568	—	81.247
4 wojew. wschodnie	1.361	2.476	3.970	5.569	—	13.376
4 wojew. południowe	1.121	7.964	8.738	2.508	—	20.331
2 wojew. zachodnie	206	5.000	16.982	1.727	4.684	28.599
Województwo Śląskie	1.934	3.340	446	1.199	—	6.919
Miasto st. Warszawa	—	—	37.256	—	—	37.256
Razem	6.780	29.151	114.542	32.571	4.684	187.728

Tu należy zaznaczyć, że sumy dochodów nadzwyczajnych, oparte na preliminarzach budżetowych, nie są miarodajne. Lwią część dochodów stanowią pożyczki. Z tablicy szczegółowej dochodów nadzwyczajnych (p. niżej), przekonamy się, iż w ogólnej sumie 187.728 tys. dochodów nadzwyczajnych były przewidywane wpływy z pożyczek w kwocie około 130 milionów złotych.

O ile rzeczywiste wpływy z dochodów zwyczajnych nie odbiegały zapewne od sum preliminowanych, o tyle jest wątpliwem, czy zamieszczone na r. 1927/28 pożyczki samorządowe istotnie wpłynąć mogły w sumach przewidzianych w budżetach.

Z tego powodu ogólne zestawienie dochodów nadzwyczajnych pozwala na wysnucie tych tylko wniosków: 1) że dochody

te odgrywają wybitną rolę w budżetach miast wydzielonych z powiatów (wraz z m. Warszawą), miały bowiem stanowić 60% ogólnej sumy dochodów nadzwyczajnych, a do zwyczajnych dochodów miast wydzielonych miały pozostawiać w stosunku prawie 1 : 2 (115 : 216) i 2) że przeważną część dochodów nadzwyczajnych (60%) preliminowały związki samorządne w województwach środkowych wraz z Warszawą (Warszawa 20%, inne związki 40% ogólnej sumy).

ROZDZIAŁ 3.

ŹRÓDŁA DOCHODÓW SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO

A. Dochody zwyczajne.

Dochody zwyczajne związków samorządowych według źródeł (w tysiącach złotych):

Tablica V-ta¹⁾ przedstawia w ogólnym ujęciu podział dochodów zwyczajnych według ich źródeł i według rodzajów jednostek samorządnych.

Ogólna suma dochodów zwyczajnych 552.922 tysięcy zł. rozpada się na kilka zasadniczych grup.

Pierwszą z nich (rubr. 1 i 2) tworzą dochody prywatnoprawne z majątków i przedsiębiorstw; w stosunku do całości dochodów zwyczajnych stanowią one przeciętnie 13,8% (z majątków 6,8% i z przedsiębiorstw 7%). Dochody tej grupy odgrywają znaczną rolę w gospodarce gmin miejskich, wynoszą bowiem w m. Warszawie 21,5% ogółu dochodów zwyczajnych, w miastach wydzielonych około 20% i tyleż w miastach niewydzielonych, natomiast dla gmin wiejskich i związków powiatowych stanowią dotychczas szczupłe źródło (8,4% ogólnego dochodu gmin wiejskich i 3,8% dochodu związków powiatowych).

Za grupę pośrednią uważać można dochody z opłat administracyjnych i z opłat normalnych tudzież specjalnych dopłat za

¹⁾ Patrz str. 25.

T A B L I C A V
Dochody zwyczajne związków samorządowych według źródeł (w tysiącach złotych)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Majątek samorządu	Przedsiębiorstwa samorządu	Opłaty administracyjne	Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładow samorządu	Specjalne opłaty (dopłaty)	Dotyki do podatków państwowych i innych podatkach	Samolne podatki samorządowe	Subwencje i dotacje	Różne dochody	Zwroty	Razem dochodów zwyczajnych
Gminy wiejskie	8.676	583	3.383	2.681	1.519	36.425	48.141	2.214	3.946	2.141	109.709
Gminy miejskie niewydzielone	8.479	8.968	1.539	10.080	761	39.289	11.166	1.298	2.173	3.090	86.846
Gminy miejskie wydzielone	8.563	18.223	2.991	15.054	1.499	52.640	27.334	1.875	1.727	6.372	136.178
Powiatowe związki samorz.	3.478	1.376	327	11.155	3.548	52.813	34.669	5.929	2.456	11.081	126.822
Miasto st. Warszawy	8.324	9.341	240	10.380	—	28.900	19.385	253	3.145	2.382	82.350
Starostwa krajowe (poznańskie i pomorskie)	181	52	—	59	—	—	3.962	2.598	16	4.149	11.017
R a z e m	37.701	38.543	8.380	49.409	7.330	210.067	144.657	14.167	13.453	29.215	552.922
Uogótnienia	76.244			65.119		354.724		14.167	42.668		552.922

korzystanie z urzędzeń i zakładów samorządowych (rub. 3, 4, 5), częściowo bowiem posiadają one charakter dochodów prywatno-prawnych (opłaty za korzystanie z urzędzeń i zakładów) częściowo zaś wkraczają w dziedzinę danin.

Dochody, do tej grupy zaliczone, stanowią przeciętnie 11,8% ogółu dochodów, w tem 9% opłaty za korzystanie z urzędzeń i zakładów. W ogólnych sumach dochodów opłaty (wraz z dopłatami) wynoszą w gminach wiejskich około 7%, w gminach miejskich niewydzielonych 14,2%, w miastach wydzielonych 14,3%, w m. Warszawie około 13%, w związkach powiatowych około 12%.

Źródłem pierwszorzędnem i znakomicie przewyższającym wszystkie inne dochody są daniny samorządowe (rubr. 6 i 7). Razem wzięte stanowią one 64,1% ogółu dochodów zwyczajnych, z czego większą część — 38% tworzą dodatki do podatków państwowych wraz z udziałem w państwowym podatku dochodowym, a mniejszą — 26,1% samoistne podatki samorządowe.

Z ogólnej sumy dodatków przypada połowa (50%) na rzecz gmin miejskich wydzielonych i związków powiatowych — po 25% dla każdej z tych grup, gminy wiejskie otrzymują 17%, miasta niewydzielone 19%, m. Warszawa około 14%. Natomiast z podatków samoistnych najwięcej przypada na gminy wiejskie — 33%¹⁾ i na powiatowe związki samorządne — przeszło 23%, mniej na gminy miejskie (wydzielone około 19%, niewydzielone 8,3%, m. Warszawa 14%). Do grupy podatków samoistnych zaliczono podatki krajowe (wojewódzkie), formalnie bowiem mają one charakter danin samoistnych, opłacanych przez niższe związki samorządne na rzecz wyższych.

Subwencje i dotacje stanowią dotychczas szczupłe źródło dochodów samorządowych, wynoszą bowiem według budżetów w r. 1927/28 zaledwie 2,5% ogółu dochodów, większe znaczenie posiadają tylko w dochodach starostw krajowych, dosięgając 24% sumy dochodów tych związków. To źródło dochodów powinno się rozszerzać w miarę przekazywania przez państwo nowych lub wzmożonych ciężarów samorządowi terytorjalnemu.

Różne dochody w budżetach na r. 1927/28 wynoszą 2,4% ogólnej sumy przewidywanych dochodów. Prawdopodobnie

¹⁾ Główną rolę odgrywa tu podatek wyrównawczy w gminach zbiorowych b. zaboru rosyjskiego.

mieści się w nich podatek inwestycyjny od kopalń w sumie 4.384 tys. zł.¹⁾

Tak zwane zwroty (5,3%) stanowią raczej pozycję kasową aniżeli budżetową.

B. Dochody nadzwyczajne.

Źródła dochodów nadzwyczajnych samorządu terytorjalnego, przewidywane w budżetach na r. 1927/28, podaje

TABLICA VI (w tysiącach złotych)

Związki samorządne	Ze sprzedaży i likwidacji majątków i przedsiębiorstw	Specjalne opłaty (dopłaty)	Podatki inwestycyjne	Pożyczki	Subwencje i dotacje	Zwroty i pozostałości	Różne nadzwyczajne wpływy	R a z e m
	1	2	3	4	5	6	7	8
Gminy wiejskie	310	214	431	2.012	1.410	135	2.268	6.780
Gm. miejskie niewydzielone	1.095	62	395	12.861	2.160	204	2.374	29.151
Gm. miejskie wydzielone	3.226	718	3.453	57.714	3.899	2.167	6.109	77.286
Powiatowe związki samorządne	214	1.802	9.782	15.995	1.941	683	2.154	32.571
M. st. Warszawa	50	—	351	30.666	—	6.189	—	37.256
Starostwa krajowe	122	—	—	4.479	—	82	1	4.684
R a z e m	5.017	2.796	14.412	133.727	9.410	9.460	12.906	187.728

Najobfitszem źródłem dochodów nadzwyczajnych w r. 1927/28 miały być pożyczki. Według tablicy VI-ej stanowią one 70% ogólnej sumy budżetów nadzwyczajnych. Niewątpliwie nie wpłynęły w preliminowanej sumie.

Ostatni rocznik statystyki Rzplitej Polskiej, wydany w końcu 1928 r. podaje, iż stan zadłużenia samorządów na dzień 31 gru-

¹⁾ W zestawieniach budżetowych wykazany w podatkach inwestycyjnych, a nie pomieszczony w podatkach samoistnych.

dnia 1926 r. wynosił 294.895 tys. złotych i że w r. 1926 zaciągnięto pożyczek na sumę 59.995 tys. złotych¹⁾, a mianowicie:

w tysiącach złotych

	Stan zadłużenia na 31.XII 1926 r.	Zaciągnięto pożyczek w r. 1926
Miasta z ludnością powyżej 20.000	238.912	43.045
Miasta z ludnością poniżej 20.000	24.290	8.111
Powiatowe związki samo- rządne	27.725	8.839
Starostwa krajowe	3.968	—
Razem	294.895	59.995

Główne źródła, z których samorzady mogły zaczerpnąć 60 milionową sumę pożyczek w roku 1926, stanowiły: Ministerstwo Skarbu 5.378 tys. zł., Ministr. Robót Publicznych 16.545 tys. zł., Bank Gospodarstwa Krajowego 10.486 tys. zł., Banki komunalne 4.968 tys. zł., Komunalne Kasy Oszczędności — 5.212 tys. zł., zagranicą — 13.169 tys. zł.

Przeważna część pożyczek była zaciągnięta przez miasta; stąd pochodzi, iż przeznaczeniem pożyczek były głównie inwestycje miejskie — przedsiębiorstwa i domy mieszkalne; na ten cel zaciągnięto ogółem 48.590 tys. złotych na budowę dróg powiatowych tylko 3.126 tys. zł.

Z innych pozycji tablicy VI-ej na większą uwagę zasługują dochody z nadzwyczajnych dopłat i z podatków inwestycyjnych, wpływają bowiem na stopień obciążenia ludności daninami samorządowemi. W ogólnej sumie dochodów nadzwyczajnych wynoszą one około 9%, a największą rolę odgrywają w budżetach związków powiatowych, stanowiąc przeszło 35% dochodów nadzwyczajnych tych związków.

¹⁾ Roczn. Stat. Rp. Pol. r. 1928, str. 517 — 531. W r. 1925 suma zaciągniętych przez samorzady pożyczek wynosiła 92.321 tys. zł.

ROZDZIAŁ 4.

DANINY SAMORZĄDOWE

Z tablicy V-ej wynika, iż budżety dochodowe związków samorządowych w przeważnej części, bo w 64% są oparte na daninach samorządowych, z których część większą (38%) stanowią dodatki do podatków państwowych oraz udział w państwowym podatku dochodowym, a część mniejszą (28%) tworzą samoistne podatki samorządowe. Dla przedstawienia struktury finansów samorządowych jest rzeczą pierwszorzędną wagi rozróżniczkowanie tych podstawowych grup dochodów na ich części składowe. Czynią to tablice VII-ma, VIII-ma i IX-ta.

Dodatki do podatków państwowych i udział w państwowym podatku dochodowym (w tysiącach złotych):

T A B L I C A VII

Dodatki do podatków państwowych i udział w państwowym podatku dochodowym (w tysiącach złotych).

Z w i ą z k i S a m o r z ą d n e	Do podatku gruntowego	Do podatku od nierucho- mości bu- dynkowych	Do podatku od przemy- słu i handlu	Do podatku dochodowego i udział w tym podatku	Do podatku od spozycia, zuzycia i pro- dukcji i dopa- tów akcyz.	Razem
	1	2	3	4	5	
Gminy wiejskie	18.857	58	5 949	3.536	8 025	36.425
Gminy miejskie niewy- dzielone	1.135	1.633	13.463	8.577	14.481	39.289
Gminy miejskie wydzie- lone	164	5.264	20.314	16.010	10.888	52.640
Powiatowe Związki samo- rządne	25.478	58	5.450	9.463	12.364	52.813
M. st. Warszawa	—	4.000	11.600	9.500	3.800	28.900
Razem	45.634	11.013	56 776	47.086	49.558	210067

Daniny samorządowe, pobierane w postaci dodatków do podatków państwowych, dzielą się według tablicy VII-ej na pięć grup.

Z nich pierwsza — *podatek gruntowy* w stosunku do ogólnej sumy dodatków do podatków wynosi 21,8% i stanowi główne źródło dochodu gmin wiejskich i powiatowych związków sa-

morządnych: dla pierwszych prawie 52%, dla drugich przeszło 48%. W stosunku do państwowego podatku gruntowego, wymierzonego na r. 1926/27 w sumie 69.046 tys. złotych¹⁾ dodatek samorządowy, preliminowany na r. 1927/28, stanowi przeciętnie 66% i nie o wiele odbiega od najwyższej dozwolonej przez ustawy kwoty 49½ miliona złotych²⁾, a więc niewyzyskana z tego źródła przez związki samorządne w r. 1927/28 mogła być suma około 4 milj. złotych.

Dodatek do podatku *od nieruchomości budynkowych* zajmuje ostatnie miejsce pośród innych dodatków, stanowiąc przeciętnie 5,3%, odgrywa pewną rolę tylko w większych miastach (od 10 — 14%), ale też bardzo skromną, gdyż i podstawa jego wymiaru — państwowy podatek od nieruchomości miejskich jest dość daleki od normalnej sumy wpływów wobec ustaw o ochronie lokatorów i o ulgach dla nowowznoszonych budowli³⁾).

Procentowo najwydatniejszym źródłem dochodu z dodatków — 27%, jest dodatek *do podatku od przemysłu i handlu*, bowiem i w budżecie państwowych podatków bezpośrednich zajmuje ten podatek dotychczas pierwsze miejsce. W ogólnej sumie 56.776 tys. zł. (rub. 3), mieszczą się: 30% dodatek do świadectw przemysłowych — 8.043 tys. zł. i 25% dodatek do państwowego podatku od obrotu — 48.733 tys. zł.⁴⁾

Dochody z dodatków do podatku od przemysłu i handlu mają oczywiście pierwszorzędne znaczenie dla miast, z sumy 56.776 tys. zł. jest przewidywane 20% dla gmin wiejskich i powiatów, a 80% dla miast. W dochodach miejskich z dodatków podatek od przemysłu i handlu wynosi: 34,2% dla miast nie-

1) P. Statystyka akcji wymiarowej i poborowej za r. 1926 Wydawn. Ministr. Skarbu, str. 5 i 6.

2) Wymiar państwowego podatku gruntowego za r. 1926/27 składa się z 60 milj. zł. podatku zasadniczego i 9 milj. złotych osobnego dodatku (progresywnego), do pierwszego może być pobrany dodatek 50 + 25 = 75% t. j. 45 milj., zł. do drugiego tylko 50% t. j. 4,5 milj., razem 49,5 milj. złotych.

3) Suma wymiaru państwowego podatku od nieruchomości miejskich i niektórych wiejskich w r. 1926/27 stanowiła 43.935 tys. złotych, dodatek samorządowy 25% wynosił około 11 milj. złotych. Suma więc podana w tablicy VII-ej ściśle odpowiada budżetowi państwowemu.

4) Wpływ dodatków komunalnych do podatku przemysłowego w r. 1926/27 wynosił 57.214.050 zł. 42 gr., w tem dodatek do świadectw przemysłowych 8.555.745 zł. 35 gr. (p. Statystyka akcji wymiarowej i pobor. j. w. str. 525).

wydzielonych, 38,8% dla miast wydzielonych, 40% dla m. Warszawy.

Dodatek *do podatku dochodowego* łącznie z udziałem samorządu w państwowym podatku dochodowym osiąga w budżetach samorządowych na r. 1927/28 poważnej sumy 47.086 tys. zł. stanowiącej 22,4% ogólnego dochodu z dodatków. Na tę sumę składają się dodatki do podatku dochodowego, pobierane tylko przez związki samorządne w województwach zachodnich i wynoszące 18.352 tys. złotych i udział w podatku, obliczony w budżetach na 28.734 tys. zł., a pobierany przez samorząd w całym państwie ¹⁾).

I to źródło dochodów zasila głównie budżety miast, z ogólnej bowiem sumy preliminowanych wpływów gminy wiejskie i powiaty otrzymują 27,6%, a miasta 72,4% (niewydzielone z powiatów 18,2%, wydzielone 34%, miasto Warszawa — 20,2%).

Ostatnią — bardzo znaczną grupę dochodów stanowią dodatki *do podatków spożywczych*, a między nimi przedewszystkiem dodatki (80 gr. od litra), do ceny spirytusu monopolowego ²⁾, podzielone ustawowo między samorządy miejskie i powiatowe w stosunku 60 : 40.

W sumie 49,558 tys. złotych mieszczą się także dodatki do akcyzy od wina, piwa, drożdży i octu oraz dodatki do patentów akcyzowych — przypada na nie około 10.000 tysięcy złotych. W stosunku do ogólnej sumy dochodów z dodatków omawiana grupa wynosi 23,5%, największe znaczenie ma dla mniejszych (niewydzielonych), stanowiąc prawie 37% ich dochodów z dodatków do podatków państwowych.

¹⁾ W r. 1926/27 wymiar państwowego podatku dochodowego stanowił wogóle 136.567 tys. zł., z czego 24.195 tys. zł. przypadało na m. Warszawę (statyst. akcji wymiar. i pobor.). Udział przeto samorządów w podatku dochodowym wyniósł: dla Warszawy (20%) — 4.839 tys. zł., a dla wszystkich innych związków samorządnych (15%) — 16.856 tys. zł., razem 21.695 tys. zlot. W budżetach na r. 1927/28 związki samorządne przewidują o 7 milionów więcej ze względu na stałe zwiększanie się wpływów z podatku dochodowego.

²⁾ Według preliminarza budżetowego na r. 1927/28 opłaty komunalne od spirytusu były przewidywane w sumie 39.030.800 zł. (str. 324).

T A B L I
Samoistne podatki samorząd

	Grupa I	G r u p a II					Grupa III	
	1	2	3	4	5	6	7	8
Związki samorządne	od gruntów	od placów niezabudowanych	od budynków	od lokali	od zbytku mieszkaniowego	hotelowy	od towarów przywoż. drogami żelazn. i wodnymi	od oświetlenia gazowego i elektrycznego
Gminy wiejskie	473	87	1.774	386	24	63	—	—
Gminy wiejskie niewydzielone	287	140	846	4.596	34	376	722	21
Gminy wiejskie wydzielone	345	483	1.454	8.194	133	808	5.023	173
Powiatowe związki samorządne	1.087	—	135	—	—	—	—	—
m. St. Warszawa	—	150	—	6.400	—	500	2.410	1.400
Starostwa krajowe	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	2.192	860	4.209	19.576	191	1.747	8.155	1.594
			26.583				9.749	

Wykazane w tablicy VIII-ej 20 różnych rodzajów samoistnych podatków samorządowych mogą być ściągnięte — stosownie do zachodzącego między nimi powinowactwa — w siedem grup.

Pierwszą tworzą *samoistne podatki gruntowe*, pobierane przez samorząd od tych gruntów, które nie podlegają państwowemu podatkowi gruntowemu (grunta państwowe w b. dzielnicy rosyjskiej i niektóre prywatne).

W ogólnej sumie podatków samoistnych grupa ta (2.192 tys. zł.), stanowi drobny odsetek, posiada jednak pewne znaczenie dla powiatów (3% samoistnych danin powiatowych).

Na grupę drugą składają się podatki *obciążające nieruchomości budynkowe*, a przede wszystkim zamieszkałych w nich lokatorów¹⁾. Cała ta grupa wynosi 26.583 tys. zł., t. j. 18,4%

¹⁾ W obecnych warunkach podatek od lokali może być uważany za uzupełnienie podatku od budynków, niedopłacanego przez właścicieli domów.

C A VIII.

dowe (w tysiącach złotych).

Grupa IV			Grupa V						Grupa VI			Grupa VII	RAZEM
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
od umów przeniesienia własności nieruchomości	od zaproszowanych weksli	od spadków i darowizn	od plakatów, szyldów i anonsów	od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	od prawa polowania	od przedmiotów zbytku	od psów	gminny podatek wyrównawczy	Składka na pokrycie kosztów leczenia ubogich	Specjalne opłaty na utrzymanie dróg	Inne		
2.055	8	275	300	229	437	47	94	33.787	5.092	371	2.639	48.141	
1.175	216	127	357	1.111	40	228	249	—	410	140	91	11.166	
1.534	655	72	471	6.181	34	561	738	—	367	108	—	27.334	
3.334	—	6.	—	—	173	784	553	—	—	28.510	31	34.669	
6.0	700	—	380	6.500	—	80	175	—	—	—	60	19.385	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.962	3.962	
8.728	1.579	536	1.508	14.021	684	1.700	1.809	33.787	5.869	29.129	6.783	144.657	
10.843			19.722						68.785				

ogólnej sumy podatków samoistnych i niemal wyłącznie stanowi dochód gmin miejskich (24.114 tys. zł.).

Trzecia z kolei grupa zawiera *podatki spożywcze* (od towarów przywożonych drogami żelaznymi i wodnymi i od oświetlenia gazowego i elektrycznego).

Dochody z tych źródeł (9.749 tys. zł.) wpływają prawie całkowicie na rzecz większych miast.

Do grupy czwartej są zaliczone podatki pod względem ustawowym i formalnym samoistne, w istocie rzeczy jednak stanowiące dodatki do analogicznych podatków państwowych, t. j. *do opłat stemplowych i do podatku od spadków i darowizn*. Dochody należące do tej grupy (razem 10.834 tys. złotych stanowią około 7% ogólnej sumy podatków samoistnych i są dość równomiernie podzielone między gminami wiejskimi i powiatami z jednej, a gminami miejskimi z drugiej strony (5.734 : 5.107).

Grupa piąta obejmuje podatki, które można uznać za obciąż-

TABLICA IX. Podatki inwestycyjne (w tysiącach złotych)

Związki Samorządne	Podatki pobierane na podstawie art. 21 ustawy o tym. ureg. fin. kom.					Podatki (opłaty specjalne) na bu- dowę dróg	Podatek od kopalni	R a z e m
	od gruntów	od budy- nków	od przemy- słu i handlu	z innych źródeł	Razem rubr. 2—5			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Gminy wiejskie. . .	151	82	18	25	276	106	2.221	2.603
Gminy miejskie nie- wydzielone . . .	40	120	49	201	410	19	273	702
Gminy miejskie wy- dzielone.	10	1.525	128	202	1.865	283	567	2.715
Powiatowe związki sa- morządne	2.449	103	269	202	3.023	8.430	1.323	12.776
Stoł. miasto Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—
R a z e m . .	2.650	1.830	464	630	5 574	8.838	4.384	18.796
					14.412			

zające pewne cechy *zbytku*: od zabaw, rozrywek i widowisk, od polowania, od psów (nie podwórzowych), od szytów i anonsów, od przedmiotów zbytku. Dają one ogólną kwotę 19.722 tys. zł., t. j. 13,6% całej sumy podatków samoistnych i wpływają — podobnie, jak dochody grup drugiej i trzeciej niemal wyłącznie na rzecz gmin miejskich, szczególnie większych miast (15.120 tys. zł.).

Do grupy szóstej należą trzy wielkiego znaczenia pod względem finansowym *podatki celowe*: gminny podatek *wyrownawczy* na pokrycie niedoborów budżetowych gmin wiejskich w b. zaborze rosyjskim 33.787 tys. zł., opłaty (ściśle podatki) *na utrzymanie dróg* przeważnie powiatowych — 29.129 tys. złotych i składki na *pokrycie kosztów leczenia ubogich mieszkańców gmin* w szpitalach publicznych — 5.869 tys. zł. Ogółem ta grupa dochodów stanowi 47,5% całej sumy podatków samoistnych i wpływa prawie wyłącznie na rzecz gmin wiejskich w b. zaborze rosyjskim (podatek wyrównawczy i składki na koszty leczenia ubogich — 38.879 tys. zł.) i na rzecz związków powiatowych (opłaty na utrzymanie dróg 28.510 tys. zł.).

T A B L I C A X.
Obciążenie ludności daninami samorządowemi.

Z w i ą z k i S a m o r z ą d n e	Dodatki do podatków pań- stwowych (Tabl. VIII)	Samoisłtne po- datki samorz ą- dowe (Tabl. VIII)	Podatki inwe- stycyjne	R a z e m (w tys. złot.)	Liczba ludności (w tysiącach) stan na 1/1 1927 r.	Na jednego mieszkańca przypada ¹⁾
	1	2	3	4	5	6
Gminy wiejskie	36.425	48.141	2.603	87.169	22.025	4 zł.
Gminy miejskie niewy- dzielone	39.289	11.166	702	51.157	3.615	14 „
Gminy miejskie wydzie- lone	52.640	27.354	2.715	82.689	3.134	26 „
Powiatowe Związki samo- rządowe	52.813	34.669	12.776	100.258	25.640	4 „
M. st. Warszawa	28.900	19.885	—	48.285	1.126	43 „
Razem w powiatach (1, 2 i 4)	128.527	93.976	16.081	238.584	25.640	9,3 „
Razem w miastach wy- dzielonych (3 i 5)	81.540	46.719	2.715	130.974	4.260	30,7 „
Ogółem	210.067	140.695 ²⁾	18.796	369.558	29.900	12,3 zł.

W ostatniej grupie — *innych dochodów* — umieszczono podatki — 3.962 tys. zł., opłacane na rzecz starostw krajowych przez związki samorządne niższego rzędu w województwach pomorskiem i poznańskiem, oraz bliżej nieokreślone w budżetach podatki na rzecz gmin wiejskich 2.639 tys. zł.

Tablica IX-ta stanowi uzupełnienie dwóch poprzednich, niezbędne dla obliczenia ogólnego obciążenia ludności daninami samorządowemi według budżetów na r. 1927/28. Zawiera ona (w rubr. 6 i 7) wpływy nadzwyczajne preliminowane na inwestycje (w myśl art. 21 ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych) i na budowę dróg, stanowią one 14.412 tys. złotych ¹⁾. W rubr. 8 do podatków inwestycyjnych, zgodnie z art. 5 p. 6 ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów ko-

¹⁾ W zaokrągleniu.

²⁾ Pomiedzy tablicą VIII i sumą w rubryce 2-iej różnicę stanowią podatki krajowe 3.962 tys. zł. nie obciążające bezpośrednio płatników.

¹⁾ Wykazane w Tabl. VI rubr. 3.

munalnych zaliczono podatek samoistny od kopalń — nie wykazany w tablicy VIII-ej, będący w istocie podatkiem spożywczym od węgla, nafty, soli. Dochody z podatków inwestycyjnych w przeważnej części (80%) wpływają na rzecz gmin wiejskich i powiatowych związków samorządnych.

Podane w tablicach VII, VIII i IX sumy wpływów, preliminowanych przez samorzady terytorjalne z trzech działów danin: z dodatków do podatków państwowych, z podatków samoistnych i z podatków inwestycyjnych ujmuje w ogólne zestawienie tablica X-ta.

Obliczenia podane w tablicy X-ej, doprowadzają do wniosku, iż daniny samorządowe miały obciążać w r. 1927/28 każdego mieszkańca Polski przeciętną kwotą 12,3 złotego. Według budżetu na tenże rok daniny państwowe wraz z dochodami z monopolii (1.596,876 tys. zł.), stanowiły ciężar 53,4 zł. na głowę ludności.

Od przeciętnego obciążenia były jednak znaczne odchylenia: w gminach wiejskich ciężar danin wynosił tylko 8 zł. na głowę¹⁾, w miastach niewydzielonych już 18 złotych, w miastach dzielonych 26 zł., a w Warszawie 43 złote.

ROZDZIAŁ 5.

SZCZEGÓŁY.

Tablice XI — XIV stanowią rozszerzenie tablic II i IV i przedstawiają dochody zwyczajne i nadzwyczajne związków samorządnych, ułożone według kategorii, przewidzianych w szematach budżetowych, oraz według województw.

Nie wdając się w głębszą analizę szczegółów, zaznamy tylko najbardziej uderzające różnice, zachodzące pomiędzy poszczególnymi województwami:

a) W dochodach *gmin wiejskich* (tablica XI) przede wszystkim zwracają uwagę względnie wysokie sumy podatków samoistnych w województwach środkowych i wschodnich, znacznie przewyższające dodatki do podatków państwowych.

¹⁾ Po 4 zł. na samorzady gminny i powiatowy.

W województwach środkowych przewiduje się 12,2 milj. zł. z dodatków wobec 29,6 milj. z podatków samoistnych, w województwach wschodnich około 4 milj. z pierwszego, a przeszło 12 milj. z drugiego źródła.

Natomiast w województwach zachodnich i południowych stosunek jest odwrotny — w pierwszych 9,7 : 5, w drugich 10,5 : 1,3. Jak wiadomo, te rażące różnice są spowodowane istnieniem w gminach wiejskich b. zaboru rosyjskiego — podatku wyrównawczego, którego są pozbawione jednowioskowe gminy dwóch pozostałych dzielnic.

Z odmiennej struktury gminy wiejskiej wypływają też różnice w innych kategorjach dochodów. Z majątku komunalnego zbiorowe gminy w b. zaborze rosyjskim prelininują bardzo drobne sumy — razem 285 tys. zł., gdy jednowioskowe gminy w dzielnicach zachodniej i południowej, posiadające znaczniejsze majątki, przewidują — pierwsze 2,3 mil., drugie 6,1 milj. złotych. Odwrotnie — opłat administracyjnych gminy zbiorowe, załatwiającej dużą ilość czynności w charakterze organów najniższej instancji administracyjnej, prelininują prawie 2,5 milj. złotych, drobne zaś gminy jednowioskowe tylko 925 tys. zł.

Szczególniejszą uwagę zwracają względnie wysokie dochody gmin wiejskich na Śląsku. Najmniejsze to województwo wykazuje dochody, przerastające sumy wpływów każdego innego województwa (14,2 milj. zł.), dzięki obfitym dochodom z podatków (11 milionów zł.) i z opłat za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych (1 milj. zł.);

b) w dochodach *gmin miejskich niewydzielonych z powiatów* (tablica XII), wyróżniają się województwa: poznańskie i łwowskie, pierwsze bowiem posiada dużo niewielkich, ale dobrze zagospodarowanych miasteczek, w drugim zaś między miastami niewydzienonemi znajduje się parę miast znaczniejszych, mających odpowiednio większe dochody.

Dłuższy szereg lat istnienia samorządu w województwach zachodnich i południowych wpłynął dodatnio na dorobek majątkowy gmin małomiejskich, co się wyraża w sumach wpływów z majątków komunalnych: z ogólnej sumy około 8,5 milj. złotych w całym państwie na gminy małomiejskie w województwach zachodnich i południowych przypada przeszło 6,8 milj. zł.

c) dochody *miast wydzielonych z powiatów* (tablica XIII), dosięgają najwyższych sum w tych województwach, gdzie się znajdują największe względnie najlepiej zagospodarowane gmi-

TABELA XI.

Gminy

WOJEWÓDZTWA	D o c h o d y z w y						
	Majątek kornu- nalny	Przedsiębior- stwa komun.	Opłaty admini- stracyjne	Opłaty za korzy- stanie z urządzeń i zakładów	Specjalne opła- ty (dopłaty)	Dodatki do podat- ków państwowych i udział w nich	Podatki samo- istne
Białostockie	46,9	20,5	135,8	89,7	10,3	1 210,5	4 609,0
Kieleckie	46,4	28,8	457,0	83,6	27,9	2 774,2	6 113,6
Lubelskie	31,8	27,2	456,8	163,8	110,2	2 586,8	8 024,4
Łódzkie	50,6	7,5	230,4	54,5	129,9	2 211,6	3 743,3
Warszawskie	59,9	43,7	274,7	160,9	101,1	3 397,3	7 087,3
Razem wojew. środkowe . . .	235,6	127,7	1 554,7	552,5	379,4	12 180,4	29 582,6
Poleskie	8,9	5,0	175,2	96,9	36,1	747,3	4 305,6
Wołyńskie	16,4	20,6	451,1	173,4	—	1 606,8	2 778,0
Nowogródzkie	5,6	2,6	115,2	100,2	3,1	807,5	1 894,9
Wileńskie	18,4	83,7	161,6	178,2	176,1	775,8	3 254,5
Razem wojew. wschodnie . . .	49,3	111,9	903,1	548,7	215,3	3 937,4	12 233,0
Pomorskie	435,2	1,6	18,0	64,1	26,4	987,1	582,1
Poznańskie	1 358,7	3,9	3,5	5,4	—	1 785,5	478,1
Śląskie	489	116,6	77,8	1 008,7	518,9	6 958,5	4 013,8
Razem wojew. zachodnie . . .	2 282,9	122,1	99,3	1 078,2	545,3	9 731,1	5 074,0
Lwowskie	3 179,9	86,4	190,4	84,0	117,3	3 557,9	626,0
Krakowskie	778,5	60,2	205,6	153,2	24,6	2 900,4	244,5
Stanisławowski	1 375,4	40,1	236,0	81,3	67,6	1 804	191,2
Tarnopolskie	774,5	34,3	193,8	183,1	169,7	2 314	190,0
Razem wojew. południowe . .	6 408,3	221,0	825,8	501,9	379,2	10 576,3	1 251,7
Ogółem	8 676,1	582,7	3 382,9	2 681,3	1 519,0	36 425,2	48 441,3

wiejskie.

c z a j n e				D o c h o d y n a d z w y c z a j n e							
Subwencje i dotacje	Różne	Zwroty	Razem	Zwroty i likwidacji majątkow i przedsiębiorstw	Specjalne opłaty (dopłaty)	Podatki inwestycyjne	Pożyczki	Subwencje i dotacje	Zwroty i porozumienia	Różne	Razem
8,7	191,8	96,4	6.419,9	—	23,7	—	78,5	37,1	13,5	—	152,8
186,4	1.060,6	249,7	11.028,1	3,2	31,0	282,3	216,8	284,2	—	93	913,3
129,9	368,9	127,5	12.027,2	—	66,0	—	223,4	102,7	—	43,3	435,4
303,8	139,0	81,0	6.956,6	2,0	—	3,0	27,0	88,8	—	17,5	138,3
79,7	104,6	120,5	11.429,7	11,1	—	111,7	78,8	45,8	—	270,9	518,3
708,5	1864,9	675,1	47.861,5	16,3	123,7	397,0	624,5	558,6	13,5	424,7	2.158,1
43,3	115,7	46,6	5.580,6	—	—	—	143,2	44,9	—	—	188,0
90,5	9,1	166,0	5.311,8	11,4	—	—	56,2	202,9	1	662,8	934,2
33,5	45,4	33,1	3.041,1	—	—	—	20,7	22,0	—	103,3	146,0
37,5	137,3	90,7	4.913,7	3,6	—	—	41,9	19,0	28	—	92,5
204,8	307,5	336,4	18.847,2	15	—	—	26,20	288,8	29	766,1	1.361,7
439,2	126,9	34,9	2.715,6	—	—	—	—	—	—	15,5	15,5
326,7	417,7	781,4	5.160,8	2,3	—	—	46,1	36,0	2	104,4	190,8
372,5	456,4	235,2	14.247,4	—	56,0	3,2	962,0	482,5	44,5	385,5	1.933,7
1.438,4	1.001,0	1.051,5	22.123,8	2,3	56,0	3,2	1.008,1	518,5	46,5	505,4	2.140,0
52,4	326,1	21,2	8.241,5	70,1	34,6	22,3	16,9	41,1	7,8	375,9	568,7
60,7	266,5	14,1	4.708,2	1,0	—	7,5	22,1	—	37,5	27,5	95,9
16,0	101,8	21,7	3.935,2	49,6	—	—	77,5	1,4	—	145,5	274,0
33,0	77,0	21,5	3.991,0	156,2	—	1,2	1,0	1,0	0,5	22,9	183,0
162,1	771,4	78,5	20.875,9	276,9	34,6	30,9	117,5	43,5	45,8	571,8	1.121,6
2.213,8	3.914,8	2.141,5	109.708,6	310,5	214,3	431,1	2.012,1	1.409,4	134,8	2.268,0	6.780,2

TABELA XII.

Gminy miejskie nowe

WOJEWÓDZTWA	D o c h o d y z w y						
	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komun.	Opłaty administracyjne	Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów.	Specjalne opłaty (dopłaty)	Dotądki do podatków państwowych i udział w nich	Podatki samoisne
Białostockie	170,2	330,0	97,7	285,6	14,8	1 551,0	298,2
Kieleckie	160,6	313,8	82,1	418,6	45,4	1.925,3	472,7
Lubelskie	257,3	630,2	128,5	519,0	27,2	2 101,7	691,4
Łódzkie	361,8	650,8	97,6	585,4	43,3	2.556,6	873,6
Warszawskie	414,4	1.809,5	207,8	1.525,4	49,1	3,938,7	1.370,0
Razem wojew. środkowe . .	1 364,3	3 734,3	613,7	3 334,0	179,8	12 073,3	3 705,9
Poleskie	18,1	133,8	52,9	109,3	—	633,8	211,4
Wołyńskie	81,1	187,2	81,4	314,7	—	1.033,6	336,8
Nowogródzkie	101,7	193,8	50,4	346,4	—	858,5	320,5
Wileńskie	87,6	55,8	24,6	116,1	25,0	463,1	108,8
Razem wojew. wschodnie . .	288,5	570,6	209,3	886,5	25,0	2 989,0	977,5
Pomorskie	768,3	373,0	69,3	454,6	32,9	2,827,4	618,0
Poznańskie	1.527,7	828,1	103,7	1.355,2	30,0	6.736,1	1.333,4
Śląskie	791,9	753,5	67,6	364,3	33,0	2.090,0	979,1
Razem wojew. zachodnie . .	3 087,9	1 954,6	240,6	2 174,1	95,9	11 653,5	2 930,5
Lwowskie	1.346,5	762,1	138,3	1.182,4	174,9	4 424,0	1.265,8
Krakowskie	1.083,5	1.303,8	134,1	1.064,5	163,2	3.726,2	1.131,8
Stanisławowskie	975,4	404,3	122,1	861,7	79,4	2.791,6	871,2
Tarnopolskie	333,5	238,2	80,5	577,9	45,8	1.632,4	282,7
Razem wojew. południowe .	3 738,9	2 708,4	475,0	3 686,5	463,3	12 574,2	3 551,5
O g ó ł e m	8 479,6	8 967,9	1 538,6	10 081,1	761	39 290	11 465,4

dzielone z powiatów.

c z a j n e				D o c h o d y n a d z w y c z a j n e							
Subwencje do- tacje	Różne	Zwroty	R a z e m	Ze sprzedaży i likwidacji majątku i przedsiębiorstw	Specjalne opła- ty (dopłaty)	Podatki inwe- stycyjne	Pożyczki	Subwencje i do- tacje	Zwroty i pozos- tałości	Różne	R a z e m
41,1	24,3	70,1	2,882,9	12,3	4,2	4,2	513,4	25	15	10,4	695,3
37,2	54,5	114,8	3.624,9	10,4	11,8	134,1	976,4	183,7	—	48,2	1.364,5
44,5	334,4	87,2	4 821,5	25	—	61,3	1.880	21,3	—	—	1.987,5
121,1	210,8	265,1	5.765,9	5	—	—	669,8	100	15	89,3	879,1
168,1	236,1	219,9	9.938,8	69,1	25,3	70,3	4.983,4	245,8	8	37,6	5 444,6
412,0	860,1	757,1	27.034,0	232,5	41,3	269,9	9.028,0	575,8	38	185,5	10.371
10,3	19,3	57,4	1.246,2	—	—	10,6	31,7	34,5	—	—	76,7
24,7	3,9	102,8	2.166,2	—	—	6,4	389,4	62	2,7	213,2	673,8
33,9	45,9	32,5	1.983,7	129,2	—	—	1.443	—	—	—	1.572,2
16,8	20,9	24,3	943,1	1,3	—	—	138,5	3,6	—	10,1	153,5
85,7	90,0	217,0	6 339,2	130,5	—	17	2.002,6	100,1	2,7	223,3	2 476,2
58,3	213,3	192,5	5 607,6	152	8	—	2 070,5	671	4,1	205,7	3.111,4
96,0	223,3	595,4	12.828,3	30,5	2,8	—	1.442,9	72,3	27,3	313,1	1.888,7
201,6	81,8	195,7	5.558,6	26,1	—	—	3.307	6,5	—	—	3.339,7
355,9	518,4	983,6	23 994,5	208,6	10,8	—	6.820,4	749,8	31,4	518,8	8 339,8
246,4	323,4	552,1	10.415,9	302,7	10	—	501	620,4	44,8	1.119,4	2.598,5
99,7	234,6	254,4	9.195,8	148,9	—	85,5	2.370,5	104	22,3	123,8	2,855
96,6	112,8	232,3	6.547,4	67,2	—	19,8	1.895,4	10	40	170	2.202,4
1,6	33,5	93,3	3 319,2	4,8	—	3	243,1	—	25	32,3	308
444,3	704,3	1.132,1	29.478,3	523,6	10	108,3	5.010,0	734,4	132,1	1.445,5	7 963,9
1.297,9	2.172,8	3.089,8	86 846,0	1.095,2	62,1	395,2	2.286,1	2.160,1	204,2	2.373,1	29.150,7

TABLICA XIII.

Gminy miejskie

WOJEWÓDZTWA	D o c h o d y z w y						
	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komunalne	Opłaty administracyjne	Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów	Specjalne opłaty (dopłaty)	Dodatki do podatków państwowych i udział w nich	Podatki samoisne
Białostockie	363,4	1.048,5	152,1	769,4	200,	2.115,3	1.179,1
Kieleckie	593,5	588,2	233,6	968,7	56,8	5.824,2	3.253,3
Lubelskie	226,9	701,9	179,1	336,9	30,5	1.415,0	1.404,3
Łódzkie	747,7	2.432,6	434,2	1.494,4	88,2	12.501,9	5.144,8
Warszawskie	136,3	327,3	39,4	320,4	46,7	1.388,9	720,4
Razem województwa środkowe	2.067,8	5.098,5	1.038,4	3.889,8	422,2	23.245,3	11.701,9
Poleskie	86,1	223,0	51,0	256,1	26,5	740,8	309,7
Wołyńskie	72,7	458,3	65,0	225,8	3,	896,1	555,4
Nowogródzkie	—	—	—	—	—	—	—
Wileńskie	443,9	1.657,5	165,2	629,9	28,	2.130,0	1.563,4
Razem województwa wschodnie	601,7	1.338,8	281,2	1.111,8	57,5	3.766,9	2.428,5
Pomorskie	583,0	819,	50,6	1.238,1	—	2.299,5	638,1
Poznańskie	2.013,8	3.971,1	393,6	3.686,6	—	10.890,9	3.697,4
Śląskie	909,2	2.949,2	170,2	616,8	18,6	3.882,4	1.041,7
Razem województwa zachodnie	3.506,0	7.739,3	614,4	5.511,5	18,6	17.072,8	5.377,2
Lwowskie	892,1	788,6	496,2	1.472,4	975,0	3.210,4	4.832,
Krakowskie	1.393,2	2.093,1	448,5	2.959,6	26	4,910	2.905,6
Stanisławowski	—	—	—	—	—	—	—
Tarnopolskie	100,8	165,	11,8	78,4	—	435	89,3
Razem wojew. południowe	2.386,1	3.046,7	956,5	4.510,4	1.001,0	8.555,4	7.826,9
Ogółem . . .	8.561,6	18.223,3	2.890,5	15.053,5	1.499,3	52.640,4	27.334,5

wydzielone z powiatów

c z a j n e				Dochody nadzwyczajne								
Subwencje i dotacje	Różne	Zwroty	Razem	Ze sprzedaży i likwidacji majątków i przedsięb.	Specjalne optaty (dopłaty)	Podatki inwestycyjne	Pożyczki	Subwencje i dotacje	Zwroty i pozostałości	Różne	Razem	
48,8	27,5	142,9	6.047,0	—	—	43,8	2.402,2	177,0	—	—	2.622,9	
275,6	88,4	523,4	12.405,7	100,0	157,0	1.532,3	14.557,8	321,0	40,0	216,3	16.924,5	
25,5	755,2	285,0	5.360,4	37,7	—	227,3	8.050,2	—	—	50,9	8.366,2	
220,0	190,3	276,5	23.530,7	163,9	—	325,0	6.644,3	703,0	1.892,2	201,3	9.929,6	
150,0	14,0	91,9	3.235,2	—	328,2	110,0	6.656,0	2.187,9	25,0	—	9.307,1	
719,9	1.075,4	1.319,7	50.579,0	301,6	485,2	2.238,4	38.310,5	3.388,9	1.957,2	468,5	47.150,3	
26,1	15,3	50,5	1.785,7	38,3	—	—	973,6	—	—	—	1.011,8	
10,3	1,6	77,2	2.365,4	—	—	122,2	514,0	140,0	—	139,3	915,5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
45,2	3,6	292,1	6.958,8	—	232,4	602,0	150,0	—	—	1.058,0	2.042,5	
81,6	20,5	419,8	11.109,5	38,3	232,4	724,2	1.637,6	140,0	—	1.197,3	3.969,8	
15,7	125,6	242,9	6.012,6	—	—	—	1.309,4	—	—	—	1.309,4	
265,9	151,9	1.214,5	26.285,6	2.560,7	—	—	9.624,4	5,0	210,1	3.272,6	15.672,9	
566,4	124,6	255,6	10.534,6	120,5	—	—	100,0	225,0	—	—	445,4	
8.480	403,1	1.713,0	42.832,8	2.681,2	—	—	11.033,8	230,0	210,1	3.272,6	17.427,7	
23,2	102,2	1.263,5	14.055,6	—	—	490,	3.070,0	—	—	—	3.560,	
200,4	112,1	1.600,6	16.649,2	205,	—	—	3.530,0	140,0	—	1.171,1	5.046,1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2,0	14,5	55,7	952,5	—	—	—	132,0	—	—	—	132,	
225,6	228,8	2.919,8	31.657,3	205,	—	490,	6.732,0	140,0	—	1.171,1	8.738,4	
1.875,1	1.726,8	6.372,3	136.178,3	3.226,1	717,6	3.452,6	57.713,9	3.898,9	2.167,3	6.109,5	77.285,9	

TABLICA XIV.

Powiatowe związki

WOJEWÓDZTWA	D o c h o d y z w y						
	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komun.	Opłaty administracyjne	Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów	Specjalne opłaty (dopłaty)	Dodatki do podatków państwowych i udział w nich	Podatki samoisne
Białostockie	133,8	35,8	5,7	1.115,4	87,0	2.268,6	1.960,8
Kieleckie	530,4	79,6	10,4	1.685,6	307,9	5.038,1	3.852,5
Lubelskie	400,8	270,1	1,6	1.217,9	86,5	4.450,0	2.869,3
Łódzkie	190,8	42,6	13,0	1.384,3	159,3	3.937,5	3.938,3
Warszawskie	319,2	92,9	9,5	1.593,0	1.036,3	5.968,3	4.621,4
Razem wojew. środkowe . . .	1.575,0	521,0	40,2	6.996,2	1.677,0	21.662,5	17.262,3
Poleskie	17,9	7,7	61,7	565,2	5,6	1.476,6	965,2
Wołyńskie	26,0	82,8	2,6	695,3	27,3	2.948,2	1.044,5
Nowogrodzkie	219,5	76,5	2,1	468,9	57,7	1.690,3	1.039,2
Wileńskie	105,0	38,0	1,1	324,9	3,0	1.867,1	927,0
Razem wojew. wschodnie. . .	368,4	205,0	67,6	2.054,3	93,6	7.932,2	3.975,9
Pomorskie	251,5	307,1	75,1	483,5	143,8	3.962,1	1.761,2
Poznańskie	725,5	116,4	72,1	1.115,4	238,0	9.376,5	1.856,1
Śląskie	226,7	166,6	50,5	243,1	112,5	2.551,4	949,9
Razem wojew. zachodnie. . .	1.203,7	590,1	197,7	1.842,0	491,3	15.890,0	4.567,2
Lwowskie	80,8	31,5	4,2	177,6	558,4	2.472,8	2.328,3
Krakowskie	182,5	24,0	3,5	11,9	241,4	2.002,6	2.402,1
Stanisławowskie	31,7	0,9	4,5	52,8	51,9	1.065,2	2.035,5
Tarnopolskie	36,2	2,9	9,1	20,2	431,1	1.728,1	2.097,5
Razem wojew. południowe . .	331,2	59,3	21,3	262,5	1.282,8	7.268,7	8.863,4
O g ó ł e m	3.478,3	1.375,4	326,8	11.155,0	3.547,7	52.803,5	31.668,8

samorządne.

c z a j n e				D o c h o d y n a d z w y c z a j n e							
Subwencje i dotacje	R ó z n e	Z w r o t y	R a z e m	Ze sprzedaży i likwidacji majątków i przedsiębiorstw	Specjalne opłaty (dopłaty)	Podatki inwestycyjne	Pożyczki	Subwencje i dotacje	Zwroty i pozostałości	R ó z n e	R a z e m
116,4	106,2	876,0	6.705,7	—	7,1	292,8	755,7	28,5	21,0	20,1	1.125,2
421,4	66,0	1.318,9	13.310,7	6,0	112,5	2.277,0	4 559,7	132,8	151,5	—	7.239,5
530,1	281,0	949,5	11.056,7	0,7	432,5	2.725,2	2.371,4	128,6	257,7	40,6	5.956,6
342,5	192,1	1.045,8	11.266,1	17,0	277,7	285,7	624,1	326,7	7,5	121,9	1.660,6
520,0	121,2	1 462,3	15.744,4	9,9	679,7	1.903,1	2.377,9	608,6	3,0	4,1	5.586,4
1.930,4	766,5	5 652,5	58.083,6	33,6	1.509,5	7.483,8	10 688,8	1.225,2	440,7	186,7	21 568,3
145,4	15,7	108,4	3.369,3	48,0	—	123,2	499,1	10,0	—	—	680,3
115,3	64,1	385,3	5.391,6	—	—	1.252,4	1.031,5	111,8	—	535,5	2.931,2
375,7	147,7	129,9	4.207,4	5,0	—	304,0	430,2	48,0	102,1	—	889,3
169,9	169,6	86,1	3.631,8	—	—	70,7	910,6	7,6	33,1	46,2	1.068,2
806,3	337,1	709,7	16.600,1	53,0	—	1.750,3	2.871,4	177,4	135,2	581,7	5.569,0
1.621,6	151,1	380,6	9.137,6	4,0	—	—	536,6	55,0	—	250,4	846,0
194,7	210,8	3.450,6	17.355,9	123,1	—	—	72,5	85,2	64,9	535,2	880,9
491,0	341,2	173,7	5.306,8	—	—	—	1.135,0	64,0	—	—	1.199,0
2.307,3	703,1	4 004,9	31 806,3	127,1	—	—	1 744,1	204,2	64,9	785,6	2.925,9
302,2	222,9	303,3	6.482,1	—	190,8	137,4	370,8	273,0	30,0	534,9	1.536,9
437,7	123,7	168,9	5.598,3	—	20,6	350,1	259,5	30,5	12	6,6	679,3
95,5	104,6	180,4	3.623,4	—	52,6	15,0	60,0	13,5	—	7,8	148,8
49,1	198,0	61,5	4.633,2	0,6	28,0	46,0	—	17,0	—	51,1	142,8
884,5	649,2	714,1	20 337,0	0,6	292,0	548,5	690,3	334,0	42,0	600,4	2.507,8
5.928,5	2.455,9	11.081,2	126.821,1	214,3	1.801,5	9.782,6	15.994,6	1.940,8	682,8	2.154,4	32.571,0

ny wielkomięjskie, a więc przedewszystkiem w województwie poznańskim (26¼ milj. złotych), następnie w łódzkim (23,5 milj. zł.), ze względu na wielkie miasto Łódź, w krakowskim (16,6 milj. zł.) i lwowskim (14 milj. złotych), wreszcie (12,5 milj. zł.), w kieleckim (Częstochowa, Sosnowiec, Radom).

Pod względem dochodów z majątków i przedsiębiorstw komunalnych, jako też z opłat za korzystanie z urządzeń i zakładów miejskich, przodują gminy miast większych w województwach zachodnich i południowych: z ogólnej kwoty wpływów z tych źródeł, wynoszącej około 41 milionów złotych, przypada na województwa zachodnie (w szczególności poznańskie) — 17 milj. zł., na województwa południowe (dwa miasta Lwów i Kraków) 10 milj. złotych, na 22 miasta w województwach środkowych 11 milj. zł., na 6 miast w województwach wschodnich 3 milj. złotych;

d) również w *dochodach powiatowych* związków samorządnych (tablica XIV) przodujące stanowią zajmują województwa zachodnie, a wśród nich poznańskie.

Ogólna suma dochodów związków powiatowych w tych województwach (31,8 milj. złotych) daje przeciętną przeszło 8 zł. na głowę ludności. Na drugie miejsce wysuwają się związki powiatowe w województwach środkowych z przeciętną dochodu 6 zł. na jednego mieszkańca. Za nimi podążają województwa wschodnie z przeciętnym dochodem około 4-ch złotych na głowę ludności. Ostatnie miejsce przypada powiatom w województwach południowych, bowiem przeciętna dochodu stanowi w nich tylko 2,6 zł. na jednego mieszkańca.

Dr. JULJUSZ DUNIKOWSKI.

ORZECNICTWO NAJWYŻSZEGO TRYBUNAŁU ADMINISTRACYJNEGO.

Zakres działania Najwyższego Trybunału Administracyjnego, jego struktura wewnętrzna, sposób załatwiania przezeń spraw, jest szerszemu ogółowi mało znany; nieświadomość ta przyczynia niejednokrotnie wiele bezpotrzebnej pracy Trybunałowi, a dużo rozgoryczenia osobom interesowanym, które w niewłaściwych sprawach lub w sprzeczny z ustawą sposób praw swych przed Trybunałem dochodzą.

Pragnąłbym w kilku słowach zaznajomić czytelników z tą kwestją, nie wdając się zresztą w krytyczne rozstrząsanie zasad, będących podstawą istnienia naszego Trybunału, porównywania ich z rozmaitymi systemami sądownictwa administracyjnego i wykazywania zalet czy wad tych systemów.

Najwyższy Trybunał Administracyjny powstał na zasadzie ustawy z dnia 3 sierpnia 1922, Dz. U. poz. 600, w wykonaniu art. 73 konstytucji, który głosi, iż „do orzekania o legalności aktów administracji tak rządowej, jak i samorządowej, powoła osobna ustawa sądownictwo administracyjne, oparte w swej organizacji na współdziałaniu czynnika obywatelskiego i sędziowskiego z Najwyższym Trybunałem Administracyjnym na czele“.

Nakaz ten wypełnia jednak ustawa z 3 sierpnia 1922, tylko połowicznie, gdyż ustanawiając jedynie Najwyższy Trybunał, nie wprowadziła w życie — poza utrzymaniem sądów administracyjnych istniejących w b. zaborze pruskim na zasadzie tamtejszych ustaw — sądów administracyjnych, opartych na współdziałaniu

czynnika obywatelskiego z sędziowskim, ściętniła zawarty w Konstytucji postulat wszechstronnego badania aktów administracyjnych, wyłączając z pod orzecznictwa Trybunału możliwość ustalania stanu faktycznego (art. 24), oraz idąc śladem austriackiej ustawy o Trybunale adm. z r. 1875 ograniczyła możliwość zaskarżania orzeczeń i zarządzeń, wchodzących w zakres administracji (art. 1), jedynie do tych wypadków, w których naruszono indywidualne prawa danej osoby, lub obciążono ją obowiązkiem bez podstawy prawnej (art. 9).

W tym wąskim zakresie działania, który motywy do projektu rządowego uważają za przejściowy, aż do rozbudowy wielostopniowego sądownictwa administracyjnego, działa Najwyższy Trybunał Administracyjny, „jedyna instancja sądowa“ (art. 1), *dla spraw b. zaboru rosyjskiego i austriackiego — jako władza kasacyjna, dla b. zaboru pruskiego spełnia ponadto obok funkcji kasacyjnej także funkcje instancji sądowej orzekającej względnie apelacyjnej i rewizyjnej*, a to w ramach określonych dotąd obowiązującym ustawodawstwem tego zaboru.

Władza, której zarządzenie, lub orzeczenie zostało uchylone przez Trybunał obowiązana jest w ciągu 30 dni wydać nowe zarządzenie, lub orzeczenie w tej sprawie, przyczem w *tych wypadkach* jest ona związana zapatrywaniami, zawartymi w wyroku Trybunału (art. 5). Motywy jednak rządowe do art. 5 ustawy podkreślają, że nie licowałoby z powagą Trybunału, ani odpowiadałoby jego przeznaczeniu, gdyby orzeczenia jego nie miały mocy obowiązującej dla władz administracyjnych lub mogły być przez nie pomijane przez powstrzymanie się od zarządzeń w sprawach rozstrzygniętych przez Trybunał nie po myśli władzy“.

Trybunał rozpoczął swą działalność z dniem 1 listopada 1922. W skład jego weszła dawna Izba IV Sądu Najwyższego, która do tego czasu na zasadzie Dekretu Naczelnika Państwa z dnia 8 lutego 1919 pełniła dla b. dzielnicy austriackiej funkcje dawnego wiedeńskiego Trybunału administracyjnego i stanowiła również dla spraw b. zaboru rosyjskiego instancję kasacyjną.

Skutkiem braku przymusu adwokackiego (częściowo wprowadzono go dopiero nowelą z dnia 25 marca 1926, Dz. u. (poz. 237), jak również skutkiem stosunkowo bardzo niskich początkowo opłat od skarg, spadających w okresie dewaluacji prawie

do zera, wreszcie skutkiem niewłaściwej oceny przez znaczną część społeczeństwa zadań Trybunału, który uważano — a niestety pogląd ten i do dziś dnia się utrzymuje — za instytucję powołaną do wykonywania bezpośredniego nadzoru nad działalnością władz administracji rządowej i samorządowej, znalazł się Trybunał już w samym początku swej działalności w sytuacji dość niekorzystnej, zastawszy ponadto w dniu rozpoczęcia swych czynności, przy szczupłej ilości sędziów 514 spraw, pochodzących częściowo ze spadku po Sądzie Najwyższym, częściowo zaś wniesionych w związku z postanowieniem art. 38 ustawy trybunalskiej, jeszcze przed uruchomieniem Trybunału.

Wkrótce po rozpoczęciu działalności Trybunału, ogólne zebranie sędziów w dążeniu do jak największego ujednostajnienia judykatury i zatarcia pewnych różnic dzielnicowych, mogących wyniknąć z odmiennego sposobu traktowania spraw, napływających z tej czy innej dzielnicy, wprowadziło podział Trybunału na Izby wedle materji skargi, a nie ich pochodzenia terytorjalnego, przez co każda z Izb ma już z góry przydzielony pewien typ spraw do rozstrzygania.

Izb tych jest obecnie pięć. Sprawy dotyczące się administracji samorządowej koncentrują się w Izbie V-ej, jednak z uwagi na olbrzymi wpływ tej Izby (po za samorządowymi, sprawy przemysłowe, koncesyjne, emerytalne i wynikające ze stosunku służbowego urzędników państwowych), trzeba będzie niezaodwodnie w niedalekiej przyszłości pomyśleć o utworzeniu nowej Izby — samorządowej.

Na razie zaradzono temu prowizorycznie, tworząc w łonie Izby V-ej rodzaj podizby dla spraw samorządowych.

Oto kilka dat statystycznych, ilustrujących działalność Trybunału i rozrost jego agend w ciągu 6 letniego istnienia.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	Razem
Wpłynęło spraw ogółem	1.202	2 110	2.137	3.974	5.514	5.024	5.275	25.236
Załatwiono ostatecznie	9	1.344	1.968	2.902	4.252	4.541	4.706	19.803
Pozostaje do rozstrzygnięcia	—	—	—	—	3	1.971	3.459	5 433

Skarg w sprawach samorządowych wpłynęło w tym okresie 1.325, rozstrzygnięto ostatecznie 970, oczekuje załatwienia spraw 355.

Sytuacja przedstawia się dość smutnie. Jeśli zważymy jednak, że poszczególny sędzia z dużym wysiłkiem nie jest w stanie opracować miesięcznie więcej wyników niż 8 — 15 — w zależności od jakości spraw, że wobec rozbudowania się naszego ustawodawstwa coraz nowe kwestje prawne wymagają interpretacji, a ilość skarg z roku na rok wzrasta, szukać musimy rady nie w wyrzekaniu na powolne załatwianie spraw przez Trybunał ale i na innej płaszczyźnie.

Słuszne są narzekania na przewlekanie rozstrzygnięcia skargi (dotąd okres ten wynosił przeciętnie 1½—2 lat), ale jeśli się weźmie na uwagę, że np. w sześciokrotnie mniejszej od nas Austrii, kraju o jednolitem ustawodawstwie i wyrobioną przez 50 lat judykaturą, ilość spraw, przypadająca na jednego sędziego, kilkakrotnie jest niższą, niż u nas, ilość zaś opracowanych przez poszczególnego sędziego rozstrzygnięć niższą niż w Trybunale polskim, to — oceniając tę sprawę bez uprzedzenia — każdy przyzna, iż wina w tem przetrzymywaniu spraw nie leży w wadliwej organizacji pracy w Trybunale, czy zgola w pracy zbyt mało wydajnej.

W sprawach np. samorządowych Sędzia — poza przepisami prawnymi polskimi — ma do czynienia z ustawami b. Galicji, Śląska Cieszyńskiego, b. Królestwa Kongresowego, b. Cesarstwa rosyjskiego, dalej przepisami, obowiązującymi na Pomorzu, Górnym Śląsku i Prusach wschodnich, a odmiennymi nieco od postanowień, obowiązujących w poznańskim, wreszcie nawet z ustawodawstwem węgierskiem. Miejmy jednak nadzieję, iż z ujednostajnieniem naszego ustawodawstwa z okrzepnięciem całego aparatu państwowego, z usprawnieniem administracji, i ze wzrostem poczucia i świadomości prawa u ludności, stosunki te z biegiem czasu ulegną zmianie na lepsze.

W wydawnictwie naszym zamierzamy ogłaszać stopniowo „Zasady prawne“, uchwalone przez Najw. Tryb. Adm., t. j. tezy, od których komplet sędzący nie może odstąpić bez zgody t. zw. „kompletu wzmocnionego“ (t. j. sesji, składającej się z 5 wzgl. 9 sędziów), lub Ogólnego Zebrania wszystkich Sędziów Trybunału, a pozatem treść ważniejszych wyroków względnie uchwał powziętych przez Trybunał w sprawach administracji samorządowej oraz finansów komunalnych.

A. SPRAWY ADMINISTRACJI SAMORZĄDOWEJ

Nr 1. Zatwierdzenie uchwały gminnej przez władzę rządową pod pewnymi warunkami (z ograniczeniem), nie jest zmianą tej uchwały, lecz odmową zatwierdzenia, jeśli uchwała nie zostanie odpowiednio zmieniona.

Wyrok z d. 17.XI. 1922 r. L. R. 62/22.

Nr. 2. W sprawie, wszczętej przez wioskę, względnie osadę o udzielenie pozwolenia na jarmark, nie jest legitymowaną Radą gminna, gminy, w skład której wchodzi dana wioska lub osada, do zaskarżenia przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym decyzji Województwa, odmawiającej jej takowego pozwolenia (art. 208, 207 o Urządzeniu Gmin wiejskich Zb. Pr. tom II).

Wyrok z d. 26.II. 1923 r. L. R. 80/22.

Nr. 3. Starosta Krajowy nie jest na mocy art. V A. 2 ustawy pruskiej z 19 maja 1889 r. względnie § 24 rozporządzenia z 5 listopada 1889 r. w związku z § 10 Rozporządzenia Ministra b. dzielnicy pruskiej z dnia 12 sierpnia 1921 r. (Dz. Ust. poz. 491) legitymowanym do zastępowania na zewnątrz Sejmiku Wojewódzkiego.

Wyrok z d. 24.IV. 1923 r. L. R. 655/22.

Nr. 4. Uznanie ważności dokonanego wyboru do Rady Miejskiej na obszarze b. dzielnicy pruskiej nie wyklucza w wypadkach, w których brak biernego prawa wyborczego zaistniał lub ujawnił się dopiero później, wkroczenia z urzędu na zasadzie par. 10 punkt 2 ustawy o właściwości władz z dnia 1.8 1883 r. i powzięcia odpowiedniej uchwały przez Radę Miejską.

Wyrok z d. 27.II 1923 r. I. R. 646/22.

Nr. 5. Na obszarze b. dzielnicy pruskiej Wojewoda jest uprawniony do zatwierdzenia statutów komunalnych nowych lub zmienionych, co do istoty na zasadzie § 77 ustawy pruskiej z dnia 14 lipca 1893 r. o podatkach komunalnych — tylko na podstawie delegacji właściwych ministrów.

Wyrok z d. 30.X. 1923 r. L. R. 1.048/22.

Nr. 6. 1) Od chwili zatwierdzenia wyborów członków Magistratu ma Wojewoda prawo wybór ten zaciepić środkiem prawnym w postępowaniu sporno-administracyjnym tylko wówczas,

jeżeli wykaże, że o przeszkodzie mającej charakter interesu publicznego dowiedział się po zatwierdzeniu, lub że przeszkoda tego rodzaju zaistniała po zatwierdzeniu.

2) Wybory do Magistratu należy uważać w myśl art. 18 rozporządzenia Ministra b. dzielnicy pruskiej z 8 stycznia 1920 r. za przeprowadzone z chwilą zatwierdzenia takiej ilości wybranych członków, jaka jest wystarczającą do powzięcia ważnych uchwał.

Wyrok z d. 18.XII. 1923 r. L. R. 722/23.

Nr. 7. 1) Uchwały rady miejskiej, oddalające sprzeciw przeciwko ważności wyborów do rady miejskiej na zasadzie par. 27 rozporządzenia ministerjalnego z dnia 12 sierpnia 1921 poz. 490. Dz. U. nie potrzebują zawierać pouczenia, co do środków prawnych, przysługujących przeciwko tym uchwałom.

2) Skargę należy w powyższym wypadku wnieść do wojewódzkiego sądu administracyjnego w przeciągu dwóch tygodni od dnia doręczenia uchwały oddalającej sprzeciw.

Wyrok z d. 5.VI 1924 r. L. R. 241/24.

Nr. 8. Urzędnik samorządowy na obszarze b. dzielnicy pruskiej, po wystąpieniu ze służby, nie może już pociągany być do odpowiedzialności służbowej porządkowej, na zasadzie ustawy pruskiej z dnia 21 lipca 1852, za wykroczenia popełnione w czasie trwania stosunku służbowego.

Wyrok z d. 23.VI. 1924 r. L. R. 833/22.

Nr. 9. Etatowi urzędnicy miejscy nie podlegają na obszarze b. dzielnicy pruskiej obowiązkowi ubezpieczenia w miejskiej kasie chorych na zasadzie art. 4 ustawy z dn. 19 maja 1920, poz. 272 Dz. U.

Wyrok z d. 23.VI 1924 r. L. Rej. 1.038/23.

Nr. 10. Postanowienia artykułu 9 ustawy z d. 4.VI. 1920 r. Dz. Ust. p. 304 oraz § 20 rozp. wykon. do tej ustawy z dnia 8.2 1921 r. dz. ust. p. 97 nie uzasadniają zwolnienia gmin małopolskich, rządzących się własnym statutem od świadczeń w ustępie 4 § 19 galic. ustawy z d. 26.VI 1899 r. Dz. Ust. kr. Nr. 84 określonych.

Wyrok z d. 16.IX. 1924 r. L. Rej. 472/24.

Nr. 11. W razie skargi z § 126 pruskiej ustawy o ogólnym zarządzie kraju z 30 lipca 1883, wydział powiatowy może, ce-

lem usunięcia wadliwości postępowania powziąć w miejsce nieformalnej uchwały nową uchwałę w właściwym postępowaniu—oczywiście o ile nie narusza on przez to nabytych praw.

Wyrok z dnia 9.X 1924 r. w sprawie L. Rej. 1.041/22.

Nr. 12. Stosunek służbowy niestałych pracowników Gargolińskiego Pow. Zw. Komunalnego ma charakter prywatnoprawny, a zatem nie podlega orzecznictwu Najw. Tryb. Adm.

Wyrok z dnia 16.X 1924 r. L. Rej. 736/23.

Nr. 13. Jednoczesne rozwiązanie rady miejskiej i złożenie z urzędu członków magistratu, oraz ustanowienie komisarza rządowego dla tymczasowego kierownictwa spraw miejskich nie sprzeciwia się postanowieniom dekretu o samorządzie miejskim z 4.II 1919, Dz. Ust. poz. 140.

Wyrok z dnia 15.XII 1924 r. L. Rej. 348/24 do 351/24.

Nr. 14. 1) Na zasadzie § 56 punkt 6 ordynacji miejskiej z 30.V 1853 jest na obszarze b. dzielnicy pruskiej magistrat uprawniony do obsadzenia posady kierownika, względnie dyrektora rzeźni miejskiej, jako urzędnika komunalnego we właściwym zakresie działania.

2) O ile taki kierownik względnie dyrektor rzeźni miejskiej jest zarazem oglądaczem (rewizorem), bydła i mięsa w tej rzeźni, winien, choćby był nawet lekarzem weterynaryjnym, uzyskać uprzednią zgodę województwa (§ 5 ustawy niemieckiej z 3.VI 1900 i § 3 pruskich przepisów wykonalnych z 20.III 1903 d. tejże ustawy).

Wyrok z dnia 23.X 1924 r. L. Rej. 874/22.

Nr. 15. Gmina utrzymująca szpital publiczny na obszarze Śląska Cieszyńskiego, nie może się jednostronnie zrzec prawa publiczności tego szpitala.

Wyrok z dnia 30.I 1925 r. L. Rej. 81/24.

Nr. 16. Gminę wiejską należy uważać za instytucję komunalną w rozumieniu art. 2 p. d, tymczasowego rozporządzenia Rady Ministrów z 1 września 1919 r. poz. 428 Dz. Ust.

Komplet wzmocniony z dnia 14.II 1925 r. L. Rej. 1.730/23.

Nr. 17. Nadawanie obywatelstwa honorowego nie należy do spraw bieżących, których załatwianie poruczone jest w myśl

§ 109 ustęp 6 gal. ust. kraj. z dnia 3 lipca 1896, Dz. u. kr. Nr. 51, tymczasowemu zarządowi gminy.

Wyrok z dnia 14.X 1925 r. L. Rej. 39/25.

Nr. 18. Tymczasowy Zarząd Gmin, ustanowiony na podstawie § 109 galic. ust. gminnej z d. 9.VII 1896, Dz. Ust. Kraj. Nr. 51, a urzędujący z powodu nierozpisania wyborów, po upływie przewidzianych w tymże § sześciu tygodni, nie nabywa przez to charakteru normalnej reprezentacji gminnej, a w szczególności nie jest uprawniony do załatwiania spraw, wyszczególnionych w § 98 powołanej ustawy.

Wyrok z dnia 4.XI 1925 r. L. Rej. 1.177/23.

Nr. 19. Rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych z d. 8 lipca 1919 r. (Monitor Polski Nr. 159), o egzekucji grzywien za pośrednictwem urzędów komunalnych zachowało dotychczas moc obowiązującą.

Wyrok z dnia 24.II 1926 r. L. Rej. 689/23.

Nr. 20. Postępowanie administracyjne celem sprawdzenia zarzutów przeciw wyborom dokonany na zasadzie gal. ust. gm. z dnia 12 sierpnia 1866, Dz. U. K. Nr. 9 przeprowadza się z urzędu, skutkiem czego władza może wybrać prowadzące do tego celu środki dowodowe wedle swobodnego uznania.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 2.091/23.

Nr. 21. 1) Wobec ogólnikowego brzmienia ustępu 6 art. 109 Gal. ustawy gminnej z dnia 3 lipca 1896 r., Dz. U. Kr. Nr. 51 może w razie rozwiązania Rady gminnej Wojewoda w porozumieniu z Tymcz. Wydz. Samorz. poruczyć tymczasowe załatwianie bieżących spraw gminnych, albo samoistnemu Komisarzowi rządowemu, albo też kolegjalnemu Tymczasowemu Zarządowi pod przewodnictwem mianowanego kierownika.

2) W razie ustanowienia kolegjalnego Zarządu tymcz. mają odnośnie jego obrad i powzięcia uchwał, analogiczne zastosowanie odpowiednie przepisy ust. gm. z 3 lipca 1896 odnoszące się do obrad i uchwał Rady gminnej.

Wyrok z dnia 22.II 1926 r. L. Rej. 874/24.

Nr. 22. Ogólnikowe, konkretnymi faktami niepoparte zarzuty rzekomych niedokładności w przeprowadzeniu dochodzenia, co do zarzutów przeciw ważności wyborów dokonanych na zasadzie gal. ust. gm. z r. 1866 nie mogą być brane w rachubę.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 2.091/23.

Nr. 23. Nieutworzenie Komisji reklamacyjnej, przewidzianej w § 16 gal. ord. wyb. gm. z r. 1866 nie stanowi powodu nieważności wyboru, jeśli przeciw listom wyborczym nie wniesiono reklamacyj.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 2.091/23.

Nr. 24. Zarzuty przeciw formowaniu list wyborczych mogą być wnoszone w myśl § 16 ord. wyb. gm. jedynie do Komisji reklamacyjnej w terminie i w toku instancji w wymienionym §-ie określonym, nie mogą zaś być podnoszone w ciągu postępowania, mającego na celu badanie aktu wyborczego z powodu protestu, wniesionego przeciw ważności wyborów.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 2.091/23.

Nr. 25. Władza nie jest obowiązana rozpatrywać zarzuty przeciw ważności poszczególnych głosów, oddanych przy akcie wyborczym, dokonanym na zasadzie gal. ust. gm. z r. 1866, o ile głosy te nie wywarły decydującego wpływu na wynik wyborów.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 2.091/23.

Nr. 26. Dekret o samorządzie miejskim z d. 4.II 1919 r. p. 140 Dz. Ust., włączając do liczby miast przedwojenne wsie względnie osady, które przez b. władze okupacyjne zaliczone zostały do rzędu miast w czasie okupacji, usankcjonował tem samem stan prawny tych miejscowości, stworzony przez okupantów, a co zatem idzie i ich granice terytorjalne, uznawane przez okupantów.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 122/23.

Nr. 27. Do orzeczenia w sprawach naruszenia całości drogi gminnej i przywrócenia jej do pierwotnego stanu w myśl § 23 ust. 5 gal. ustawy drogowej z dnia 10 grudnia 1907, Dz. U. kr. Nr. 155 utrzymanego w mocy art. 39 ustawy z dnia 10 grudnia 1920, Dz. U. poz. 32 z r. 1921 powołany jest Wydział Powiatowy o ile „publiczny“ charakter drogi na podstawie dokumentów wzgl. wyniku przeprowadzonych dochodzeń, zostanie stwierdzony.

Wyrok z dnia 20.X 1926 r. L. Rej. 1.191/24.

Nr. 28. W myśl art. 68 dekretu o samorządzie miejskim poz. 140 Dz. Pr. z r. 1919 i art. 45 dekretu o tymczasowej ordynacji powiatowej poz. 141, Dz. Pr. z r. 1919 radni, względnie gru-

pa radnych z tytułu swego mandatu, nie są legitymowani do wniesienia odwołania od decyzji władzy nadzorczej, zawieszającej wykonanie uchwały rady miejskiej.

Wyrok z dnia 23.XI 1926 r. L. Rej. 289/26.

Nr. 29. Przekazanie sprawowania policji miejscowej organom rządowym nie zwalnia gminy od wynagrodzenia szkody po myśli § 33 ust. gm. z dnia 13 marca 1889 gal. Dz. U. kraj. Nr. 24 jeżeli szkoda ta powstała z powodu zaniedbania przez gminę jej obowiązków, wynikających z postanowień § 23 lit. b i c, wspomnianej ustawy gminnej, a zaniedbania te, mimo interwencji policji państwowej nie zostały zgodnie z przepisami § 32 i § 48 tejże ustawy gm. przez reprezentację gminną usunięte.

Wyrok z dnia 29.XI 1926 r. L. Rej. 1.369/24.

Nr. 30. 1) Procentowe zmniejszenie uposażeń funkcjonariuszy państwowych, zarządzone art. 2 ustawy z dnia 22 grudnia 1925, Dz. U. poz. 918, nie jest zmianą zasad obliczenia poborów tych funkcjonariuszy, a zatem nie może w myśl § 1 rozp. Prez. Rzplitej z dnia 30 grudnia 1924, Dz. U. poz. 1.073 dotyczyć automatycznie członków Zarządu i pracowników związków komunalnych.

2) Zmianą zasad obliczania poborów jest natomiast zawieszenie przez ustawę z 22 grudnia 1925 comiesięcznego ustalania mnożnej i utrzymanie tej mnożnej w wysokości z 1 grudnia 1925, wobec czego zmiana ta dotyczy automatycznie członków zarządu i pracowników związków komunalnych.

Wyrok z dnia 28.III 1927 r. L. Rej. 1.617/26.

Nr. 31. Ustawą z dnia 15 listopada 1867 austr. Dz. u. p. Nr. 131 nie zostały uchylone postanowienia § 3 lit. b, gal. ord. wyb. dla gmin z dnia 12 sierpnia 1866, Dz. U. k. Nr. 9, ani postanowienia § 25 ustęp 3-ci gal. ust. gm. z r. 1866, wedle których osoby pozostające w śledztwie o zbrodnię przez czas trwania śledztwa są wykluczone od prawa wybierania i obieralności względnie nie mogą sprawować urzędu członka reprezentacji gminnej lub tegoż zastępcy.

Wyrok z dnia 6.XII 1926 r. L. Rej. 1.185/23.

Nr. 32. 1) Ostateczne rozstrzygnięcia Gł. Kom. Wyb., wydane w myśl art. 25 regulaminu wyborczego do Rad Miejskich

z dnia 17 grudnia 1918 r. Monitor Nr. 232, są zaskarżalne do N. T. A.

2) Niedostateczne władanie przez kandydata w słowie i piśmie językiem polskim jest powodem wystarczającym do unieważnienia w myśl art. 4 dekretu Naczelnika Państwa z 13 grudnia 1918, Dz. Praw poz. 56 — kandydatury jego na członka Rady miejskiej.

Wyrok z dnia 17.I 1927 r. L. Rej. 255/24.

Nr. 33. 1) Wydawanie rozporządzeń w przedmiocie zmian granic gmin wiejskich na obszarze b. Galicji pozostawia ustawa z dnia 22 września 1922 r. Dz. Ust. poz. 770 swobodnemu uznaniu Ministra Spraw Wewnętrznych, nakładając mań jedynie obowiązek stwierdzenia, że dobrowolne porozumienie między gminami, wymagane § 2 gal. ust. gminnej z r. 1866 nie może być osiągnięte, ponadto zaś obowiązek wysłuchania opinii zainteresowanych ciał samorządowych.

2) Zawarcie umowy w przedmiocie uregulowania spraw majątkowych wzgl. rozstrzygnięcie Wydziału Powiatowego, przewidziane art. 3-cim ustawy z dnia 22 września 1922 r. Dz. Ust. poz. 770 przed wydaniem decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych w myśl art. 1 tejże ustawy nie jest wymagane.

Wyrok z dnia 23.III 1927 r. L. Rej. 1.395/25.

Nr. 34. Na terytorjum b. dzielnicy pruskiej, jako związek komunalny obowiązany w myśl ust. III art. 43 ustawy z dnia 19 maja 1920, Dz. U. poz. 272, do zwrotu różnicy kosztów leczenia za chorych członków Kas Chorych, leczonych w szpitalach, położonych poza obrębem działalności tej Kasy, należy zgodnie z art. 5 i 9 pkt. 1 tej ustawy uważać gminę stałego miejsca pracy ubezpieczonego.

Wyrok z dnia 28.III 1927 r. L. Rej. 1.314/25.

Nr. 35. Przepis tymczasowego statutu o stosunkach służbowych pracowników opatowskiego powiatowego związku komunalnego z dnia 11 maja 1922, wedle którego Przewodniczący Wydziału powiatowego ma prawo, po zasięgnięciu opinii Wydziału, wyświadczyć pracownikowi przyjętemu na 6 do 12 miesięczny okres próbny, miejsce bez podania motywów, na 1 miesiąc naprzód, nie jest sprzeczny z postanowieniami dekretu o tymcz. ordi. pow. z dn. 4 lutego 1919, Dz. pr. poz. 141.

Wyrok z dnia 13.IV 1927 r. L. Rej. 1.802/25.

Nr. 36. Niewydanie zapowiedzianego w art. 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1923 r. Dz. Ust. poz. 719 rozporządzenia wykonawczego w sprawie uregulowania stosunków, co do posiadania i użytkowania majątku gminnego etc., nie stoi na przeszkodzie dokonywaniu zmian granic gmin miejskich przewidzianych w art. art. 1 i 2 tej ustawy.

Wyrok z dnia 16.V 1927 r. L. Rej. 13/26.

Nr. 37. Uchwały, dotyczące się wydzierżawienia gruntów gromadzkich opierają się na postanowieniu punktu 11-go art. 271 ustawy samorządu gminnego z r. 1864, wobec czego dla powzięcia takich uchwał nie jest wymagana większość $\frac{2}{3}$ głosów, przewidziana w art. 274 pkt. 1 wspomnianej ustawy.

Wyrok z dnia 22.V 1927 r. L. Rej. 890/26.

Nr. 38. Do „podatku hotelowego“, odrębnego od „podatku od lokali“, nie mogą mieć zastosowania postanowienia ustawy z r. 1921 o zasileniu finansów miejskich, a tem mniej Rozporządzenie wykonawcze z 29 kwietnia 1922, w szczególności zaś przepis § 23 tegoż rozporządzenia, normujący wysokość *podatku lokalowego* w miejscowościach leczniczych.

Wyrok z dnia 8.V 1927 r. L. Rej. 2.696/25.

Nr. 39. Warunkowe zatwierdzenie w myśl art. 1 ust. o tymcz. uregul. fin. kom. z dnia 11 sierpnia 1923 Dz. U. poz. 747 uchwały związku komunalnego w sprawie poboru samoistnego podatku komunalnego mieści w sobie odmowę zatwierdzenia tej uchwały w brzmieniu przedłożonem.

Wyrok z dnia 20.V 1927 r. L. Rej. 3.164/25.

Nr. 40. Opłaty z art. 19, wzgl. 23 ustawy z dnia 10 grudnia 1920 r. Dz. U. poz. 32 z r. 1921 o budowie i utrzymaniu dróg w Rzplitej, utrzymane w mocy art. 30 ust. z dnia 11 sierpnia 1923, Dz. U. poz. 747 o tymcz. fin. kom., nie są podatkami w rozumieniu tej ostatniej ustawy, wobec czego do nich nie mają zastosowania zastrzeżenia, zawarte w art. 2, 6, 8 i 21 ust. 2 teje ustawy.

Wyrok z dnia 30.V 1927 r. L. Rej. 393/26.

Nr. 41. Gminie stoł. miasta Warszawy nie przysługuje monopol do urządzania i prowadzenia targowisk, wobec czego

nie jest uprawniona do pobierania z tytułu rzekomego monopolu opłat od targowisk prywatnych.

Wyrok z dnia 13.V 1927 r. L. Rej. 645/25.

Nr. 42. Zwolnienie ze służby etatowego urzędnika powiatowego związku komunalnego na zasadzie art. 38 pkt. 5 Dekretu o tymczasowej ordynacji powiatowej z dnia 4 lutego 1919 r. Dz. Pr. poz. 141 może nastąpić dopiero po uprzednim przeprowadzeniu przeciw niemu dochodzenia dyscyplinarnego, zarządzonego w myśl art. 37 pkt. c, tegoż Dekretu przez Wydział Powiatowy.

Wyrok z dnia 13.IV 1927 r. L. Rej. 2.638/25.

Nr. 43. Gminie nie przysługuje prawo odwołania się do Wojewody przeciw ostatecznemu orzeczeniu Wydziału Powiat. (art. 48 ust. z dnia 11 sierpnia 1923, Dz. u. poz. 747), którem na skutek rekursu płatnika zmieniona została wysokość wymiaru samoistnego podatku gminnego.

Wyrok z dnia 11.X 1927 r. L. Rej. 2.250/25.

Nr. 44. Przysługujące władzy w myśl art. 27 pkt. 3-ci ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. prawo żądania zmiany lub zniesienia uchwał, dotyczących opłat administracyjnych należy do jej swobodnego uznania, a ograniczane jest jedynie obowiązkiem zbadania stosunku wpływów z tych opłat do kosztów utrzymania tej gałęzi zarządu komunalnego, za której czynności opłaty są pobierane.

Wyrok z dnia 23.XI 1927 r. L. Rej. 1.895/25.

Nr. 45. Wniosek do N. T. A. o wstrzymanie wykonania zarządzenia lub orzeczenia władzy w myśl art. 4 ustawy o N. T. A. nie jest dopuszczalny w formie samoistnej skargi bez uprzedniego wniesienia skargi na merytoryczne orzeczenie władzy.

Wyrok z dnia 25.X 1927 r. L. Rej. 2.877/25.

Nr. 46. 1) Doręczanie pism wojskowych, kart powołań etc. za pośrednictwem Magistratów miast jest zgodne z postanowieniami art. 47 p. 11 dekretu o samorządzie miejskim z dnia 4 lutego 1919 r., Dz. Pr. poz. 140.

2) Art. 2 ustawy z dnia 24 lipca 1919 r. Dz. Pr. poz. 363 określający policję państwową, jako organ wykonawczy władzy państwowej, nie wyklucza tej władzy od poruczania wykonywania pewnych czynności także i magistratowi w myśl art.

47 p. 11 dekretu o samorządzie miejskim z dnia 4 lutego 1919 r., Dz. Pr. poz. 140.

Wyrok z dnia 29.XII 1927 r. L. Rej. 295/25.

Nr. 47. 1) Na mocy dawnego prawa polskiego, oraz w myśl postanowienia b. Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego z d. 3/15 stycznia 1867 r. (Zbiór Przep. Admin. Wydz. Spr. Wewn., część V tom 3 str. 561), tudzież postanowienia b. Komitetu Urządzającego Królestwa Polskiego z d. 13/25 września 1868 r. (t. 14 poz. 2.179), miastu Warszawie przysługuje monopol rzezi bydła.

2) Paragraf 4 rozporządzenia h. niemieckiego Jenerał Gubernatora Warszawskiego z d. 8 kwietnia 1916 r. o rozszerzeniu warszawskiego okręgu miejskiego (D. R. J. G. W. Nr. 29 poz. 79), uwzględnia tylko prawa nabyte na zasadzie umów (koncesji).

Wyrok z dnia 24.I 1928 r. L. Rej. 2.303/25.

Nr. 48. Z zestawienia art. 29, 60 i 69 dekretu o samorządzie miejskim z d. 4.II 1919 r. poz. 140 Dz. Pr. wynika, że unieważnienie zaskarżonej w trybie art. 69 uchwały rady miejskiej i magistratu zależy od swobodnego uznania władzy nadzorczej, która w każdym poszczególnym wypadku ustala na podstawie faktycznych okoliczności, czy materialne zainteresowanie członków rady miejskiej i magistratu miało istotny wpływ na powzięcie zaskarżonej uchwały.

2) Pkt. 1 art. 21 dekretu o samorządzie miejskim przyznaje radom miejskim prawo decyzji w sprawach ustanawiania zasad zarządu i sposobu użytkowania majątku gminy i stanowi równocześnie przepisy szczególne, o których jest mowa w art. 537 i 1.712 Kod. Cyw.

Wyrok z dnia 27.II 1928r. L. Rej. 2.188/25.

Nr. 49. Członkowie Komisji Szacunkowych do spraw podatku dochodowego wybrani przez rady miejskie lub sejmiki względnie rady powiatowe na podstawie art. 33 ustawy z dn. 16.V 1920 r. o państwowym podatku dochodowym w brzmieniu ustalonym Rozporządzeniem Min. Skarbu z dn. 14.VII 1923 r. (Dz. U. Nr. 77 poz. 607), nie mogą być przez te instytucje samorządowe odwołani.

Wyrok z dnia 11.V 1928 r. L. Rej. 1.715/26.

Nr. 50. Do dotacji Skarbu Państwa na rzecz Poznańskiego Krajowego Związku Komunalnego na I kwartał r. 1924 na podstawie ustaw z 30.IV 1873 o dotacji związków komunalnych z 8.VII 1875 r. o wykonaniu §§ 5 i 6 powyższej ustawy z 2. VI 1902 r. o przekazaniu komunalnym związkom prowincjalnym dalszych rat dotacyjnych, oraz z 11.VIII 1923 (Dz. Ust. poz. 747) o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych, w szczególności art. 35 i 70, stosuje się ustawę z dnia 6.XII 1923 r. o zastosowaniu stałej jednostki do obliczenia danin etc. (Dz. Ust. poz. 1.044).

Wyrok z dnia 28.II 1928 r. L. Rej. 415/34.

Nr. 51. Suma, preliminowana w budżecie gminnym na utworzenie kapitału zakładowego kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, nie może być uważana za tego rodzaju wydatek, który mógłby być pokryty w sposób przewidziany ustawą z dnia 13 maja 1925, Dz. u. poz. 414 o samoistnym podatku wyrównawczym dla pokrycia deficytów budżetowych gmin wiejskich b. zaboru rosyjskiego w roku 1925.

Wyrok z dnia 24.V 1928 r. L. Rej. 844/26.

Nr. 52. 1) Skarga do N. T. A. na orzeczenie, wydane w załatwieniu żądania strony, opierająca się na przesłankach prawnych nieobjętych pierwotnem żądaniem skarżącego i nieporuszonych ani w zaskarżonem orzeczeniu ani w toku postępowania administracyjnego — jest niedopuszczalna.

2) Wydanie rozporządzenia z art. 4 ustawy o czasie pracy w przemyśle i handlu z dnia 18 grudnia 1919 Dz. U. poz. 7 z r. 1920 w sprawie odstępstwa od ustalonego w art. 1, 10 i 14 czasu pracy pracowników, pod przepisy tej ustawy podpadających, należy do swobodnego uznania władzy.

Wyrok z dnia 9.V 1928 r. L. Rej. 3.894/25.

ROMAN GROCHOWSKI

PAŃSTWOWA RADA SAMORZĄDOWA.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z d. 7-go lutego r. b. (Monitor Polski z d. 22-go marca r. b. Nr. 66) powołaną została do współpracy z Ministrem Spraw Wewnętrznych w zakresie spraw, dotyczących samorządu, Państwowa Rada Samorządowa. Według statutu, dołączonego do wspomnianego powyżej rozporządzenia, Rada składa się z 33 członków, w tem 19 przedstawicieli centralnych zrzeszeń związków samorządowych, więc: gmin, powiatów i miast; 4 przedstawicieli związków pracowników samorządowych, 3 — związków krajowych b. dzielnic pruskiej i Tymczasowego Wydziału Samorządowego (obecnie w likwidacji), oraz 7 członków, zaproszonych przez Ministra Spraw Wewnętrznych z pośród znawców spraw samorządowych i gospodarczych. Przewodniczy obradom Rady Minister Spraw Wewnętrznych, lub wyznaczony przez niego zastępca. Zadaniem Rady jest: 1) opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń, lub zasadniczego znaczenia zarządzeń, dotyczących samorządu i poddanych pod obrady przez Ministra Spraw Wewn., lub innych ministrów, 2) występowanie z własnej inicjatywy w sprawach, mających znaczenie dla samorządu.

Powołanie do życia Państwowej Rady Samorządowej było ziszczeniem postulatów sfer samorządowych, bowiem zjazd przedstawicieli sejmików powiatowych w roku 1926 powziął uchwałę o potrzebie utworzenia rady samorządowej przy Ministrze Spraw Wewnętrznych, na wzór rad fachowych przy innych ministrach, podobną uchwałę powziął również zjazd przedstawicieli miast, który odbył się w tymże 1926 roku.

Pierwsze zebranie organizacyjne Rady Samorządowej odbyło się w d. 12-m sierpnia 1927 roku. Na tem zebraniu Rada uchwaliła swój regulamin, w którym, pomiędzy innymi przepisami, przewidywała wyłonienie dwu stałych sekcji: prawno-administracyjnej i finansowo-gospodarczej.

W dniu 25 stycznia r. b. odbyło się jednodniowe zebranie Państwowej Rady Samorządowej. Obradom przewodniczył w części wice-minister Spraw Wewnętrznych M. Jaroszyński, w części zaś dyrektor Departamentu Samorządowego, J. Strzelecki. Departament Samorządowy poddawał pod obra-

dy Rady Samorządowej trzy sprawy: 1) tezy do ustawy o pokrywaniu kosztów leczenia i kosztów opieki społecznej, 2) wytyczne postępowania w sprawach zmian podziału administracyjnego na powiaty, 3) projekt ustawy o podwyższeniu i wyrównaniu stawek podatków gruntowych, oraz o unormowaniu poboru niektórych danin komunalnych. Zgodnie z przyjętą praktyką tezy i wnioski, wnoszone pod obrady Rady Samorządowej, są opracowaniami poszczególnych osób, nie mają więc charakteru oficjalnych przedłożeń Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W tym stanie rzeczy wyniki dyskusji na Radzie, wraz z podstawowem opracowaniem, stanowią dopiero materiał do ustalenia projektu, opatrzonego podpisem miarodajnego kierownika resortu. Taka sama praktyka miała miejsce i z materiałami do obrad na zebraniu Rady w dniu 25 stycznia.

Sprawa kosztów leczenia była już dwukrotnie poprzednio wprowadzana do porządku obrad Rady Samorządowej i dwukrotnie Rada nie miała możliwości o niej się wypowiedzieć. Na omawianem zebraniu Rady sprawa ta wróciła w nowem opracowaniu, dokonaniem przez p. W. Brzezińskiego z Departamentu Samorządowego, w formie 39 tez, szczegółowo uotywowanych. Dlatego też, a nadto, że była postawioną na pierwsze miejsce porządku obrad, sprawa tez do ustawy o kosztach leczenia i opieki społecznej potraktowaną została przez Radę wyczerpująco. Wybraną została wprawdzie podkomisja do rozpatrzenia ostatecznego projektu ustawy, stało się to jednak z racji żywionych przez przedstawicieli miast obaw przed nadmiernem obciążeniem budżetów miejskich kosztami, wywołanemi tą ustawą.

Nie można powiedzieć o dwu następnych tematach obrad Rady, by zostały wyczerpane gruntownie, zwłaszcza o projekcie ustawy, wprowadzającej zmiany do obecnego systemu finansów samorządowych, który znalazł się na końcu obrad. W dodatku był to temat nieco spóźniony, o ile chodzi o uchwały Rady Samorządowej, mogące mieć znaczenie drogowskazu dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych lub też Skarbu, projekt bowiem ustawy jest już w Sejmie od listopada r. z., a więc na terenie, na którym Rząd i poszczególne ministerstwa nie panują z tą łatwością, jak na konferencjach międzyministerjalnych, lub na oficjalnych zebraniach Rady Ministrów.

To też wyczerpujący referat o projekcie, przygotowany przez naczelnika Wydziału Finansów Samorządowych, p. M. Porowskiego, miał za zadanie raczej uspokoić obudzone i wzrastające obawy sfer działaczy samorządowych i wykazać, że projektowana reforma w sumie nie da mniej dochodów, niż samorządy mają dziś. W dyskusji oczywiście krytyka projektu nie ograniczyła się tylko do tego zagadnienia, lecz także podniosła zasadnicze wady projektu, tym bardziej doniosłe w skutkach, że projekt, aczkolwiek wprowadzający reformę tymczasową, niemniej jednak będzie wstępem do reformy zasadniczej finansów samorządowych. Wynik dyskusji, dość pobieżnej z powodu braku czasu, na Radzie — to jednak krytyka i tylko krytyka projektu.

Wreszcie sprawa trzecia. Na pytania, zawarte w „wytycznych postępowania w sprawach podziału administracyjnego na powiaty“ Rada nie mogła i nie była w stanie znaleźć dość konkretnych odpowiedzi. Wytyczne opracowane zostały w Departamencie Samorządowym, jako zagadnienie, związane z pewnymi konkretnymi celami — likwidacją politycznych powiatów, istniejących w liczbie kilku w Małopolsce. Oczywiście, że w takim ujęciu nie można było mówić o zasadach ogólnych, jakeimi należałoby się powodować przy podziale administracyjnym już nietylko na powiaty, ale wogóle. Skoro jednak tezy miały charakter ogólny, to i dyskusja wykazywała tendencję do wkraczania na szeroką płaszczyznę zasad ogólnych.

I.

Tezy do ustawy o pokrywaniu kosztów leczenia i kosztów opieki społecznej, wraz z obszernem uzasadnieniem, przedstawił Radzie p. W. Brzeziński w następującem ujęciu:

1. Ustawa reguluje sposób pokrywania kosztów leczenia i kosztów opieki społecznej na obszarze całego Państwa.

2. Koszty opieki społecznej w znaczeniu ustawy obejmują koszty opieki społecznej, wykonywanej na podstawie ustawy z dnia 16.VIII 1923 r. o opiece społecznej, oraz ustaw i rozporządzeń uzupełniających. Koszty leczenia obejmują koszty leczenia w szpitalach publicznych, oraz w przychodniach, utrzymywanych przez Państwo lub przez związki publiczno-prawne.

3. O ile ustawa nie przewiduje w tym względzie wyjątków, koszty leczenia oraz koszty opieki społecznej nad obywatelami polskimi pokrywają:

a) osoby i instytucje do ich żywienia i utrzymywania obowiązane, na mocy jakiegokolwiek tytułu prawnego, odnośnie zaś kosztów leczenia w szpitalach publicznych oraz w przychodniach, utrzymywanych przez Państwo albo przez związki publiczno-prawne, w pierwszym rzędzie sam leczony. W razie braku tych osób lub nieściągalności kosztów:

b) — gmina obowiązana do pokrywania kosztów opieki społecznej wg. zasad niżej przytoczonych, w razie, kiedy ta gmina nie da się ustalić

c) — wojewódzki związek komunalny, na obszarze którego zaszła potrzeba udzielenia opieki społecznej lub leczenia.

4. Nieściągalnymi kosztami leczenia, względnie kosztami opieki społecznej w znaczeniu ustawy, są koszty, które nie mogą być ściągnięte w drodze egzekucji z zastosowaniem przepisów o ściąganiu danin publicznych, przyczem:

1) egzekucja może być skierowana tylko na ruchomości, a na nieruchomości tylko w tym wypadku, gdy nieruchomość ta nie służy zobowiązanemu za wyłączone mieszkanie dla niego i dla jego rodziny, z którą stale zamieszkuje i nie jest gospodarstwem rolnem, dającym podstawę bytu materialnego jemu i jego rodzinie,

2) przy egzekucji należności za koszty opieki społecznej zajęciu nie podlegają:

a) sprzęty i narzędzia pracy zawodowej zobowiązanego,

b) codzienne używane ubranie, niezbędne stosownie do pory roku,

c) bielizna i sprzęty gospodarskie w ilości niezbędnej dla dłużnika i jego rodziny do codziennego użytku,

d) pościel tychże osób i łóżka,

e) znajdujące się w domu zapasy żywności i drzewo w ilości, potrzebnej na utrzymanie domu w ciągu trzech miesięcy,

f) w gospodarstwach rolnych — bydło i konie robocze w ilości co najmniej jedna krowa na gospodarstwo rolne i jeden koń na każde 8 ha ziemi uprawnej,

g) inne ruchomości, będące w myśl przepisów prawa cywilnego nieruchomościami z przeznaczenia.

Zobowiązany do pokrycia kosztów opieki społecznej jest zupełnie zwolniony od egzekucji, a koszty uznane za nieściągalne, skoro uzyska od zarządu gminy specjalnie w tym celu wystawione świadectwo ubóstwa. Cel wystawienia powinien być wyraźnie w tem świadectwie zaznaczony. Przy wystawianiu tego rodzaju świadectw powinien zarząd gminy wziąć pod uwagę wysokość i długotrwałość tych świadczeń, oraz uznać niemożliwość płacenia kosztów opieki społecznej w wypadku, gdyby ich uiszczanie możliwe było tylko z uszczerbkiem dla warsztatu pracy, z którego zobowiązany do ich pokrywania własną pracą czerpie dochód, niezbędnie potrzebny do utrzymania jego i jego rodziny oraz prowadzenia pracy zawodowej.

Okoliczności, które służyły za motyw wystawienia takiego świadectwa przez zarząd gminy, podlegają ocenie władzy nadzorczej, do której wnieść może odpowiednie zażalenie gmina, obowiązana do pokrycia kosztów za ubogiego.

5. Gminą obowiązkową do pokrywania nieściągalnych kosztów leczenia i opieki społecznej jest ta gmina, w której pozostającemu w opiece

społecznej względnie leczonemu przysługuje prawo do opieki trwałej w myśl przepisów art. 8 i 9 ustawy z dnia 16.8 1923 r. o opiece społecznej, oraz przepisów niniejszej ustawy.

6. Jeżeli pozostający w opiece społecznej, względnie leczony może się wykazać rocznym pobytom kolejno w kilku gminach, obowiązana do pokrycia nieściągalnych kosztów opieki społecznej jest ta gmina, w której pozostający w opiece społecznej względnie leczony ostatnio co najmniej przez rok przebywał.

7. Jeżeli pozostający w opiece społecznej względnie leczony posiada jednocześnie więcej niż jedno miejsce zamieszkania, nieściągalne koszty opieki społecznej pokrywa ta gmina, w której znajduje się jego główny ośrodek życiowy, a w szczególności gdzie wykonuje on swój zawód, lub gdzie przebywa jego rodzina, z którą on stale zamieszkuje.

8. Nieściągalne koszty leczenia i opieki społecznej za uczniów wszelkich zakładów naukowych i rzemiosł ponad lat 16 ciężą na gminie, która w tym względzie będzie właściwą względem osób, zobowiązanych z jakiegokolwiek tytułu prawnego do ich utrzymania.

9. Bieg jednorocznego czasokresu przerywa się na skutek wniosku, skierowanego w myśl art. 10 i następnich Ustawy z dnia 16.8 1923 r. o opiece społecznej przez gminę zobowiązaną do opieki tymczasowej, do gminy, zobowiązanej do opieki trwałej, o uznanie swego obowiązku do sprawowania w danym wypadku opieki trwałej i o wyrażenie gotowości przyjęcia danej osoby pod własną opiekę. Jeżeli gmina, która z takim wnioskiem wystąpiła, następnie w ciągu dwóch miesięcy tego wniosku nie dochodzi, albo od tego wniosku odstąpi, wówczas uważa się jakoby przerwa w biegu rocznego terminu nie nastąpiła.

10. Bieg rocznego czasokresu pobytu względnie nieobecności w gminie przerywa się na czas odbywania służby wojskowej lub wykonywania świadczeń na rzecz wojska, przebywania w publicznych zakładach leczniczych lub opiekuńczych, albo w zakładach przymusowego zamknięcia.

Czasowe wyjazdy, z okoliczności których wynika, że nie miały one celu opuszczenia na stałe gminy dotychczasowego zamieszkania, nie stanowią przerwy w biegu tego czasokresu.

11. Bieg jednorocznego czasokresu pobytu nie przerywa się na skutek zmiany granic i związanej z tem zmiany przynależności gminnej, a skutek zmiany granic gminy cofa się dla danego wypadku wstecz do chwili rozpoczęcia czasokresu pobytu.

12. Za samodzielną w odniesieniu do skutków rocznego pobytu względnie nieobecności w gminie uważa się żonę ślubną także w okresie trwania małżeństwa, jeśli i jak długo mieszka ona oddzielnie od męża i utrzymuje się bez jego pomocy.

13. Nieściągalne koszty leczenia i opieki społecznej za dziecko do lat 16, pozostające w opiece z prawa cywilnego, pokrywa gmina, obowiązana do pokrywania kosztów opieki społecznej za opiekuna.

14. Obowiązek pokrywania kosztów leczenia i opieki społecznej z tytułu pokrewieństwa ciąży na krewnych wstępnych i zastępnym w linii prostej bez ograniczenia, co do stopnia. Obowiązek ten ciąży przedewszystkiem na bliższych, co do stopnia, a między równie bliskimi, co do stopnia—na wstępnych, a dalej na zstępnych.

15. W odmienny sposób normuje się pokrywanie kosztów leczenia chorych na choroby zakaźne, gruźlicę, choroby weneryczne i choroby psychiczne, a mianowicie:

a) koszty leczenia chorych zakaźnych pokrywa w połowie sam leczony, względnie osoby lub instytucje z jakiegokolwiek tytułu prawnego do tego obowiązane, a w połowie gmina, na obszarze której zaszła potrzeba leczenia, w razie zaś nieściągalności tych kosztów od wyżej wymienionych osób lub instytucyj pokrywa je gmina w całości,

b) nieściągalne koszty leczenia chorych na gruźlicę za leczenie w przeciągu pierwszych trzech miesięcy pokrywa gmina, obowiązana w myśl ustawy do pokrywania nieściągalnych kosztów leczenia, po upływie którego to okresu koszty te obciążają odnośny wojewódzki związek komunalny. Nieściągalne koszty opieki w zakładach profilaktyki przeciwgruźliczej pokrywa w całości wojewódzki związek komunalny, a jeżeli gminą obowiązana w myśl ogólnych przepisów mniejszej ustawy do pokrywania w danym wypadku kosztów leczenia jest gmina miasta wydzielonego, to koszty te rozkładają się w połowie na gminę, a w połowie na odnośny wojewódzki związek komunalny,

c) koszty leczenia chorych na choroby weneryczne pokrywa wojewódzki związek komunalny, na terenie którego udzielono pomocy lekarskiej, albo też znajduje się szpital publiczny,

d) nieściągalne koszty leczenia chorych na choroby psychiczne za leczenie w przeciągu pierwszych 12-tu miesięcy pokrywają gminy obowiązane w danym wypadku do ponoszenia kosztów leczenia, przytem gminy wiejskie i miasta do 10 tysięcy mieszkańców pokrywają te koszty w wysokości $\frac{1}{4}$ części, gminy miejskie w wysokości $\frac{3}{4}$ części, pozostałe $\frac{1}{4}$ wzgl. $\frac{1}{4}$ część pokrywa odnośny wojewódzki związek komunalny. Nieściągalne koszty leczenia psychicznie chorych, które zaistnieją po upływie 12-tu miesięcy od daty przyjęcia chorego do zakładu obciążają w całości wojewódzki związek komunalny.

16. Koszty leczenia i opieki społecznej nad obywatelami polskimi za granicą i repatriantami, którzy po powrocie do kraju nie nabyli jeszcze w żadnej gminie prawa do trwałej opieki ponosi ten wojewódzki związek komunalny, na obszarze którego znajduje się gmina, w której ostatnio przysługiwało im prawo do trwałej opieki społecznej.

17. Koszty leczenia i opieki społecznej nad cudzoziemcami pokrywa się według przepisów, dotyczących obywateli polskich, o ile w stosunku do obywateli poszczególnych państw nie będą wydane inne przepisy, wynikające z zawartych umów międzynarodowych lub zastosowania zasady wzajemności.

Należy tu przewidzieć potrzebę wydania przepisów wykonawczych przez Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych i Min. Pracy i Opieki Społecznej.

18. Gmina m. st. Warszawy jest równorzędna w znaczeniu ustawy wojewódzkim związkom komunalnym, pokrywa więc łącznie koszty leczenia i opieki społecznej, które obciążają gminę i wojew. związek komunalny.

19. Dla celów objętych ustawą mogą gminy łączyć się na zasadach ogólnych w związki międzykomunalne, a wówczas przepisy, dotyczące gminy, będą się odnosiły do związków międzykomunalnych.

20. Zarząd gminy, udzielając wsparcia, a także zarząd zakładu opiekuńczego, udzielając opieki zakładowej, ma prawo i obowiązek zażądać od potrzebującego pomocy okazania wszelkich dokumentów osobistych i udzielania wszelkich wyjaśnień o jego stosunkach rodzinnych i materialnych, potrzebnych do ustalenia obowiązku pokrywania w danym wypadku kosztów leczenia względnie opieki społecznej, oraz zasięgnąć opinii właściwego opiekuna społecznego, co do potrzeby i rozmiaru mającej być udzieloną pomocy.

W poszukiwaniu wyżej wymienionych danych i informacji powinny gminom względnie zakładom opieki społecznej świadczyć pomoc wszystkie urzędy i organy państwowe i komunalne.

Jeżeli potrzebującego opieki zakładowej odstawił do zakładu gmina, obowiązek dostarczenia wyżej wymienionych danych ciąży na odnośnym zarządzie gminy. Przyjęcie do zakładu nie może jednak być uzależnione od dostarczania tych danych, jeżeli zwłoka zagrażałaby zdrowiu potrzebującego opieki lub mogłaby wywołać zgorszenie publiczne. Urząd gminy, odstawiający potrzebującego opieki do zakładu powinien w takim wypadku dostarczyć wyżej wymienione dane, albo zawiadomić zarząd zakładu o ujemnym wypadku czynionych poszukiwań w ciągu dwóch tygodni od daty przyjęcia potrzebującego opieki do zakładu. Niedostarczenie tych danych względnie niepowiadomienie zarządu zakładu o ujemnym wyniku czynionych poszukiwań w wyżej wskazanym terminie jest równoznaczne z uznaniem obowiązku ponoszenia w danym wypadku kosztów opieki przez gminę.

Odnosnie kosztów leczenia w szpitalach publicznych mają w tym względzie zastosowanie przepisy art. 34 Rozporządzenia Prezydenta z dn. 22-go marca 1928 r. o zakładach leczniczych, a uzupełniająco — przepisy niniejszej ustawy.

21. Pobyt i charakter pobytu w gminie stwierdza się na podstawie ksiąg meldunkowych, o ile księgi te w danej miejscowości są prowadzone, w przeciwnym razie na podstawie zaświadczeń organów policji, władzy gminnej, właściciela lub zarządcy domu, a w braku innych danych na podstawie zeznań dwóch wiarogodnych świadków, złożonych pisemnie, lub do protokołu.

22. Roszczenie o zwrot kosztów leczenia i opieki społecznej przedawnia się z upływem trzech miesięcy od daty świadczenia pomocy lub ostatniej w tej sprawie wymiany korespondencji. W razie gdy świadczenie pomocy składa się z szeregu po sobie następujących świadczeń i nie trwało dłużej niż miesiąc, upływ terminu 3 miesięcznego liczy się od daty dokonania ostatniego świadczenia. W razie, gdy świadczenie pomocy ma charakter stały lub periodyczny, wówczas należność powinna być regulowana za każdy miesiąc ubiegły z osobna, a upływ terminu 3 miesięcznego liczy się od ostatniego dnia każdego miesiąca.

23. Zarząd zakładu leczniczego, względnie zakładu opieki społecznej lub zarząd gminy, która pomocy udzieliła, a nie jest w danym wypadku jednocześnie zobowiązana do pokrywania kosztów opieki społecznej, powinna zwrócić się do związku komunalnego, względnie do osób, które według zebranych danych są obowiązane do ponoszenia w danym wypadku kosztów opieki społecznej, z żądaniem zwrotu tych kosztów. Jeżeli obo-

wiązaną do pokrycia kosztów leczenia jest częściowo gmina, a częściowo wojewódzki związek komunalny, wezwaniu należy kierować do odnośnego zarządu gminnego.

Do żądania tego należy dołączyć rachunek kosztów, przytoczyć dane, uzasadniające obowiązek zwrotu tych kosztów przez adresata, oraz, o ile chodzi o koszty opieki społecznej, powstałe w wykonaniu ustaw i rozporządzeń o opiece społecznej, opinię opiekuna społecznego o potrzebie i rozmiarze udzielonej pomocy.

24. Przy obliczaniu wysokości sumy kosztów opieki społecznej w znaczeniu ustawy ma się przestrzegać ogólnej zasady, że suma w rachunku podana nie może w żadnym wypadku przewyższać rzeczywistych i koniecznych kosztów na ten cel pomiesionych.

25. Koszt dzienny opieki zakładowej, podlegający zwrotowi, nie może przekraczać przeciętnego kosztu utrzymania w zakładzie. Przeciętny koszt dzienny utrzymania w zakładzie, brany za podstawę obliczeń, obejmuje wydatki na pożywienie, światło, opał i pranie w zakładzie, na administrację zakładu, na opiekę lekarską i pomoce wychowawczo-szkolne.

Najwyższy koszt dziennego utrzymania, podlegający zwrotowi, nie może przewyższać stawki, której wysokość ustala Minister Pracy i Opieki Społecznej.

W razie przyjęcia do zakładu opiekuńczego matki z dzieckiem liczy się opłata dzienna tylko za 1 osobę.

26. Wszelkie wydatki poniesione na wykonanie niezbędnej pomocy pozazakładowej, lub w związku z opieką zakładową, ale nie objęte sumą kosztów dziennego utrzymania, obliczonych według wyżej przytoczonych zasad, jak koszty transportu chorego, względnie potrzebującego opieki zakładowej, koszty niezbędnego zaopatrzenia na droge, koszty pogrzebowe i t. p. podlegają zwrotowi na zasadzie przedstawionych rachunków poniesionych wydatków. Zwrotu tych kosztów może żądać zarówno zarząd gminy, jak i zarząd zakładu, który w związku z wykonywaną opieką zakładową tego rodzaju pomocy udzielił.

27. Odnośnie obliczania kosztów leczenia w szpitalach publicznych stosuje się przepisy art. 27 — 31 Rozporządzenia Prezydenta z dn. 22-go marca 1926 r. o zakładach leczniczych, oraz przepisy wykonawcze do tego Rozporządzenia.

28. O ile gmina względnie instytucja lub osoba, do której się o zwrot kosztów leczenia, względnie opieki społecznej odniesiono, nie podniesie sprzeciwu, t. zn. nie zwróci rachunku z umotywowaną odmową w przeciągu miesiąca od daty otrzymania, jest to równoznaczne z uznaniem długu.

29. Termin uiszczenia kosztów leczenia, względnie opieki społecznej wynosi 6 tygodni od daty doręczenia wezwania.

30. Należność z tytułu kosztów opieki społecznej stanowi należność publiczno-prawna.

Nieuiszczoną w wyżej określonych terminach należność uważa się za zaległość, które podlegają egzekwowaniu: należności zakładów państwowych według przepisów, dotyczących opłat państwowych, zaś należności związków komunalnych i zakładów w ich zarządzie będących — z zastosowaniem przepisów, dotyczących danin komunalnych.

Władzą egzekucyjną jest właściwa powiatowa władza administracji ogólnej. Zaległe koszty opieki społecznej od związków komunalnych, względnie międzykomunalnych ściąga na wniosek zainteresowanych bezpośrednia władza nadzorcza zobowiązującego związku komunalnego przez wezwanie zarządu związku do uregulowania tych należności z pozostawieniem odpowiedniego terminu.

Kara za zwłokę w uiszczaniu kosztów opieki społecznej wynosi 2% miesięcznie.

31. Jeżeli w danym wypadku zarząd gminy wiejskiej uznaje obowiązek gminy do pokrywania kosztów leczenia i opieki społecznej, ze względów jednak na stan kasy gminnej nie może tej należności w przepisany terminie uregulować, wówczas przekazuje rachunek wraz z załącznikami wydziałowi wojewódzkiemu do zaliczkowego pokrycia, tak, aby należność mogła być pokryta w przepisany terminie.

32. Zarząd związku komunalnego może zażądać w granicach postanowień Rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 27-go marca 1924 r. (Dz. U. Nr. 31, poz. 318) od gminy względnie zakładu opiekuńczego lub leczniczego przekazania jego bezpośredniej pieczy osoby, za którą obowiązany jest pokrywać koszty leczenia względnie opieki społecznej.

W razie nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu się do tego żądania, należy wezwanie ponowić za pośrednictwem właściwej dla danego związku komunalnego, czy zakładu władzy nadzorczej z postawieniem odpowiedniego terminu, poczem obowiązek zwrotu kosztów leczenia, względnie opieki społecznej, które zaistnieją po upływie tego terminu, wygasa.

33. O sposobie i terminach dokonywania rozrachunków między gminami a wojewódzkim związkiem komunalnym stanowi właściwy organ samorządu wojewódzkiego w formie statutu, a do czasu wprowadzenia w życie samorządu wojewódzkiego — wojewoda przy współudziale rady wojewódzkiej z głosem stanowczym.

34. Jeżeli związek komunalny, instytucja lub osoba, obowiązana w danym wypadku do pokrywania kosztów leczenia, względnie opieki społecznej, uważa żądanie drugiej strony za nieuzasadnione lub za zbyt wygórowane, przysługuje jej odwołanie do bezpośredniej władzy nadzorczej związku komunalnego, względnie zakładu, który zgłosił żądanie zapłaty kosztów.

Władzą nadzorczą szpitali publicznych oraz zakładów opiekuńczych, utrzymywanych przez związki komunalne, jest w rozumieniu ustawy bezpośrednia władza nadzorcza związku, który dany zakład utrzymuje, w stosunku zaś do zakładów, utrzymywanych przez Państwo, a także w stosunku do szpitali społecznych, uznanych za szpitale publiczne, władzą nadzorczą w rozumieniu ustawy jest wojewoda, lub Minister Spraw Wewnętrznych, zależnie od tego, która z tych dwóch instancji administracyjnych bezpośredni nadzór nad tym zakładem sprawuje.

Odwołanie można wnieść tylko po wykorzystaniu uprawnienia, przysługującego stronie w myśl § 26 tejże do ustawy, t. zn. po zgłoszeniu umotywowanego sprzeciwu do zarządu związku komunalnego, względnie zakładu, który żądał zwrotu kosztów, w terminie dwutygodniowym od daty doręczenia powtórnego, umotywowanego wezwania.

35. Wniesienie odwołania nie wstrzymuje wykonania nakazu płatniczego. Zwrot nieprawnie pobranych kosztów powinien nastąpić w przeciągu 7-miu dni od daty doręczenia odnośnego orzeczenia władzy nadzorczej.

36. Wydatki, ciężące w wykonaniu ustawy na wojewódzkich związkach komunalnych będą pokrywane z ogólnych sum budżetowych. Celem pokrycia tych wydatków zwiększy się udział wojewódzkich związków komunalnych w opłacie skarbowej od spirytusu o 20 groszy od 1 litra spirytusu (p. 2 art. 20 Rozp. Prez. Rzpl. z dnia 26-go marca 1927 o monopolu spirytusowym Dz. Ust. Nr. 32, poz. 289).

37. Do czasu wprowadzenia w życie samorządu wojewódzkiego tworzy się w każdym województwie wojewódzki fundusz leczenia i opieki społecznej na rzecz którego będą przeznaczone wpływy z połowy udziału wojewódzkiego związku komunalnego w opłacie skarbowej od spirytusu (t. zn. 20 gr. od 1 litra spirytusu) i który będzie w zawiadywaniu wojewody. Roczne zamknięcia rachunkowe tego funduszu podlegają zatwierdzeniu rady wojewódzkiej.

38. W razie, gdyby wydatki, związane z wykonywaniem ustawy miały przewyższać wpływy na ten cel przeznaczone, wojewodzie przysługuje prawo rozkładu powstałego stąd niedoboru między podległe jego nadzorowi powiatowe związki komunalne i miasta wydzielone proporcjonalnie do liczby ludności według ostatniego spisu urzędowego. Z wojewodą współdziała w tym względzie rada wojewódzka z głosem stanowczym.

39. Przepisy przejściowe:

- a) wejście w życie ustawy w 6 miesięcy od daty ogłoszenia;
- b) z dniem wejścia w życie ustawy wygasają roszczenia z tytułu kosztów leczenia i opieki społecznej, które zaistniały przed 1. stycznia 1926 r.;
- c) klauzula, uchylająca ustawy i rozporządzenia, których postanowienia zostały zastąpione postanowieniami ustawy, oraz wszelkie postanowienia sprzeczne z ustawą.

Zasadnicza konstrukcja przyszłej ustawy o pokrywaniu kosztów leczenia i opieki społecznej, w ujęciu tezy, przedstawił Radzie Samorządowej, spotkała się z oceną naogół dodatnią. Zarówno kwestja jednolitości terytorjalnej, jak i rzeczowej w ustawie nie napotkała na sprzeciwy, jedynie dr. I. Hubert, zastępca starosty Krajowego w Poznaniu, wyraził pogląd, że należałoby oddzielnie potraktować sprawę kosztów leczenia wogóle i kosztów opieki społecznej.

Żywszą wymianę poglądów wywołała kwestja definicji, określającej ubóstwo przy kosztach leczenia. Dr. Hubert wyraził pogląd, że określenie ubóstwa post-factum przez skonstatowanie nieściągальności kosztów, nie jest najlepszym, bowiem procedura często trwa bardzo długo. Zdaniem jego, w ustawie należy przewidzieć, że ubogim jest ten, kto dopuszczony jest do opieki społecznej i ten fakt powinien decydować i o ponoszeniu kosztów leczenia. Przeciwno temu pogładowi wypowiedzieli się pp. Toeplitz i Gajewski, podnosząc, że teza, zaproponowana

przez referenta, jest właściwszą, uzależnia bowiem powstanie obowiązku pokrycia kosztów leczenia z funduszy publicznych dopiero po skonstatowaniu nieściągalności tych kosztów w inny sposób. Jest to więc przezorne, chroni bowiem gminy od nadmiernego obciążenia kosztami leczenia.

Najbardziej ożywioną dyskusję wywołała strona finansowa projektu. Dr. Hubert wywodził, że ustawa w proponowanej formie nie daje finansowej możliwości samorządowi krajowemu w b. zaborze pruskim sprostania nakładanym przez projekt obowiązkom. Koszty leczenia chorych psychicznie, obciążające obecnie gminy i powiaty, przeszłyby na fundusz wojewódzki, doszłyby do tego koszty nieściągalne, koszty leczenia weneryków i gruźlików, czyli wymagałoby to poważnych funduszy. Możnaść przeto wprowadzenia w życie projektowanej ustawy, o ile ma ona wyjść poza ramy przepisów czysto proceduralnych, zależy ściśle od środków finansowych, przeznaczonych na jej realizację. Projekt więc należy rozpatrywać przede wszystkim z punktu widzenia finansów.

Dr. J. Zawadzki wysunął obawy o większe miasta, które mogą być obciążone nadmiernymi wydatkami z tytułu kosztów leczenia i to wielokrotnie, raz ponosząc bezpośrednio koszty leczenia za swych ubogich, drugi raz pokrywając deficyty swych szpitali, trzeci — lecząc członków kas chorych za połowę należności. Przepisy o egzekucji należności z tytułu kosztów leczenia są tak ujęte w projekcie, że w większości wypadków przeprowadzenie egzekucji przeciwko gospodarzom wiejskim nie jest możliwe. Będzie to więc powodować zwiększanie się zaległych kosztów, których obecnie np. Warszawa liczy na kilkanaście milionów. W związku z tem dr. Zawadzki przeciwstawił się tezie o anulowaniu wszelkich zaległych kosztów leczenia z przed 1. stycznia 1928.

Starosta W. Gajewski wypowiedział się ogólnie za tezami z jednym zastrzeżeniem: usunięcia z tej zasady repartycji niedoborów funduszu wojewódzkiego pomiędzy budżety powiatowych związków samorządowych i miast wydzielonych. Mówca zajął stanowisko, że skoro źródła dochodowe samorządu nie są elastyczne, a odwrotnie, ujęte są w nieprzekraczalne ramy, wszelkie rozkłady nie są do pomyślenia, gdyż nie będzie na nie pokrycia. Przy obecnym systemie finansów samorządowych, jedynie budżet państwowy może być obciążony dopłatami na pokrycie ewentualnych deficytów funduszy wojewódzkich. *

Prof. B. Markowski wyraził obawę o to, czy możliwym jest szukanie nowych źródeł dochodowych w ustawach, tak specjalnych, jak omawiana. Jeżeli trzeba zwiększyć środki samorządu, należy to uskutecznić w ustawie o finansach samorządowych. Środki te mogą być powiększone, bowiem samorząd w Polsce, w stosunku do budżetu państwowego, ma znacznie mniej dochodów, niż w innych krajach.

Na niemożność pokrywania kosztów leczenia przez gminy małopolskie wskazał p. Z. Tyralski. Finanse tych gmin, zwłaszcza mniejszych, są w stanie zupełnej ruiny, nie zniosą więc jakichkolwiek nowych ciężarów, w dodatku tak znacznych, jak koszty leczenia ubogich, które dotychczas pokrywane były z funduszu krajowego.

Dyskusja, oczywiście, nie ograniczyła się do powyżej przytoczonych głosów. Notujemy jednak tylko te, jako reprezentujące poniekąd fragmenty dyskusji nad najbardziej zasadniczymi kwestjami.

Podczas dyskusji p. W. Gajewski wniósł szereg następujących poprawek do poszczególnych tez:

do p. 4. Egzekwowanie zaległych kosztów leczenia winno odbywać się na podstawie przepisów o egzekucji danin komunalnych i dlatego w ustawie zbędne są w tym względzie szczegółowe przepisy.

do p. 15: Obciążenie gminy (powstania choroby) całym kosztem leczenia epidemicznie chorego w razie nieściągalności tego kosztu byłoby dla gmin zbyt uciążliwe. Gmina winna ponieść tylko połowę tego kosztu, drugą zaś połowę fundusz wojewódzki. Sprawa kosztów leczenia chorych wenerycznie, może być z omawianej ustawy usunięta, bowiem koszty te w całości pokrywane są przez fundusz wojewódzki, a więc niema tu wogóle mowy o jakimkolwiek indywidualnem pokrywaniu kosztów.

do p. 16: Koszty leczenia i opieki społecznej reemigrantów — obywateli polskich zagranicą oraz cudzoziemców winny, zgodnie z opinią, wyrażoną przez Państwową Radę Opieki Społecznej, obciążać skarb Państwa.

do p. 20: Zakład przyjmujący chorego, lub potrzebującego opieki społecznej, winien niezwłocznie zawiadomić o tem właściwą gminę przynależności.

do p. 36: Należy rozumieć, że przeznaczenie 20 groszy dodatku do opłat skarbowych od spirytusu na fundusz wojewódzki kosztów leczenia i opieki społecznej nie odbędzie się kosztem zmniejszenia dotychczasowego dodatku na rzecz samorządu, miast i powiatów.

do p. 38: Należy odrzucić wogóle zasadę repartycji niedoboru funduszu wojewódzkiego na powiaty i miasta wydzielone, bowiem dochody samorządu zawarte są w granicach nieprzekraczalnych, obliczonych w stosunku do dzisiejszych potrzeb samorządu i wszelkie wydatki nowe nie znaj-

dą już pokrycia. Niedobór funduszu wojewódzkiego w tym stanie rzeczy winien pokrywać Skarb Państwa.

do p. 39: Przepisy ustawy o tworzeniu funduszu wojewódzkiego winny wejść w życie z chwilą ogłoszenia ustawy, a to z uwagi na konieczność posiadania środków na wykonanie ustawy, z chwilą wejścia jej w życie.

Nadto w tezach winien znaleźć się przepis, kasujący dotychczasowe przywileje kas chorych w stosunku do szpitali komunalnych.

Przedstawiciel m. Otwocka, p. Reiner wniósł, by w uzdrowiskach obowiązek gminy pokrywania kosztów leczenia i kosztów opieki społecznej powstawał dopiero po 3-letnim zamieszkaniu ubogiego na terenie gminy uzdrowiskowej, motywując to faktem, że do gmin uzdrowiskowych napływa dużo elementu ubogiego w celach leczenia się, który następnie już po roku może ewentualnie obciążyć gminę kosztami.

W końcu dyskusji przedstawiciele miast podtrzymali wniosek d-ra Zawadzkiego o wybranie specjalnej komisji do dalszych badań nad projektem. Wniosek ten przeszedł i Rada wybrała komisję w składzie pp.: Dr. Zawadzki — jako przedstawiciel miast, starosta Gajewski — samorządu powiatowego, Tyralski — Małopolski, Dalbor — b. zab. pruskiego, Hubert — samorządu krajowego, Wesółowski — samorządu gminnego.

II.

Następnie Rada Samorządowa wysłuchiwała referatu p. W. Brzezińskiego o wytycznych postępowania w sprawach zmian podziału administracyjnego na powiaty. Referent zaproponował jako materiał do dyskusji następujące tezy:

Niezależnie od prac przygotowawczych do projektu nowego podziału Państwa dla celów administracji ogólnej i samorządowej powinno się wprowadzać doraźne zmiany w podziale na powiaty tam wszędzie, gdzie powiat, jako obszar powiatowego związku komunalnego, nie stwarza dostatecznej podstawy gospodarczej dla działalności samorządu powiatowego, przyczem w sprawach tych z punktu widzenia interesów administracji samorządowej należy kierować się następującymi wytycznymi:

1) Obszar powiatowego związku komunalnego, jako gospodarcza podstawa działalności samorządu powiatowego, powinien zapewniać mu taką sumę wpływów budżetowych, któraby była wystarczająca na podjęcie i przeprowadzenie zadań, jakie na samorząd powiatowy zostały włożone. W ocenie wystarczalności finansowej powiatowego związku komunalnego należy wychodzić z założenia, że dochody powiatowego związku komunalnego winny wystarczyć nie tylko na zaspokojenie potrzeb jego dotychczasowej gospodarki, ale, że samorząd winien ustosunkować się czynnie do

występujących na jego terenie zagadnień i w ten sposób stać się pierwszorzędym czynnikiem gospodarczego rozwoju kraju.

2) Z uwagi na to, że w wydatkach powiatowych związków komunalnych wydatki na administrację ogólną stanowią pewną stałą cyfrę, a przez to, o ile chodzi o ich stosunkową wielkość, stoją w stosunku odwrotnie proporcjonalnym do wysokości ogólnej sumy budżetu, należy dążyć do tworzenia tak zasobnych związków komunalnych, ażeby w granicach możliwości administracyjnych jaknajwiększa część ich budżetu była zużyta na cele produkcyjne.

3) Powiat powinien stanowić pod względem geograficznym i komunikacyjnym obszar zogniskowany w mieście powiatowem. Należy przytem brać pod uwagę interesy ludności, wiążące się z oddaleniem od siedziby władz powiatowych.

4) Miasto powiatowe powinno być dla powiatu naturalnym ośrodkiem gospodarczym niezależnie od jego charakteru, jako siedziby władz administracyjnych i samorządowych.

5) W razie konieczności przeniesienia siedziby władz powiatowych należy brać pod uwagę możliwości rozwojowe miasta, do którego siedzibę powiatu się przenosi, oraz wpływ, jaki ta decyzja wywrze na rozwój miasta — dotychczasową siedzibę powiatu i związane z tem interesy ludności.

6) Powiat powinien być obszarem pod względem gospodarczym o ile możności jednolitym, któryby różnorodnością występujących na nim zagadnień i potrzeb nie wpływał na rozpraszanie inicjatywy i środków, jakimi powiatowy związek komunalny rozporządza.

Tezy zostały przyjęte. W dyskusji wysunęły się na pierwszy plan zasadnicze zagadnienia, związane z podziałem administracyjnym Państwa. Uzupełnienia do tez zaproponowanych polegały na stwierdzeniu (wnioski pp. W. Gajewskiego i J. Huberta), że moment samowystarczalności finansowej powiatu, jako korporacji samorządowej, nie powinien być uważany za najważniejszy dla określania wielkości powiatu. Obok bowiem warunków naturalnych i gospodarczych o wielkości jednostek administracyjnych decydują i inne względy, wśród których najważniejszymi będą zadania, jakie Państwo zamierza osiągnąć przy pomocy swej administracji.

III.

Punktem końcowym obrad Rady Samorządowej był referat p. M. Porowskiego o wniesionym do Sejmu projekcie ustawy o podwyższeniu i wyrównaniu stawek podatków gruntowych, oraz o unormowaniu poboru niektórych danin komunalnych. Założeniem referenta były następujące twierdzenia: 1) wobec różnorodności podatków samorządowych od gruntu, wymierza-

nych na jednej i tej samej podstawie, konieczne jest zespolenie tych podatków w jeden, 2) projektowana reforma nie zmniejszy obecnych dochodów samorządu, na co wskazują ogólne cyfry, ilustrujące obecne obciążenie podatkami, mającymi ulec skasowaniu, i uprawnienia zawarte w projekcie, 3) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zdaje sobie sprawę z dysproporcji, jaka zachodzi obecnie pomiędzy potrzebami samorządu i jego dochodami, czego projektowana reforma nie poprawi, gdyż ma ona charakter tymczasowy i związana jest z zapoczątkowaną przez Ministerstwo Skarbu reformą częściową systemu podatkowego, 4) według obliczeń Ministerstwa, stawki podatkowe dla samorządu, zawarte w projektowanej ustawie, winny wystarczyć z bardzo nielicznymi wyjątkami, wszystkim związkom samorządowym¹⁾. W końcu p. Porowski dodał, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, a także i Skarbu, w związku z uchwałami ostatniego Zjazdu przedstawicieli samorządu powiatowego, skłonne jest wprowadzić do projektu poprawki, polegające na: 1) podniesieniu dodatku na rzecz samorządu od ceny świadectw przemysłowych do 100%, 2) ustawowe przeznaczenie części wpływów z tego dodatku, oraz dodatku do podatku budynkowego z miast niewydzielonych na potrzeby drogowe powiatów.

Referat miał za zadanie, jak już zaznaczono na wstępie, obronę wniesionego do Sejmu przez Rząd projektu, wobec głosów krytyki, podniesionych wśród sfer działaczy samorządowych, nadto miał wykazać, że niesłusznem jest mniemanie, iż projekt uszczupli dzisiejsze dochody samorządu. Nie można jednak powiedzieć, by referat osiągnął ten swój cel w zupełności. Dyskusja nie poza krytyką projektu nie przyniosła. P. W. Gajewski podniósł, że mimo swej tymczasowości, projekt wprowadza zasadnicze zmiany do obecnego systemu finansów komunalnych. Zbędną jest jednak reforma zasadnicza, która nie zaspakaja naczelnego zagadnienia — nie powiększa dochodów samorządu. Uproszczenia, jakie reforma wprowadzi w poborze podatków samorządowych, w dużej mierze dadzą się osiągnąć i obecnie przez uproszczenie przepisów postępowania przy wymiarze dodatków samorządowych. P. R. Grochowski przytoczył cyfry, zebrane z 20 powiatów b. zaboru

¹⁾ P. M. Porowski ogłosił w Nr. 2 „Samorządu“ z r. b. obszerną pracę na temat projektowanej ustawy. Zasadnicze myśli referatu, wygłoszone na Radzie Samorządowej, zamieszczone zostały w tej pracy.

rosyjskiego przez Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego, z których wynika, że efekt finansowy reformy będzie bardzo rozmaity i sporo będzie takich związków samorządowych, które będą musiały granicę 150% dodatku do podatku gruntowego przekroczyć, będą też i takie, których dochody zmniejszą się. Zaś ogólny wniosek, jaki można z tych cyfr wyciągnąć, że projektowane dochody nie są wyższe, niż dochody dzisiejsze, mają przytem tę kardynalną wadę, że tracą dzisiejszą elastyczność. P. Z. Tyralski mówił o utrudnieniach, jakie czekają związki samorządowe z powodu zależności od postępowania wymiarowego urzędów skarbowych. Widzi wyjście w przekazaniu samorządowi poboru podatku państwowego gruntowego wraz z samorządowemi dodatkami. Te same trudności podniósł i poseł Dratwa. P. Reiner zarzucił projektowi, że wbrew nowoczesnym dążeniom wprowadza dochody samorządowe, pozbawione elastyczności i dlatego jest groźny dla finansów miast. PP. Poseł Pacholczyk i Wesółowski zarzucili projektowi, że nie daje gminom wiejskim większych dochodów, mimo, że gospodarka gminna wielce cierpi na brak środków.

Dyskusję zamknęły dodatkowe wyjaśnienia referenta p. M. Porowskiego, zakończyły też i obrady Rady Samorządowej.

CELESTYN GALASIEWICZ

Naczelnik Wydziału Samorządowego Województwa Białostockiego

STAN I ZADANIA SAMORZĄDU NA TERENIE WOJEWÓDZTWA BIAŁOSTOCKIEGO ¹⁾.

I.

UWAGI OGÓLNE

Województwo Białostockie, obejmujące 32.450 km.², jest pod względem wielkości w Rzeczypospolitej drugim z rzędu, pod względem zaludnienia (1 km.² — około 50 mieszkańców) 13 z rzędu. Na około 1.500.000 mieszkańców jest 75,6% Polaków, 13,9% Żydów, 9,1% Białorusinów i 1,4% innych narodowości. Administracyjnie Województwo podzielone jest na 13 powiatów, 180 gmin wiejskich, 49 miast, w tem: 4 wydzielone z Powiatowego Związku Komunalnego. Największemi terytorjalnie są powiaty Grodno i Bielsk (każdy około 4700 km.²), najmniejszym powiatem jest powiat Wysoko-Mazowiecki (1370 km.²). Ludność prawosławna zamieszkuje powiaty Bielski, Grodzieński i Wołkowyski w większej liczbie oraz Białostocki i Sokólski w mniejszej liczbie. Ludność litewska mieszka przeważnie na terytorjum powiatu Suwalskiego (około 6000) oraz Grodzieńskiego (około 1000); większe skupienie ludności niemieckiej zauważa się w powiecie Białostockim (2000), oraz Suwalskim (1200). Pod względem zatrudnienia 72,3% ludności trudni się rolnictwem, 11,4% zatrudnionych jest w przemyśle, 5% w handlu oraz w innych 11,3%. Odnośnie do przemysłu zwrócić uwagę należy na rozwijający się przemysł drzewny (tartaki, forniry i t. d.), rolny (krochmalnie, gorzelnie, browary, fabryki marmelady i soków, garbarnie, olejarnie i t. d.). Przemysł ludowy przed wojną w niektórych miejscowościach nawet bardzo rozwi-

¹⁾ Rzecz napisana w sierpniu 1928 r.

nięty, podupadł. Wedle tymczasowo zebranych danych na terenie Województwa mają widoki rozwoju tkactwo, koszykarstwo, garncarstwo, kilimiarstwo, kołodziejstwo i kaflarstwo.

Brak komunikacji kolejowej odczuwa się w powiatach: Suwalskim, Kolneńskim, Szczuczyńskim, Bielskim, Grodzieńskim i Wołkowyskim, w których odległość od poszczególnych miejscowości do najbliższych stacji kolejowych wynosi w wielu wypadkach 40 — 50 km.

Ponieważ miasta na terytorjum województwa białostockiego są przeważnie małe (na 49 miast 36 liczy poniżej 5000 mieszkańców), postanowiono powołać specjalną organizację dla koordynacji prac i zamierzeń, przekraczających siłę miast poszczególnych. Tak powstało „Koło miast województwa białostockiego“. W październiku r. ub. odbyło się organizacyjne zebranie Koła, ukonstytuował się zarząd i komisje i przystąpiono do pracy. Na uwagę zasługuje praca komisji rolnej, która opracowała wskazania dla zarządów miast w kierunku podniesienia dobrobytu i kultury rolnej wśród małorolnych, mieszkających w miastach.

Celem podniesienia kulturalnego i gospodarczego stanu ludności, powołano do życia Sekcję Rady Wojewódzkiej. Ponieważ 5 powiatów województwa białostockiego, zamieszkałych przez najuboższą ludność, graniczy z Prusami, — powołano dla celów opieki nad temi powiatami specjalną sekcję Rady z podsekcjami w powiatach.

II.

PRZEDSTAWICIELSTWO SAMORZADU.

W roku 1927 przeprowadzono wybory prawie wszystkich reprezentacyj związków komunalnych. 13 sejmików powiatowych liczy ogółem 434 członków, w tem polaków 84,3%, białorusinów 8,7%, żydów 6%, innych 1%. Wedle zawodu rolników 78,3%, ziemian 3,5%, kupców i rzemieślników 6,7%, wolne zawody 6,9%, urzędników 3,2%, księży 1,2%, robotników 0,2%, wedle wykształcenia: wyższe 6,6%, półśrednie 15,8%, elementarne i domowe 77,6%.

13 wydziałów powiatowych liczy 78 członków, w tem 94,3% z pośród grona Sejmiku, 5,7% z poza grona Sejmiku; od 25 — 40 lat 60,3%, od 41—50 — 26,9%, powyżej 50 lat 12,8%, rzymsko-katolików 92,3%, prawosławnych 7,7%; pod względem wykształcenia: wyższe 15,4%, średnie 24,4%, elementarne i domowe 60,2%; pod względem zawodu rolników małych 75,6%, ziemian — 8,9%, rzemieślników i kupców—2,6%, innych (nauczyciele, urzędnicy i księża)—12,9%.

W 49 miastach jest 712 członków rad miejskich, w tem narodowości polskiej — 51,69%, żydowskiej — 42,73%, białoruskiej — 3,65% i innych — 1,93%. W miastach niewydziałonych radni przeważnie rekrutują się z ludzi o elementarnem wykształceniu. W miastach wydzielonych — 28% radnych posiada wykształcenie wyższe, 25% średnie, a 47% niższe, względnie domowe.

Skład 180 rad gminnych pod względem narodowościowym wykazuje 80% Polaków, 15% Białorusinów, 3% Żydów i 2% innych; pod względem zawodu: małorolnych 94,1%, ziemian 1%, kupców 2,1% i innych, a to: robotników, osadników, nauczycieli i księży — 2,8%.

Pod względem intensywności w pracy samorządowej wyróżniają się dodatnio wydziały powiatowe.

Celem zaznajamiania członków reprezentacji komunalnych z ideą i zadaniami samorządu, należy organizować zjazdy, przygotowywać komisyjnie sprawy, mające być przedmiotem obrad plenarnych, oraz umożliwić i zachęcić ich do korzystania z bibliotek samorządowych.

III.

ORGANIZACJA URZĘDÓW KOMUNALNYCH.

Pomieszczenia biur niektórych wydziałów powiatowych, przeważnej ilości magistratów i urzędów gminnych nie odpowiadają powadze i zadaniom tych urzędów. Kwalifikacje pracowników komunalnych na terenie Województwa również pozostawiają wiele do życzenia. Podział pracy w wielu powiatach nienależycie zorganizowany; przede wszystkim brak referatu statystycznego, co uniemożliwia organom wykonawczym samorządu należyte poznanie warunków przyrodzonych oraz zjawisk życia ludzkiego na danem terytorjum.

Na 110 pracowników wydziałów powiatowych zaledwie 3-ch ma wyższe wykształcenie, 17 średnie, reszta zaś domowe, ewentualnie półśrednie. W magistratach miast wydzielonych jest zaledwie 1 prawnik ukończony i to czasowo przyjęty; wyższe wykształcenie posiadają jedynie lekarze i inżynierowie.

Pracownicy gminni mają również bardzo małe kwalifikacje.

Oдноśnie do ilości nadmieniam, że w gminach do 4.000 mieszkańców jest 1 pisarz i praktykant, do 7.000 mieszkańców — 1 pisarz i 2 pomocników. W Magistratach do 5.000 mieszk. — 3 pracowników, do 10.000 mieszk. — 4, do 25.000 mieszk. — około 8, w większych miastach zależnie od zakresu działania. W wydziałach powiatowych przeciętnie od 6 do 8 pracowników.

Ze względu na nowe przepisy budżetowo - rachunkowe oraz w miarę rozwoju gospodarki samorządowej stanie się aktualną sprawa ewentualnego, stosownie do potrzeb, zwiększenia etatów.

IV.

ROLNICTWO I WETERYNARJA.

Na terenie województwa mamy gruntów ornych 44,8%. Łąk 10,4%, pastwisk 7,8%, lasów 25,2%, nieużytków 11,8%. Pod względem gleby 50% gruntów należy do klasy IV, 25% do III, 12,5% do V i 12,5% do VI kategorii. Gospodarstw do 20 ha 95,4%, średnich od 20—100 ha 4,2% ponad 100 ha 0,4%. Karłowatych gospodarstw od 2—5 ha jest 41,2%. Jak widać z tego zestawienia przeważa własność małorolna. Najwięcej daje się odczuwać w niektórych powiatach tak nadgranicznych z Prusami, jak też i w innych, np. w Grodzieńskim, szachownica; w powiecie Kolneńskim był wypadek, że rolnik posiadający 3 włóki, miał ziemię rozrzuconą w 118 kawałkach.

Działalność związków komunalnych w dziedzinie rolnictwa dotychczas nie była zbyt wydatna. Miasta, w których ludność rolnicza stanowi bardzo poważny odsetek, nie zupełnie dla podniesienia stanu rolnictwa swych mieszkańców nie robiły. Gminy wiejskie pod tym względem nie przejawiały żadnej inicjatywy; dopiero w roku bież. daje się odczuwać bardzo wielką poprawę, a rolnictwo w budżetach gmin wiejskich zostało uwzględnione. Odnośnie do powiatów zaznaczyć należy, że polityka niektórych powiatowych związków komunalnych szła przeważnie po linii albo zaniedbania tej tak ważnej dziedziny, czego dowodem jest, że nawet drobne kwoty, preliminowane na cele rolnictwa w ubiegłych latach, nie były w zupełności wydane, albo też wyřęczania się organizacjami rolniczymi przez udzielanie im tytułem subwencji wszystkich kredytów, preliminowanych na cele rolnictwa w budżecie. Nie przesądając ważności pracy organizacji społecznych i uznając konieczność współpracy organów samorządowych z tymi organizacjami, jestem zdania, że związki komunalne winny akcję w dziedzinie popierania rolnictwa i weterynarii prowadzić same za pośrednictwem swych organów oraz sejmikowych komisji rolnych przy współdziałaniu organizacji rolniczych i przeznaczać na cele rolnictwa jakieś 18% budżetu zwyczajnego.

Na terenie Województwa jest 22 instruktorów rolnych, w tem 13 rolników, 6 hodowców i 3 ogrodników. Sejmik Białostocki utrzymuje męską szkołę rolniczą w Supraślu,

a Sejmik Suwalski organizuje obecnie żeńską szkołę rolniczą w Kukowie. Centralne Towarzystwo Rolnicze utrzymuje zakłady doświadczalne w Kisielnicy (drzewa owocowe i zioła lecznicze), Elżbiecinie (nasiennictwo) oraz w Kiełczyńce Konarzycach (ogrodnictwo). Staraniem Sejmiku Wołkowyskiego powstała w Świsłoczy stacja zootechniczna.

Ludność rozumie coraz bardziej korzyści z meljoracji. W ostatnim roku wzmożła się akcja zakładania spółek wodnych tak, że dziś jest 25 spółek wodnych czynnych i kilkadziesiąt w toku organizacji. O zrozumieniu przez ludność tego zagadnienia świadczy olbrzymia akcja regulacji rzeki Szkwy, podjęta samorzutnie przez ludność powiatu Kolneńskiego i Ostrołęckiego na długości około 50 klm., zmeljorowanie łąk i pól miasta Ostrowi - Mazowieckiej oraz 8 wiosek o obszarze 2700 ha, koryta rzeki Grzybówki na przestrzeni 13 klm., przeprowadzenie w gminie Brańszczyk, powiat Ostrowi - Mazowiecka, robót meljoracyjnych na przestrzeni około 500 ha. W rzadkich wypadkach trzeba było najmować robotnika, przeważnie ludność roboczną daje bezpłatnie. Obecnie akcja ta żywiołowo obejmuje prawie wszystkie powiaty. Na uwagę zasługuje rozwój spółdzielni rolniczych, a w szczególności mleczarskich. Akcja komasacyjna, zniesienia serwitutów i parcelacyjna postępuje naprzód. Jedyne w powiatach wołkowyskim i grodzieńskim akcja urzędów ziemskich z powodu zaabsorbowania w innym kierunku w tej dziedzinie jest słaba. Zalesienie nieużytków nie zostało dotychczas należycie rozwiązane.

Akcja hodowlana postępuje pomyślnie.

Wydziały Powiatowe prowadzą ośrodki rolne celem dostarczenia dobrego nasienia względnie propagandy kultury rolnej. Akcja ta w ostatnich czasach doskonale się rozwija. W powiecie Wołkowyskim wzniesiono przy bardzo wydatnej pomocy Sejmiku spółdzielczą rzeźnię eksportową, która niewątpliwie przyczyni się do podniesienia hodowli.

Instruktorzy rolni urządzają pogadanki, odczyty, pólka doświadczalne i t. d. Działalność ich jednak w kierunku oświaty rolniczej nie jest dostateczną (wobec małej ich ilości); dowodem tego są dyskusje na posiedzeniach sejmików, w których poszczególni członkowie domagają się stale usprawnienia tej akcji.

Oдноśnie do weterynarji należy stwierdzić brak ośrodków pomocy lekarsko - sanitarno - weterynaryjnej. Istniejące lecznice dla zwierząt w Kolnie, Łomży, Ostrowi-Maz. i Sokółce nie mogą zaspokoić wszystkich potrzeb w tym względzie.

Rzeźni jest 88, z tego przeważna część nie odpowiada wymaganiom higieny. Część rzeźni stanowi prywatną własność rzeźników, część zaś jest wydzierżawiona za małym czynszem. Ze 70 targowisk przeważna część nie odpowiada

swojemu zadaniu. Stan grzebowisk jest zły. W obecnych budżetach uwzględniono budowę rzeźni nowych oraz doprowadzenie do należytego stanu nieodpowiednio urządzonych.

V.

ZDROWOTNOŚĆ I SZPITALNICTWO.

Wielką klęską na terenie województwa jest gruźlica. Niezależnie od tego wiele ofiar pochłaniają choroby zakaźne, nadto zanotowano liczne wypadki chorób wenerycznych i jaglicy. Żadne miasto nie posiada kanalizacji, wodociągi są tylko w mieście Grodnie oraz w Białymstoku, lecz nie obejmują one całego miasta. Jakkolwiek pod względem sanitarnym na podstawie zarządzeń administracyjnych zrobiono bardzo wiele, niemniej jednak rozwiązanie kwestji kanalizacji, wodociągów, asenizacji, regulacji i pomiarów miast jest ciągle sprawą pierwszorzędnej wagi. W kilku powiatach brak sejmikowych referentów sanitarnych. Rejonów lekarskich jest bardzo mało. Medycyna prewencyjna słabo rozwinięta. Dotychczas na terenie województwa istnieją następujące urządzenia komunalne: 26 szpitali, 9 poradni przeciwgruźliczych, 20 przychodni ogólnych, 1 kolumna dezynfekcyjna, 5 łaźni, 4 poradnie przeciwjaglicze i 5 przeciwwenerycznych. Najważniejsze potrzeby w tym zakresie są następujące:

- 1) Organizacja we wszystkich powiatach sejmikowych referatów sanitarnych oraz rejonów sanitarnych.
- 2) Komasaacja szpitali przy uwzględnieniu specjalizacji; zaznaczyć należy, że na terenie województwa niema oddziału dla dzieci, oddziału ocznego dla zwalczania jaglicy.
- 3) Budowa szpitali okręgowych.
- 4) Organizacja opieki lekarskiej nad dziećmi szkolnymi oraz zapewnienie im ciepłych kąpiel.
- 5) Budowa łaźni ludowych.
- 6) Organizacja środków zdrowia.
- 7) Budowa szpitala wojewódzkiego dla umysłowo - chorych.
- 8) Budowa sanatorium dla gruźlików, przy szczególnem uwzględnieniu specjalnego oddziału dla dzieci.
- 9) Kanalizacja i wodociągi.

Zaznaczyć muszę, że akcja w kierunku zrealizowania punktów od 1—8 obecnie jest w toku. Utworzono związek międzykomunalny dla budowy i utrzymywania szpitala dla umysłowo chorych z siedzibą w Białymstoku. Wszystkie związki komunalne zgłosiły bez zastrzeżeń swe przystąpienie. Na razie tylko miasto Białystok stawia warunki nie bar-

dzo uzasadnione. Spodziewany jest udział w tem przedsięwzięciu Związków Komunalnych sąsiednich województw, przede wszystkim nowogródzkiego i poleskiego. Rząd przystępuje do organizacji Sanatorium dla alkoholików w Świacku. Białystok opracowuje plany kanalizacji miasta.

VI.

SZKOLNICTWO I OŚWIATA.

Wedle ostatniego sprawozdania Głównego Urzędu Statystycznego na terytorjum Województwa jest czynnych 1782 szkół powszechnych, do których uczęszczało 154.898 dzieci, a wykładało 3.545 nauczycieli. W liczbie tej szkół publicznych 1.725 (uczniów 147.797, nauczycieli 3.155). Na jednego nauczyciela przypada przeciętnie 48 uczniów. W szkołach publicznych 77% nauczycieli jest kwalifikowanych, w szkołach prywatnych 36,9%. Szkół z językiem wykładowym polskim 1730. Co do rodzajów szkół, to 61,2% jest 1-no klasowych, 18,2% — 2 kl., 6,2% — kl., 3,7% — 4 kl., 2,1% — 5 kl., 1,6% — 6 kl., 7% — 7 kl. Lokale szkolne przeważnie nieodpowiednie, zwłaszcza po wsiach. Przymus szkolny z powodu małej ilości szkół niewykonywany, np. w mieście Białymstoku wedle statystyki Magistratu dzieci w wieku szkolnym jest 7893, z których uczęszcza do publicznych szkół powszechnych 4509, w tem 325 dzieci wyznania mojżeszowego; 3261 uczęszcza do prywatnych szkół żydowskich.

Związki komunalne, rozumiejąc ważność zagadnienia szkolnictwa powszechnego, w przeciągu 9 lat wybudowały 89 budynków szkolnych. W trakcie budowy jest 33 budynki. Wedle nadesłanych projektów inwestycyjnych zamierzają związki komunalne w najbliższym 3-letciu wybudować 515 budynków szkolnych. Na zjeździe burmistrzów w grudniu 1927 r. uchwalono zalecić skoncentrowanie akcji budowy szkół pod egidą wydziałów powiatowych, co też obecnie jest w toku realizacji. Ilość szkół zawodowych oraz burs i internatów stosunkowo mała. Domów ludowych jest 34. Obecnie Wojewoda Kirst zainicjował akcję budowy powiatowych domów ludowych im. Marszałka Piłsudskiego, jako ośrodków działalności kulturalno - oświatowej, mających na celu skoordynowanie rozproszkowanych wysiłków, słabych organizacyjnie i finansowo licznych organizacji społecznych oraz wszczęcie akcji budowy domów ludowych po gminach. Akcja ta wydaje pomyślne rezultaty i niezależnie od funduszy, przeznaczonych na ten cel przez związki komunalne, organizują się po powiatach społeczne komitety budowy domów ludowych im. Marszałka Piłsudskiego.

Akcja ta jest bardzo ważna, gdyż analfabetyzm na terenie Województwa białostockiego, biorąc pod uwagę ludność powyżej lat 9, wynosi 32,5%, w tem wśród mężczyzn 31,4%, wśród kobiet 33,6%. Jeśli się weźmie pod uwagę, że w ogólności analfabetyzm obywatelski jest wśród umiejących czytać i pisać bardzo wielki, to cyfry te napawają nas poważną troską o przyszłość. Nadto z powodu braku bibliotek i domów ludowych nawet nikła stosunkowo działalność społeczna celem zwalczania analfabetyzmu idzie na marne, gdyż szerzy się analfabetyzm powrotny. Stwierdzają to cyfry rezerwistów wojskowych, którzy powołani na ćwiczenia oświadczają, że zapomnieli czytać i pisać, chociaż ich tego w czasie służby wojskowej nauczono.

Samorządy należycie zrozumiały znaczenie wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. Wyrazem tego są budżety. 13 powiatowych związków komunalnych przeznaczyło na ten cel 124.501 złotych, 4 miasta wydzielone 50.000 złotych, a nadto miasto Białystok na budowę domu wychowania fizycznego 170.000 złotych, czyli razem dotychczas 344.501 zł. Nieznane mi są cyfry, przeznaczone przez 180 gmin wiejskich oraz 45 miast niewydzielonych. Nadto powiatowe związki komunalne w budżetach dodatkowych w myśl zaleceń Pana Wojewody przeznaczyły na ten cel odpowiednie kredyty. W porównaniu z latami ubiegłymi widać wielki postęp.

Niezależnie od tego związki komunalne wszczęły akcję, celem urządzania przy każdej szkole boisk sportowych.

Idea spółdzielczości propagowana jest przede wszystkim w szkołach, w których organizuje się spółdzielnie szkolne. Nadto Powiatowe Kasy Oszczędności organizują oszczędności dzieci szkolnych.

Akcja społeczna na polu pracy kulturalno-oświatowej dotychczas słaba, ilość bibliotek znikoma. Większe miasta, jak Grodno, Białystok, prowadzą publiczne biblioteki. Akcja ta wzmoże się z chwilą zrealizowania idei budowy domów ludowych im. Marszałka Piłsudskiego.

Miasto Grodno prowadzi Muzeum oraz teatr miejski. Obecnie rozważana jest sprawa usprawnienia działalności teatru miejskiego w Grodnie oraz połączenia w tym kierunku działalności większej ilości miast. Miasto Białystok projektuje budowę gmachu teatralnego. Niewątpliwie przy realizacji urządzenia definitywnego teatru Białystok będzie współpracował z miastem Grodnem.

Kursy zawodowe prowadzą tylko większe miasta.

VII.

KASY OSZCZEDNOŚCI.

Obecnie wszystkie powiaty powołały do życia powiatowe kasy oszczędności. W ostatnim roku powołano do życia powiatowe kasy oszczędności w Suwałkach, w Szczuczynie i Wołkowysku, w toku organizacji jest kasa w Wysokiem-Mazowieckiem. Gminnych kas oszczędnościowych uruchomiono dotychczas 50, miejskich kas 2, organizacja jednej jest w toku. Powiatowe kasy oszczędności udzielają przeważnie kredytów długoterminowych, gminne krótkoterminowych. Spółdzielni kredytowych na terenie województwa jest 154. Działalność tych kas wzmogła się należycie dopiero w roku bieżącym, a to w następstwie planowej działalności rządu, mającej na celu udzielenie ludności taniego kredytu i uwolnienie jej od wyzysków lichwiarzy.

VIII.

OPIEKA SPOŁECZNA.

Na terenie Województwa jest obecnie 14 zakładów opiekuńczych komunalnych dla dzieci, w tem 11 sierocinieców i 3 żłobki, 2 komunalne stacje opieki nad matką i dzieckiem, 53 zakładów opiekuńczych dla dzieci, prowadzonych przez społeczne organizacje opiekuńcze, a to: 22 ochron (11 polskich, 1 litewska, 2 prawosławne, 7 żydowskich, 1 ewangelicka), 4 żłobki (2 katolickie i 2 żydowskie), 23 internatów oraz 4 stacje opieki nad matką i dzieckiem (1 katolicka i 3 żydowskie. W komunalnych zakładach wychowuje się 912 dzieci, w zakładach, utrzymywanych przez społeczne organizacje, 3230 dzieci.

Zakładów dla dorosłych na terytorjum Województwa jest 19, w których znajduje się 742 osób; Związki Komunalne utrzymują z tego 7 zakładów (261 pensjonarzy), społeczne organizacje 12 zakładów, w tem 5 żydowskich, w których znajduje się 481 osób.

Wedle preliminarza na rok 1927/28 ogólna suma wydatków na cele opiekuńcze wszystkich związków komunalnych wynosi 2.515.074 złotych. Ponieważ jednakowoż gminy wiejskie i miejskie miast niewydziałonych zwracają należności za utrzymanie dzieci i starców w zakładach opiekuńczych, utrzymywanych przez powiatowe związki komunalne, i miasta wydzielone, należy przyjąć, że wydatki na te cele wynosiły około 2.000.000 złotych. W roku bieżącym suma ta ulegnie zwiększeniu.

Sprawa opieki społecznej na terenie województwa białostockiego nie jest dotychczas należycie ujęta. Brak koordynacji pracy i specjalizacji. Niektóre zakłady opiekuńcze mają małą ilość dzieci względnie pensjonarzy, niektóre przytułki dla starców organizowane są przy szpitalach względnie sierocińcach. W kierunku specjalizacji na razie uskuteczniiono tyle, że sejmik kolneński organizuje większy przytułek dla starców, sejmik ostrołęcki ochronkę dla chłopców, sejmik ostrowski większą ochronkę dla dziewcząt, sejmik w Bielsku większy sierociniec w Orli. Myślą przewodnią w tej dziedzinie jest przede wszystkim koordynacja pracy tak związków komunalnych, jak też organizacji społecznych oraz specjalizacja, w szczególności:

- a) organizowanie większych zakładów opieki społecznej dla oszczędzenia kosztów administracyjnych,
- b) organizowanie oddzielnie żłobków, oddzielnie sierocińców dla dzieci w wieku 3 do 7 lat, oddzielnie zaś 7—16 lat. Przy organizacji tych sierocińców należy dążyć do zakładania osobnych sierocińców dla dziewcząt i chłopców oraz organizowanie warsztatów, kursów szycia i t. d.
- c) rozgraniczenie kompetencji między poszczególnymi związkami komunalnymi.

Jako krok w tym kierunku należy uważać powołanie do życia (przy czynnym udziale Wojewody i jego Małżonki) Towarzystwa Opieki Społecznej „Przystań”, z oddziałami i kołami miejscowymi. Zadaniem tego Towarzystwa będzie planowe ujęcie akcji społeczno-opiekuńczej na terenie województwa. Obecnie przystąpiono do czynności przygotowawczych w sprawie kolonji i półkolonji letnich dla dzieci.

IX.

KOMUNIKACJA I ODBUDOWA.

Na terenie Województwa Białostockiego drogi, o ile chodzi o powiaty nadgraniczne z Prusami oraz powiaty Ostrowski, Łomżyński i Wysoko-Mazowiecki, są w nienajgorszym stanie. W powiatach Grodzieńskim, Wołkowyskim, Sokólskim i Bielskim kwestja budowy nowych dróg jest kwestją dłuższego czasu, zależną od środków finansowych zainteresowanych powiatów, względnie od możliwości uzyskania odpowiedniego na ten cel kredytu. Sprawa budowania dróg, przechodzących przez wsie, w zacytunku. Zarządy drogowe powiatowe zespolone z państwowymi. Personel drogowy niedostateczny, zwłaszcza daje się odczuwać brak techników dla dróg gminnych. Wielką bolączką na terenie Województwa są drogi gminne. Dotychczasowy system stosowania szarwarku był

nieumiejętny i pozbawiony nadzoru technicznego. W roku obecnym poszczególne powiaty opracowały budżety oraz instrukcje w sprawie naprawy dróg gminnych systemem szarwarkowym; powiaty te projektują również zaangażowanie specjalnych techników dla dróg gminnych. Wobec braku funduszy na ten cel, umiejętna organizacja systemu szarwarkowego przyczyni się niewątpliwie do ulepszenia arteryj komunikacyjnych, a równocześnie wykorzysta siły robocze ludności.

Sprawa spółek drogowych na terenie Województwa, jak wogólności na terenie całego Państwa, jest dotychczas w stadium zaledwie początkowym. Wydział Powiatowy w Bielsku zainicjował powołanie do życia spółki drogowej w myśl postanowień art. 25, 26 i 27 ustawy drogowej z roku 1920, celem wybudowania szosy na odcinku Ciechanowiec — Brańsk. Spółka już zorganizowana, roboty rozpoczęte.

Przeciętny koszt drogi 1 klm. wynosi około 30.000 do 40.000 złotych. Powiat Wołkowyski i Sokólski posiada bardzo wiele kamienia drogowego, inne powiaty, z wyjątkiem puszczy kurpiowskiej (powiat kolneński), białowieskiej (powiat bielski), mają go w dostatecznej ilości. W powiecie Łomżyńskim zapasy kamienia są na wyczerpaniu.

O ile dotychczas ze względów oszczędnościowych polityka inwestycyjna w dziale komunikacji była ostrożną, o tyle obecnie powiatowe związki komunalne poświęcają temu zagadnieniu wiele uwagi. W przeciągu 9 minionych lat na cele inwestycyjne w tym dziale wydano 3.737.886 złotych. W tem z własnych funduszy 3.304.211 złotych. W roku 1928/29 powiatowe związki komunalne, nie licząc gmin wiejskich i miast, preliminowały na cele komunikacji w wydatkach nadzwyczajnych 2.815.084 zł. Jak widzimy więc powiatowe związki komunalne więcej przeznaczyły na budowę dróg w roku bieżącym, niż w ubiegłych 9-ciu latach. Wedle planów pracy na najbliższe 3-chlecie powiatowe związki komunalne mają zamiar wybudować drogi o długości 201 klm. kosztem około 7.000.000 złotych.

Sprawa nadzoru budowlanego w gminach wiejskich, osadach miejskich i małych miastach dotychczas nie jest należycie ujęta. Konieczną jest rzeczą, by wydziały powiatowe zorganizowały należyty nadzór techniczny przez zaangażowanie rejonowych techników budowlanych. Budownictwo z materiałów zastępczych ma dotychczas słabe zastosowanie. W powiecie Suwalskim, Augustowskim i Sokólskim stosuje się obecnie do budowy budynków mieszkalnych pustaki. Sejmik Suwalski oraz Sokólski wybudowały z pustaków kilka budynków szkolnych. W powiecie Kolneńskim używa się do budowy budynków gospodarczych kamienia polnego na prawie wapiennej.

Akcja organizowania straży ogniowych ochotniczych w roku ostatnim naogół postąpiła. Powiatowe związki komunalne angażują instruktorów pożarniczych, względnie udzielają na ten cel subwencji Wojewódzkiemu Związkowi Straży Ogniowej. Niemniej jednak konieczną jest rzeczą planowe ujęcie akcji przeciwpożarowej w myśl uchwał zjazdu burmistrzów z grudnia 1927 roku.

W dniu 1. stycznia 1924. roku zostały zniesione dyrekcje odbudowy. Wedle stanu z tego dnia na terenie Województwa Białostockiego pozostało do odbudowy 94.487 budynków, w tem: mieszkalnych murowanych 744, drewnianych 22.003, gospodarczych 71.463, szkół 218, kościołów 27, budynków użyteczności publicznej 32.

Wedle stanu z dnia 1. stycznia 1928. roku pozostaje do odbudowy 40.286 budynków, w tem: mieszkalnych murowanych 363, drewnianych 8.739, gospodarczych 31.013, szkół 123, kościołów 15, budynków użyteczności publicznej 33. Zaznaczyć należy, że cyfry z 1. stycznia 1924. roku nie były zbyt ścisłe. W pierwszej kolejności w myśl postanowień art. 3 ustawy pozostaje obecnie wedle stanu z 1. stycznia 1928. roku do odbudowy 6.221 budynków, w tem najwięcej w powiecie Grodzieńskim, Bielskim, Suwalskim, Wołkowyskim i Łomżyńskim. Województwo Białostockie otrzymało dotychczas na ten cel 5.875.000 zł. w gotówce, nadto w naturze z tytułu daniny lasowej wymierzono 53.439 metrów³ — wartości ogólnej 483.057 złotych. Z wymierzonej daniny lasowej pozostaje jeszcze do ściągnięcia 4.245 m.³, czyli zaledwie około 8% ogólnego wymiaru. W gotówce wymierzono daniny lasowej w kwocie 1.167.698 złotych 36 groszy, pozostaje do ściągnięcia 99.034 złotych 29 groszy.

X.

PRZEDSIĘBIORSTWA.

Z przedsiębiorstw o charakterze użyteczności publicznej należy wymienić rzeźnię, o których była mowa, elektrownie, które znajdują się prawie w każdym mieście, lecz o ile chodzi o małe miasta, nie są należycie urządzone, a nawet w niektórych miastach przynoszą deficyt. Z powiatowych związków komunalnych elektrownie prowadzi Wydział Powiatowy Szczuczynski. Miasto Grodno prowadzi we własnym zarządzie wodociąg. Sejmik Bielski prowadzi kuźnię, Sokólski posiada księgarnię i aptekę w dzierżawie. Miasto Kolno prowadzi cegielnię, Augustów młyn. Obecnie jest w toku akcja założenia przez związki komunalne cegielni, betoniarni i dachówczarni.

XI.

ZWIĄZKI MIĘDZYKOMUNALNE.

Dotychczas na terenie Województwa istnieje związek 6-ciu związków komunalnych, który utrzymuje w Łomży szpital weneryczny. Zorganizowano związek celem wybudowania i utrzymania szpitala psychiatrycznego, następnie sanatorium dla gruźlików, oraz opieki społecznej. Rozważana jest możliwość utworzenia związku kilku powiatów dla utrzymania zawodowej szkoły rzemiosł w Ostrołęce, prowadzonej obecnie przez Polską Macierz Szkolną.

XII.

BUDŻETY I ICH WYKONANIE.

Ogólna suma budżetów na rok 1927/28 13. powiatowych związków komunalnych, 48. miast (miasto Jedwabne dopiero w roku 1928 zostało zaliczone w poczet miast) oraz 180 gmin wiejskich wynosiła 25.201.882 zł. 18 gr., w tem zwyczajnych 19.364.635 zł. 02 gr., nadzwyczajnych 5.837.247 zł. 16 gr. Budżety te przypuszczalnie zostały wykonane w 80 do 90%.

Porównawcze cyfry odnośnie do lat ubiegłych mogą podać tylko w stosunku do powiatowych związków komunalnych i miast wydzielonych.

Powiatowe związki komunalne.

Suma budżetów	Preliminowano	Wydano
Rok 1924	6.718.884 zł.	4.954.801 zł.
„ 1925	11.955.938 „	8.139.385 „
„ 1926	7.823.978 „	6.934.577 „
„ 1927/28	10.059.869 „	
„ 1928/29	14.697.936 „	

4 miasta wydzielone.

(Białystok, Grodno, Łomża, Suwałki)

Suma budżetów	Preliminowano	Wydano
Rok 1924	4.562.724 zł.	4.551.261 zł.
„ 1925	8.124.215 „	6.743.512 „
„ 1926	8.095.323 „	8.344.402 „
„ 1927/28	8.914.032 „	
„ 1928/29	19.114.321 „	

Cyfry powyższe stwierdzają coraz bardziej wzrastającą działalność związków komunalnych. Powiatowe związki ko-

munalne w roku 1928/29 projektują tytułem wydatków zwyczajnych 9.341.684 zł., nadzwyczajnych 5.356.251 zł., w dochodach zaś zwyczajnych 9.638.902 zł., w nadzwyczajnych zaś 5.058.022 zł. Na dochody nadzwyczajne składają się pożyczki w wysokości około 3.000.000 oraz podatki inwestycyjne.

4 miasta wydzielone prelinują tytułem wydatków zwyczajnych 7.703.259 zł., tytułem nadzwyczajnych 11.411.061 zł. Procentowy stosunek poszczególnych działów wydatków w budżetach zwyczajnych powiatowych związków komunalnych przedstawia się następująco:

Dział	Rok 1927/28	Rok 1928/29
Administracja	11,7%	11,3%
Majątek komunalny	2,8%	0,54%
Przedsiębiorstwa	0,5%	—
Spłata długów	4,4%	2,9%
Komunikacja	35,1%	40,7%
Oświata	8,1%	5,8%
Kultura i sztuka	2,1%	0,2%
Zdrowie publiczne	12,2%	14%
Opieka społeczna	6,4%	7,6%
Popieranie rolnictwa	8,4%	11,6%
Popieranie przemysłu i handlu	1,5%	0,7%
Bezpieczeństwo publiczne	2,3%	1,8%
R ó ż n e	4,5%	2,86%

Odnośnie do miast stosunek ten przedstawia się następująco wedle budżetów z roku 1927/28:

Administracja	33,8%
Majątek komunalny	3,2%
Przedsiębiorstwa	2,1%
Spłata długów	5,7%
Drogi i place publiczne	8,5%
Oświata	15,4%
Kultura i sztuka	0,5%
Zdrowie publiczne	4,8%
Opieka społeczna	10,6%
Weterynarja	2,1%
Popieranie przemysłu i handlu	0,3%
Bezpieczeństwo publiczne	10,8%
R ó ż n e	2,2%

Zaznaczyć należy, że im większy związek komunalny oraz intensywniejsza gospodarka, tem niższe są procentowo koszty administracyjne; natomiast im mniejszy związek komunalny, tem koszta administracyjne są wyższe; w małych miasteczkach oraz gminach wiejskich koszty administracyjne wynoszą od 50% do 55%.

Oдноśnie do dochodów zaznaczyć należy, że w gminach wiejskich dochody te opierają się na podatku wyrównawczym, w miastach największą pozycję, z wyjątkiem Augustowa i Ostrowi, które posiadają wielki majątek, głównem źródłem dochodów są dodatki do podatków państwowych, w powiatowych zaś związkach komunalnych podatki samoistne oraz dodatki do podatków państwowych. Osobną pozycję dochodową w budżetach powiatowych związków komunalnych oraz miast wydzielonych stanowią specjalne opłaty drogowe oraz dopłaty przeznaczone na wydatki drogowe. W budżetach nadzwyczajnych najważniejszą pozycję stanowią pożyczki oraz podatek inwestycyjny.

XIII.

INWESTYCJE DOKONANE I ZAMIERZONE.

W przeciągu lat 9-ciu wszystkie związki komunalne na terenie Województwa wydały na cele inwestycyjne 13.264.951 złotych, w tem gminy wiejskie 1.458.933 zł., miasta niewydzielone 2.691.265 zł., miasta wydzielone 2.982.315 zł., powiatowe związki komunalne 6.132.438 zł. Jeśli się zważy, że w roku 1928/29 same powiatowe związki komunalne preliminują na cele inwestycyjne przeszło 5.000.000 zł., a 4 miasta wydzielone około 11.500.000 zł., to wniosek stanowczy, że akcja inwestycyjna dotychczasowa na terenie województwa białostockiego była bardzo słaba.

Oдноśnie do zamierzonych inwestycji zaznaczam, że wedle przedłożonych planów w najbliższym trzyleciu wszystkie związki komunalne projektują inwestycje na ogólną kwotę około 68.000.000 zł., w tem: gminy wiejskie na 11.000.000 zł., miasta niewydzielone 13.500.000 zł., miasta wydzielone 20.500.000 zł., oraz powiatowe związki komunalne 22.500.000 zł.

W szczególności w miastach projektuje się urządzenie wodociągów oraz kanalizacji. W przedsiębiorstwach rozbudowa albo też budowa elektrowni, gazowni, rzeźni, piekarni, hal targowych i innych. Następnie budowa 515 budynków szkolnych, 38 domów ludowych, 18 szpitali, 35 łaźni, 54 ośrodków zdrowia. W dziale komunikacyjnym 802 klm. dróg oraz rozbudowa mostów, ze szczególnem uwzględnieniem przemiany mostów drewnianych na mosty żelbetonowe. W dziale rolnictwa regulacja rzek i meljoracja gruntów oraz budowa kilku szkół rolniczych, nadto rozbudowa ferm rolnych. W dziale opieki społecznej zaprojektowano budowę 19 sierociniec, 4 domów zarobkowych. W dziale przemysłu i handlu budowę 8 szkół zawodowych. W dziale bezpieczeństwa

budowę 78 aresztów gminnych, 113 remiz strażackich. W dziale administracji wykończenie budowy 14 budynków oraz budowę nowych 93 budynków na pomieszczenie urzędów samorządowych. Niezależnie od tego miasta projektują poważne kwoty na koszty sporządzenia planów regulacyjnych.

XIV.

UWAGI KOŃCOWE.

Zgodnie z zamierzeniami Rządu obecnego i w następstwie wzmożonej ogólnej polityki gospodarczej, działalność samorządu postępuje z każdym dniem. Rok ubiegły i obecny na terenie Województwa Białostockiego są niejako okresem przełomowym. Zwłaszcza rok 1928/29 zaznaczył się daleko idącym postępem naprzód.

By jednak działalność samorządu szła po linii życzeń całego społeczeństwa i mogła być wyrazem potrzeb ludności, konieczną jest rzeczą ustalenie pewnych wytycznych w ideologii tego samorządu. Jako tezy wytyczne stawiam następujące:

1) Propaganda idei samorządu wśród najszerszych warstw ludności. Eskpansja gospodarki samorządowej nie zależy wyłącznie od bogactwa ludności, lecz w pierwszym rzędzie od stopnia jej należytego uświadomienia o ważności zadań samorządu oraz od zaufania do jego organów.

2) Propaganda idei jaknajściślejszej współpracy całego społeczeństwa z organami samorządu.

3) Koordynacja pracy społecznej wszystkich oragnizacyj oraz związków komunalnych przy równoczesnem dążeniu do specjalizacji.

4) Propaganda wśród ludności znaczenia poszczególnych zadań samorządu, a więc: oświaty, zdrowotności, opieki społecznej, spółdzielczości, budowy dróg i t. p.

5) Planowość i ciągłość pracy, przy należytem rozgraniczeniu kompetencji związków komunalnych rozmaitych stopni, przyczem zgodnie z zaleceniem zjazdu przedstawicieli sejmików powiatowych w Warszawie w roku 1927, należy liczyć się z tem, czy zamierzenia zgadzają się z racjonalną siecią podobnych urządzeń na całym obszarze Rzeczypospolitej.

6) Zgodnie z zaleceniami wymienionego zjazdu nic z tego, co jest obowiązkiem samorządu, w żadnym wypadku zupełnie zaniedbywać nie można. W jedno, zgodnie z wytknię-

tym planem, włoży się więcej energii i funduszków, w drugie mniej pieniędzy, a więcej pracy, jednak wszystko musi znaleźć uwzględnienie.

7) Uspołecznienie i należyte zorganizowanie pracy urzędów samorządowych przy równoczesnym doborze odpowiedniego i kwalifikowanego personelu urzędniczego.

Wojna światowa zniszczyła nam w poważnej części dobrotek gospodarczy poprzednich pokoleń. Dziś, stając do pracy w myśl hasła Marszałka Piłsudskiego „Wyścigu pracy“, musimy w pierwszym rzędzie polegać na sobie i wierzyć we własne siły.

JÓZEF BEK.

DZIAŁALNOŚĆ POWIATOWEGO SAMORZĄDU W B. GALICJI OD 1868 — 1918.

(pilna potrzeba monografji).

Działalność Rad powiatowych galicyjskich w czasie od ich powstania, przeważnie w r. 1868, aż do nowej ery niepodległości w r. 1918, czyli za 50 lat istnienia, jest rozmaicie oceniana, przeważnie, niestety, ujemnie, a w każdym razie z dość dużem lekceważeniem. Niemniej jednak sądy te wygłaszane są bez należytej podstawy: niema bowiem dotychczas pełnego obrazu tej działalności za czas ubiegły. Ta obszerna dziedzina życia gospodarczo - kulturalnego 74. powiatów galicyjskich oczekuje ciągle na swego historyka. Z pracą tą trzeba się śpieszyć: archiwa wielu Rad powiatowych uległy zniszczeniu i — niewątpliwie — niszczący wpływ czasu odbije się i na pozostałych.

Z chwilą uchwalenia przez Parlament nowych ordynacyj wyborczych dla ciał samorządu lokalnego, otworzy się w dziejach tych ciał w b. Galicji karta nowa. Trzeba więc zamykający się okres ich istnienia ująć w należytem opracowaniu, przekazując nowemu pokoleniu dla wiadomości i nauki.

Drogi do wyrażonego wyżej celu prowadzą różne. Może najwłaściwszą byłoby opracowanie nasamprzód jednej monografji jakiegoś powiatu, możliwie najdokładniejszej, według której później wzorowałyby się inne, mające już przed oczami drogę uitorowaną. Bodaj, że najtrudniejsze w takich pracach jest przebicie się przez gąszcz materiałów archiwalnych i ułożenie go w pewne określone grupy, działy i poddziały. Może się jednak do pracy zabrać odrazu kilku ludzi w kilku różnych punktach kraju. W każdym razie byłoby bardzo pożądane, aby monografje te w zasadniczych swych działach nie odbiegały zbytnio jedna od drugiej. Sporządzenie bowiem monografji będzie tylko częścią pracy o samorządzie powiatowym w b. Galicji. Drugą — stanowić będzie zestawienie całości: syntetyczne sprawozdanie, dające obraz prawdziwej rzeczywistej wartości samorządu powiatowego galicyjskiego. A jasne jest, że takie generalne opracowanie

będzie miesłychanie ułatwione, gdy monografie będą zbudowane w sposób mniej więcej jednakowy.

W myśl powyższego przedstawiam projekt takiej monografii. Idzie przede wszystkim o uwzględnienie wszystkich najdrobniejszych przejawów pracy. Sądę bowiem, że jakaś drobna nawet czynność, powtarzająca się jednak sytematycznie w ciągu lat 50, może stworzyć stałe wartości. Treść przewidzianą przezemnie nie uważam bynajmniej za wyczerpującą: działalność poszczególnych powiatów była wszak bardzo różnorodną — wielu zjawisk mogłem poprostu nie znać. Ani układu swego nie uważam za doskonały. Być może, że ktoś da układ inny, jeszcze dokładniejszy, lub bardziej przejrzysty — zależy od poglądu na to, co jest mniej, a co więcej ważne. Idzie o to, aby obraz był pełny.

Zwróciłem uwagę na stosunek w pracy czynnika z wyboru i pracowników zawodowych; na stosunek organów samorządu do inicjatywy społecznej w postaci poczynań związków wolnych i stowarzyszeń wszelakich; wreszcie na stosunek samorządu do władz państwowych na terenie powiatu. Uważam wreszcie za rzecz pierwszorzędnej wagi wypowiedzenie opinii co do ujemnych lub korzystnych wyników tych czy innych metod pracy, takich lub innych poczynań Rady powiatowej, a to w celu, aby monografia istotnie służyła do wiadomości i nauki społecznych działaczy.

Projekt planu monografii.

WSTĘP.

Krótki opis położenia powiatu, jego rozległości, liczby ludności w r. 1868 i 1918, liczby gmin wiejskich i miast; procentowa liczba ludności polskiej i innej; liczba obszarów dworskich ze zmianami w ciągu okresu sprawozdawczego. Ewent. zmiana granic w tym czasie.

CZĘŚĆ I.

1) Pierwsze wybory. Data ukostytuowania się pierwszej Rady powiatowej. Skład 1-ej Rady według kurji i 1-go Wydziału. Protokół pierwszego posiedzenia. Skąd wzięto na pierwsze wydatki. Lokal. Urzędnicy. Służba. Pierwszy plan działalności. Podział pracy. Rola pierwszego Prezesa Rady powiatowej (marszałka powiatowego). Pierwsze księgi rachunkowe.

2) Wogóle wiadomości o zorganizowaniu pracy ze szczególnem uwzględnieniem bezpośredniej pracy w Radzie, Wydziale i Komisjach, wybranych członków (delegaci drogowi). Jak ten stosunek zmieniał się z latami na rzecz pracowników

płatnych. Np. referenci spraw na Wydziale i wniosków na pełnej Radzie, kiedy i dlaczego ustapowali, zastępowani przez urzędników.

3) Ofiarność (poza pracą) wybranych członków: np. bezpłatne odstąpienie gruntu pod budowę drogi, dobrowolna robocizna ciągła, pożyczki bezprocentowe w razie nagłej potrzeby funduszowi powiatowemu, podpisywanie weksli i t.p.

4) Uchwały i głosowania: czy przeważała większość, czy jednomyślność. Jak głosowali przedstawiciele mniejszej własności. O ile dał się zauważyć antagonizm klasowy. Czy były i w czym się wyrażały objawy egoizmu stanowego ze strony większej własności. Sprawa t. zw. „dróg marszałkowskich“, o ile „każdy marszałek nowo obrany przedewszystkiem sobie drogę budował“ (w wielu powiatach miało to taki skutek, że ludność nie uważała tego za złe, tylko pragnęła, aby się marszałkowie jaknajczęściej zmieniali). Czy zdarzało się, że mniejsza własność wybierała w liczbie 12-tu także kogoś z poza drobnych rolników. Czy przy wyborach uwzględniano tylko zasadę terytorjalności, czy osobistych zalet i kiedy czynnik partyjny zaczął odgrywać rolę przy wyborach.

5) Liczba posiedzeń Rady i Wydziału w poszczególnych latach.

6) Czy i jaką rolę odgrywała Komisja Kontrolująca, poza sprawdzeniem rocznych zamknięć rachunkowych i sakramentalnym wnioskiem o udzielenie absolutorjum.

7) Rola Komisarza Rządu: formalna, bierna, czy też czynna. Stosunek starostów do Rady powiatowej ustawowy i faktyczny (życzliwy, protekcyjny, niechętny). Czy zdarzało się i w jakich wypadkach zawieszanie uchwał Rady. Niezawierzenie wyboru Prezesa lub Wice Prezesa. Czy zdarzyło się i z jakiego powodu rozwiązanie Rady.

CZEŚĆ II.

DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA.

A. Środki komunikacji.

1. Mapa dróg uporządkowanych w powiecie w r. 1868.

2. „ „ „ „ „ „ 1918.

Uzupełnienia do mapek: „wymiarzy dróg“ (długość, szerokość). Ilość mostów (drewnianych, betonowych). Kataster drogowy ostani. Czy uregulowano tytuły własności gruntów drogowych.

3. Koszt budowy i utrzymania 1 km. drogi murowanej w latach 1868 — 1878 — 1888 — 1898 — 1908 — 1918 (w miarę możliwości, albo tylko w r. 1868 — 1900 — 1918).

4. Czy zawsze wykonywano roboty przy budowie i utrzymaniu tylko we własnym zarządzie, czy oddawano

w przedsiębiorstwo: całą robotę, czy tylko dostawę materiału. Jakie poczyniono doświadczenia co do taniaści na krótszą metę i co do większej trwałości (oszczędność na dłuższą metę).

5. Materiał do budowy i utrzymania dróg: rzeczny, z kamienicłomów, czy sprządzany (różnica w wartości). Kiedy zaprzestano stawiać mosty drewniane, ich trwałość (lata). Jakich używano narzędzi i maszyn w 1868 i 1918 r. Doświadczenia co do długo trwałości nawierzchni przed zastosowaniem walca mechanicznego i potem. Doświadczenie z tłuczarką mechaniczną. Czy była i kiedy założona własna *betoniarka*: kręgi na przepusty, znaki kilometrowe, a może jeszcze i znaki graniczne (słupki). Czy ludność kupowała kręgi do studzien i inne wyroby. Pług do zgarniania śniegu. Jaki materiał używano na *poręcze*: drzewo, beton, żelazo, żywe drzewa. Miejsce do składania tłuczni. Czy dotąd na jezdni, czy też na specjalnych składach (w pewnych odległościach).

6. *Drzewa przydrożne*. Gdzie sadzono: w koronie drogi, czy poza rowami. Czy oprócz wierzb sadzono inne dzikie drzewa, czy sadzono drzewa owocowe, jakie doświadczenia poczyniono co do niszczenia drzew przez ludność. Czy daje się pierwszeństwo drzewom miododajnym tylko, czy też owocowym. Czy drzewa owocowe dają dochód. Kto je pielęgnuje. Czy służba drogowa umie obchodzić się z drzewami owocowymi.

7. Kłeski elementarne — powodzie, zrywanie mostów; walka z tym żywiołem, sposób zabezpieczenia brzegów: szkarpy naturalne, betonowe.

B. Środki pieniężne, robocizna pieszka i ciąгла.

8. Stopa dodatków do podatków na cele drogowe na przestrzeni lat 50 (tablica lub wykres). Pożyczki długoterminowe. Czy zaciągano większe długoterminowe pożyczki na gruntowne uporządkowanie dróg i zabezpieczenie przed klęskami, czy też korzystano tylko z bieżących funduszy. Czy do pokrycia kosztów budowy właściciele bliżej zainteresowani przystępowali ze świadczeniami dobrowolnymi, pozaustawowymi. Bezpłatne ofiarowanie gruntu, robocizny pieszej lub ciąglej.

9. Zestawienie wszystkich faktycznych wydatków na cele drogowe, z rozdziałem na osobowe i rzeczowe i w % stosunku do wszystkich wydatków powiatowych, według zamknięć rachunkowych. Suma tych wydatków bez zasiłków z funduszy krajowego i państwowego.

10. Inwentarz drogowy w r. 1918.

C. Służba drogowa.

11. Zarząd drogowy: wydział (komisja), delegaci drogowi (instrukcja dla nich), inżynier (kwalifikacje). Czy oprócz pensji otrzymywał % od kosztorysów budowy dróg. Drogomistrz (liczba, jeżeli więcej niż jeden — na jaką przestrzeń powiatu, — instrukcję, stosunek do inżyniera), dróżnicy (instrukcja), skąd rekrutowani, sposób wynagrodzenia, czy oprócz pensji korzystali z trawy w rowach lub z owoców z drzew przydrożnych. Jakie narzędzia wydano dróżnikom; czy projekty nowych dróg zamawiano u specjalistów, czy wykonywał je inżynier powiatowy. Czy roboty przy drogach wykonywano zawsze przy pomocy miejscowych ludzi, czy też wyrobiono sobie brygadę stałych robotników, przenosząc ją z miejsca na miejsce.

D. Drogi gminne.

12. Stan tych dróg w 1868 i 1918 r.

13. Zarząd według ustaw drogowych z różnych lat. Preliminarze drogowe miejscowych zarządów drogowych; sposób ich załatwiania w biurze wydziału.

14. Gospodarka szarwarkowa przy 6 — 4 — 2 dniach rocznego szarwarku. Ujemne i dodatnie (w razie klęsk elem. niszczących drogi) spostrzeżenia. Skutki ustawy, ostatecznie znoszącej szarwarki wzamian za 8% dodat. powiatowy; faktyczna pomoc ze strony funduszu krajowego; pomoc ze strony Wydziału Powiatowego: w pieniądzu, dozorce (delegaci — drogomistrz — dróżnicy).

15. Ile m³ tłucznia na kilometr drogi gminnej zużywano rocznie w początkach i w końcu okresu sprawozdawczego.

E. Policja drogowa.

16. Kto wykonywał. Kary za przekroczenia przepisów porządkowych: w drodze sądowej, administracyjnej; przeważny powód: używanie hamulców ostrych, pasanie bydła po skarpach, niszczenie drzew.

SPRAWY ROLNICZE.

1. Wykonywanie ustawy o licencjonowanie buhajów; jakie wydatki ponosił z tego powodu powiat: koszty komisji, premje, zakup buhajów z funduszy powiatowych, trudności ze strony ludności, słabe często wyniki stosowania ustawy. Własne przedsięwzięcia. Stacje buhajów powiatowe.

2. Spółdziałanie Wydziału Powiatowego z organizacjami rolniczymi: T-wo rolnicze okręgowe, Związek Kółek Rolniczych.

3. Instruktor rolnictwa i hodowli: instrukcja; działalność; wynagrodzenie (wysokość, z jakich źródeł), kwalifikacje.

4. Szkoła gospodarstwa kobiecego i sprawozdanie za cały czas do r. 1918.

5. Kursy rolnicze: program, czas trwania, frekwencja, wydatki.

6. Spółki wodne meljoracyjne; udział w ich organizowaniu, pomoc materialna i kancelaryjna.

7. Udział w tworzeniu włości rentowych.

8. Stypendja.

SADOWNICTWO I PSZCZELNICTWO.

9. Instruktor sadownictwa; instrukcja, działalność, kwalifikacje, wynagrodzenie (wysokość, z jakiego źródła).

10. Zakład sadowniczy (może według broszury „Działalność Rady Powiatowej Limanowskiej w latach 1902 — 1917“).

11. Kursy pszczelnicze. Pasieki wzorowe. Wyrób sztucznej węzy. Prenumerata czasopism fachowych. Stypendja na naukę pszczelnictwa. Instruktor miejscowy.

INNE GALEZIE GOSPODARSTWA.

Leśnictwo. Rybołówstwo. Spółki myśliwskie (udział Wydziału Pow. w ich zatwierdzeniu).

KREDYT.

1. Powiatowa Kasa Oszczędności: kapitał zakładowy, gwarancja powiatowa — koszty założenia; porównawcze za cały czas zestawienie bilansów rocznych; % stosunek kosztów administr. do sum obrotowych; statystyka wkładek oszczędnościowych (zawód wkładców — wkładki maksymalne). Przeznaczenie zysków czystych. Ogólne spostrzeżenia co do znaczenia kasy dla życia ekonomicznego powiatu. Czy Wydział Powiatowy korzystał i o ile z kredytu kasy. Filje kasy w powiecie. Przynależność kasy do Związku, korzyści stąd płynące. Rola Komisarza Rządu.

2. Spółki oszczędności i pożyczek syst. Reiffeisena; udział Wydziału Pow. w ich organizowaniu.

3. Inne zakłady (fundusze) pożyczkowe w rozporządzeniu Wydziału Powiatowego: a) pożyczki udzielane przez Sejm i Rząd ludności powiatu za pośrednictwem Wydziału Powiatowego; b) inne lokalne fundusze.

POMOC POSZUKUJĄCYM PRACY.

Biuro (urząd) pośrednictwa pracy. Liczba zgłoszeń o pracę w ciągu okresu sprawozdawczego; liczba zgłoszeń o pracowników; liczba pomyślnych załatwień; ruch sezonowo-

zarobkowy według krajów; interwencje ze strony Biura i pracodawców w obronie robotników; wzór kontraktu; koszty utrzymania Biura.

OGNIOTRWAŁE KRYCIE DACHÓW.

1. Skąd czerpano fundusz na tę akcję. Warunki udzielania pożyczek. Ilu korzystało.

2. Magazyn dachówek, eternitu i t. p. Ile wagonów udzielono na kredyt; ile ludzi pokryło sobie dachy z tego źródła. Koszty i sposób przeprowadzenia tej formy akcji.

POWIATOWE ZASTĘPSTWO SPRZEDAŻY SOLI.

Umowa z Wydziałem Krajowym. Czy Wydział Pow. prowadził we własnym zarządzie. Zastępcy w powiecie: prywatni kupcy, czy zrzeszenie. Ile wagonów rocznie rozsprzedawano. Jakie korzyści osiągał Wydział Powiatowy.

INNE PRZEDSIĘBIORSTWA POWIATOWE.

Sprowadzania żywności i zboża na zasiew na przednówku. Sprzedaż nawozów sztucznych, cukru dla pszczół. Gwarancje powiatu za koleje żelazne lokalne.

HUMANITARNO - KULTURALNA.

Zdrowie.

Szpital. Krótki opis, warunki otrzymania charakteru „powszechności”; fundusz powiatowy na koszty założenia; inne fundusze zakładowe; stała dotacja na utrzymanie z funduszu powiatowego (np. z czystych zysków pow. kasy oszczędności).

Lekarz okręgowy: obszar działalności; siedziba, jej odległość od miasta powiatowego; instrukcja, apteka domowa, jedno wzorowe sprawozdanie półroczne; czy wnioski lekarza doczekały się uwzględnienia; stosunek do lekarza państwowego pow.; wysokość płacy z fund. pow. i krajowego, czy posada była stale obsadzona. Jak załatwiono sprawę porad bezpłatnych „ubogim”.

Akuszarki okręgowe. Liczba, rozmieszczenie, ilość załatwionych porodów. Skąd się rekrutowały; trudności i stopniowe osvajanie się ludności; płace akuserek; stypendja na kurs położnych.

Dezynfekcja. Aparaty; koszty.

Opieka Społeczna.

*Przytulki dla sierot i starców,
Ochronki otwarte.*

Zakład wychowawczy: fundusze; organizacja, liczba wychowanków. Udział Wydziału Powiatowego w korzystaniu z krajowego funduszu sierociego.

Stypendja.

Oświata.

Udział Rady powiatowej w Radzie Szkolnej okręgowej. Popieranie działalności towarzystw oświatowych.

Pożarnictwo.

Organizowanie ochotn. lub gminnych straży pożarnych. Pomoc finansowa przy zakupie sikawek i narzędzi.

Powiatowy instruktor pożarnictwa.

Powiatowe zjazdy strażackie.

Nadzór nad gminami.

Zatwierdzanie uchwał rad gminnych: w jakich wypadkach odmawiano zatwierdzenia. Zatwierdzanie budżetów i zamknięć rachunkowych (cała procedura). Może zestawienie stopy % dodatków do podatków, a zwłaszcza na cele szkolne, — bodaj dziesięcioleciami? Inicjatywa Wydziału w sprawach gospodarki w majątku gminnym: lasy, pastwiska, domy, kasy pożyczkowe.

Lustracje na miejscu: jak często; protokół lustracji. Dochodzenia dyscyplinarne przeciwko wójtom, pisarzom, kary. Rozwiązanie rady gminnej. Załatwienie sprawozdań lustracyjnych.

Kształcenie pisarzy gminnych: kursy, stypendja. Sesje wójtów.

WYDZIAŁ POWIATOWY JAKO II INSTANCJA.

1. Odwołanie od orzeczeń Zwierzchności gminnych.
2. Odwołanie od orzeczeń Wydziału Powiatowego (liczba wygranych i przegranych spraw).

STOSUNEK DO WŁADZ KRAJOWYCH I PAŃSTWOWYCH.

1. Petycje, memorjały, wnioski w sprawach publicznych, wnoszone do Sejmu, Wydziału Krajowego i Rządu.
2. Skargi do Trybunału Administracyjnego.
3. Udział w Komisjach: poborowej, zakupna koni dla wojska.
4. Stosunek do c. k. Żandarmerji (pomieszczenia na posterunki).
5. Lustracje ze strony Wydziału Krajowego.
6. Zatwierdzanie uchwał, budżetów i zamkn. rach. przez Wydż. Kraj. i Sejm.

ZESTAWIENIE BUDŻETÓW I ZAMKNIĘĆ RACHUNKOWYCH ROCZNYCH.

Według wykazów Wydziału Krajowego, sporządzonych przez Biuro Statystyczne krajowe dla całego kraju. W braku tychże na podstawie własnych aktów, jednak według tamtego wzoru.

MAJĄTEK POWIATU.

Według inwentarzy rocznych, przedkładanych Wydziałowi Krajowemu, w skrócie, w cyfrach ostatecznych stanu biernego i czynnego. Nieruchomości: opis, przeznaczenie.

URZĘDNICY.

Etat osobowy; uposażenie; emerytury; stosunek służbowy. Rola sekretarza Rady powiatowej. Lustrator gminny. Kancelarja.

ZAKOŃCZENIE.

Ogólne uwagi: 1) co do stosunku władz samorządowych do państwowych na terenie powiatu; 2) co do roli Rady powiatowej w podniesieniu ekonomicznem i kulturalnem powiatu i 3) wreszcie — jak istnienie i działalność Rady powiatowej odbiła się na narodowem uświadczeniu ludności.

K R O N I K A

SPRAWY SAMORZĄDOWE W SEJMIE.

Jesienna sesja Sejmu w 1928 roku rozpoczęła się w dniu 31-m października. Podczas dwu ostatnich miesięcy roku ubiegłego nagromadził się w komisjach sejmowych znaczny materiał ustawowy także i w zakresie spraw, dotyczących samorządu. Złożyły się nań wnioski poselskie oraz przedłożenia rządowe. Podajemy ważniejsze, jak następuje, z nadmienieniem, że żaden z tych wniosków do końca ubiegłego roku nie został przez Sejm uchwalony:

Sprawy ustrojowe.

1. Wniosek posłów z Klubu Parlamentarnego „Wyzwolenie“, Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów i Stronnictwa Chłopskiego, zawierający projekt ustaw, dotyczących samorządu terytorjalnego gmin wiejskich, miejskich, oraz powiatów. (Druk Sejmowy nr. 289).

Projekty ustaw, dołączone do wniosku, stanowią kompleks organizacyjnych ustaw samorządowych, z wyjątkiem samorządu wojewódzkiego. Przepisy o wyborach do reprezentacji samorządowych włączone zostały do ustaw o poszczególnych rodzajach samorządu. Naogół projekty są powtórzeniem, z małemi zmianami, projektów ustaw samorządowych, przyjętych w drugim czytaniu przez Sejm poprzedni. Z uwagi, że wniesione zostały przez poselskie kluby lewicy, usunięto z projektów przepisy, będące owocem kompromisu, zawartego na tle ustaw samorządowych pomiędzy 5-ma ugrupowaniami lewicy, środka i prawicy w Sejmie poprzednim.

2. Wniosek Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów w sprawie zmiany ordynacji wyborczej do rad gminnych i powiatowych w Małopolsce. (Druk Sejmowy nr. 240).

Projekt przewiduje rozciągnięcie na obszar b. zaboru austriackiego, z wyjątkiem Śląska Cieszyńskiego, mocy dekretu Naczelnika Państwa

z dn. 13-go grudnia 1918 r. o wyborach do rad miejskich na obszarze b. Królestwa Kongresowego, opartego na zasadzie 5-cio przymiotnikowego prawa głosowania. Dalej projekt przewiduje rozciągnięcie na tenże obszar b. zaboru austriackiego zasad ordynacji wyborczej do rad gminnych, wprowadzonych w woj. poznańskim i pomorskiem rozporządzeniem Ministra b. dzielnicy pruskiej z dn. 25-go marca 1920 roku, oraz zasad ordynacji wyborczej do sejmików powiatowych według rozporządzenia tegoż Ministra z dn. 12-go sierpnia 1921 roku. W ordynacji wyborczej do sejmików powiatowych wprowadza projekt następujące zmiany: wybory mają być w całości pośrednie (wyboru dokonywują członkowie rad gminnych i miejskich), nazwa „sejmik powiatowy“ zostaje zmieniona na „rada powiatowa“. W końcu projekt upoważnia Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania szczegółowych rozporządzeń, dostosowujących w granicach ustawy przepisy wymienionych ordynacji do stanu prawnego, obowiązującego w Małopolsce.

3. Wniosek posłów Putka i Bogusławskiego z Klubu „Wyzwolenie“ z projektem ustawy o upoważnienie Prezydenta Rzeczypospolitej do zmiany statutów gminnych miast Lwowa i Krakowa. (Druk Sejmowy nr. 380).

Zmiany według projektu mają dotyczyć tylko ordynacji wyborczej do rad miejskich tych dwu miast. Prawo wyborcze ma być oparte na zasadach 5-cio przymiotnikowego prawa głosowania.

Sprawy skarbowe.

4. Projekt ustawy o podwyższeniu i wyrównaniu stawek podatków gruntowych oraz o unormowaniu poboru niektórych danin komunalnych. (Projekt rządowy, Druk Sejmowy nr. 269).

Według projektu podwyższa się przeciętnie o 100% obecny państwowy podatek gruntowy. Progresja ulega skasowaniu, degresja pozostaje. Minister Skarbu ma otrzymać upoważnienie do ujednostajnienia na obszarze b. Kongresówki stawek podatku gruntowego do wysokości stawek powiatów błońskiego i grójeckiego, oraz w wojew. wschodnich do wysokości stawek w woj. przyległych.

Projekt wprowadza następujące zmiany w finansach samorządowych: 1) kasuje się dotychczasowe podatki samoistne: opłaty drogowe, podatek inwestycyjny, podatek wyrównawczy w gminach b. zab. rosyjskiego, składkę na koszty leczenia ubokich w gminach b. Kongresówki, 2) dotychczasowy dodatek do podatku gruntowego oraz skasowane podatki samoistne zamienia się na jednolity dodatek do podatku gruntowego, wynoszący w swej granicy maksymalnej: normalnie 150% podwyższonego podatku gruntowego, w wyjątkowych wypadkach — 200%, 3) odroczenie lub umorzenie państwowego podatku gruntowego nie pociąga za sobą odroczenia lub umorzenia dodatków samorządowych, 4) podwyższa się dodatek na rzecz samorządu do ceny świadectw przemysłowych z obecnych 30% na 60%.

5. Projekt ustawy w sprawie zmiany ustawy z dnia 2-go sierpnia 1926 r. o podatku od lokali. (Projekt rządowy, Druk Sejmowy nr. 271).

Projekt podwyższa stopę podatkową od lokali na 12% komornego, obliczanego na podstawie ustawy o chronię lokatorów. Podwyżka (z 8% na 12%) ma iść na rzecz państwowego funduszu rozbudowy miast.

Sprawy drogowe.

6. Wniosek Klubu Ukraińskiego w sprawie zmiany ustawy z dnia 10-go grudnia 1920 roku o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej. (Druk Sejmowy nr. 277).

Wniosek proponuje wprowadzić do ustawy drogowej następujące zmiany: 1) Skarb Państwa obowiązkowo ma uczestniczyć w wydatkach na drogi samorządowe, o ile wydatki te przewyższają 60% zwyczajnego budżetu związku samorządowego. 2) Na budowę nowych dróg związek samorządowy musi otrzymać pożyczkę z państwowego funduszu drogowego, o ile wydatki na zamierzoną budowę przewyższają 50% zwyczajnego budżetu związku. 3) Mają być skasowane zupełnie opłaty drogowe. 4) Ma być skasowany przymus przy zakładaniu spółek drogowych. 5) Mają być skasowane świadczenia drogowe w naturze na rzecz dróg gminnych, z wyjątkiem świadczeń nadzwyczajnych w razie przerwania komunikacji.

Sprawy pracowników samorządowych.

7. Wniosek posła A. Pacholczyka z Klubu Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w sprawie zaopatrzenia emerytalnego pracowników komunalnych. (Druk Sejmowy nr. 348).

Zasady projektu są następujące: Pracownicy samorządowi zostają wyłączeni z ogólnych ubezpieczeń społecznych i mają otrzymać zabezpieczenie emerytalne podobne do emerytur pracowników państwowych.

Pracownikiem samorządowym w rozumieniu projektu jest każdy, zarówno pracownik umysłowy, jak i fizyczny, który zatrudniony jest zawodowo w służbie związku samorządowego lub jego zakładów.

Zabezpieczenie obejmuje emeryturę dla pracownika, oraz zaopatrzenie wdowy i dzieci po nim na zasadach, podobnych do zasad państwowego zaopatrzenia emerytalnego.

Za wypłatę świadczeń odpowiadają zainteresowane związki samorządowe. Tworzy się jednak coś w rodzaju przymusowych związków emerytalnych, obejmujących samorządy, a więc gminy wiejskie i miasta niewydzielone, oraz pow. związek samorządowy jednego powiatu. Związek tworzy fundusz emerytalny, pozostający w zarządzie powiatowego związku samorządowego. Na fundusz składają się składki praco-

wników w wysokości 4% uposażenia, dopłaty związków samorządowych w wysokości 6% tego uposażenia, nadto specjalne dopłaty w razie deficytów funduszu emerytalnego, rozkładane w stosunku do wysokości budżetów administracyjnych związków, biorących udział w funduszu.

Pracownikom, będącym na służbie samorządowej w chwili wejścia w życie projektowanej ustawy, zalicza się do wysługi emerytalnej lata poprzedniej pracy w służbie państwowej i samorządowej, oraz wogóle pracy zawodowej, tak przedwojennej, jak i powojennej w stosunku 60% czasu tejże pracy.

8. Wniosek posła A. Pacholczyka z Klubu Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w sprawie częściowej zmiany par. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o dostosowaniu uposażeń członków zarządów i pracowników związków komunalnych do uposażeń funkcjonariuszów państwowych (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 118, poz. 1073). (Druk Sejmowy nr. 204).

Wniosek posła Pacholczyka proponuje uzupełnić wspomniany par. 4 dodatkami, w myśl którego „ewentualne zmiany zasad obliczania poborów funkcjonariuszów państwowych, jak również wszelkie dodatki i zasiłki, przyznane funkcjonariuszom państwowym, dotyczyć będą automatycznie również członków zarządów i pracowników związków komunalnych“.

SAMORZĄD W UCHWAŁACH STRONNICTW POLITYCZNYCH I INNYCH ORGANIZACJI PUBLICZNYCH.

Kongres stronnictwa P. S. L. „Wyzwolenie“ powziął w grudniu ub. r. następujące uchwały odnośnie do samorządu:

1. Stwierdzając, że samorząd w ostatnim okresie staje się najczęściej jedynie narzędziem w ręku starostów i wojewodów, że wola wybranych do ciał samorządowych przedstawicieli ludności jest przez czynniki urzędowe zupełnie lekceważona... Zjazd domaga się zmiany dotychczasowego stosunku urzędników i władz nadzorczych do samorządu.

2. Zjazd walny „Wyzwolenia“ domaga się uchwalenia ustaw samorządowych, gwarantujących samorządom uniezależnienie się od czynników urzędniczych, krępujących rozwój samorządu.

3. Zjazd domaga się przywrócenia mocy obowiązującej art. 10 ustawy z dn. 17.II 1922 r. o budowie szkół powszechnych (obowiązek państwa udzielania gminom zasiłków w wysokości 50% kosztów budowy szkół powszechnych).

4. Zjazd domaga się umożliwienia gminom uchwalenia osobnych podatków na budowę szkół.

5. W sprawie budowy dróg gminnych Zjazd wyraża życzenie, aby samorząd powiatowy dostarczył nadzoru tech-

nicznego przy budowie dróg gminnych, a państwo aby przynajmniej na najbliższy okres lat kilku przyszło z zasiłkiem pieniężnym gminom na utrzymanie dróg zbudowanych.

Konferencja nauczycieli samorządowców. W grudniu ub.r. odbył się zjazd nauczycieli szkół powszechnych samorządowców (członków rad gminnych, sejmików powiatowych i rad miejskich). Powzięto szereg uchwał, m. innymi:

1. Konferencja postanawia zorganizować przy Wydziale Społeczno - Oświatowym Związku Pol. Naucz. Szkół powsz. Sekcję Samorządową.

2. Konferencja domaga się od Sejmu i rządu opracowania i wprowadzenia w życie ustawy o oświacie pozaszkolnej, któraby określiła obowiązki państwa i samorządu terytorjalnego w tej dziedzinie.

3. Konferencja zwraca się do Z. P. N. S. P. o opracowanie i wysunięcie postulatów w sprawie reformy samorządu szkolnego w duchu nadania mu egzekutywy i ściślejszego zespolenia z samorządem terytorjalnym.

Rada naczelna Stronnictwa Narodowego uchwaliła w październiku r. ub. program stronnictwa. Znajdujemy tam również dezyderatu w sprawie samorządu.

1. Celem uniknięcia wykonywania tych samych zadań, należy ściśle rozgraniczyć zakres działania administracji ogólnej i samorządu.

2. Konieczny nadzór władz państwowych nad samorządem, nie sprowadzać samorządu do roli bezwolnego organu administracji rządowej.

3. W gospodarce samorządowej przeciwstawić się należy kosztownym próbom stosowania doktryny socjalistycznej i wkraczania samorządu w te dziedziny, w których organizacje społeczne, gospodarcze i kulturalne wykazują pożyteczną działalność.

4. W obecnych warunkach działalność samorządową, zwłaszcza o ile chodzi o szerokie zastosowanie inicjatywy w dziedzinie gospodarczo - inwestycyjnej, skupić należy w powiatach i większych miastach, wydzielonych ze związków powiatowych.

5. Ustawy ustrojowe samorządowe nie powinny być jednolite dla całego państwa: powinny natomiast uwzględniać gospodarcze i kulturalne różnice dzielnicowe. W szczególności w samorządzie ziem pod względem narodowościowym mieszanych zabezpieczyć należy przedstawicielstwo i interesy żywiołu polskiego.

6. Należy przeprowadzić rozdział między organami uchwalającymi i wykonawczymi. Organa wykonawcze winny mieć ustawowo oznaczony własny zakres działania. Członkowie organów wykonawczych powinni być powoływani na

okres dłuższy, niezwiązany z okresem, na który wybierane są ciała uchwalające, aby zapewnić dobór sił fachowych oraz ciągłość pracy.

7. Prawo wyborcze w gminach miejskich i wiejskich, przy zachowaniu zasady powszechności obok bezpośredniości i tajności, winno uwzględnić kwalifikacje kulturalne i gospodarcze wyborców. W większych gminach przeprowadzić należy podział na okręgi wyborcze. Czynne prawo wyborcze winny posiadać osoby, które ukończyły 24 lata. Wybory do samorządu powiatowego i wojewódzkiego powinny być pośrednie.

Konferencja samorządowa Polskiej Partii Socjalistycznej odbyła się we wrześniu r. ub. Uchwalono powołać do życia „Tymczasową Komisję do spraw samorządowych“. Między innymi uchwałami zasługują na uwagę:

1. Konferencja samorządowa poleca towarzyszom samorządowcom, by wspólnie z zainteresowanymi Komitetami utworzyli Wydziały Samorządowe wszędzie, gdzie dotychczas jeszcze nie zostały powołane.

2. Konferencja poleca istniejącym i funkcjonującym Wydziałom Samorządowym otoczyć specjalną opieką sprawy samorządu wiejskiego i powiatowego, a to przez powołanie do swojego składu towarzyszków członków rad gminnych, sejmików i Wydziałów Sejmikowych.

3. Celem należytego zorganizowania pracy samorządowej P. P. S. w Wydziałach Samorządowych, w Radach miejskich i Magistratach, Konferencja Samorz. P. P. S. poleca Tymczasowej Komisji sam. utworzenie Sekretariatu, którego koszty poniosą towarzysze członkowie zarządów gminnych.

4. Konferencja wzywa Z. P. P. S. do złożenia w Sejmie wniosku nagłego, domagającego się: rozciągnięcia na Małopolskę ordynacji wyborczej do gmin miejskich i samorządu powiatowego, obowiązującej w b. Kongresówce; rozciągnięcia na Małopolskę ordynacji wyborczej do gmin wiejskich, obowiązującej w b. zaborze pruskim.

5. Konferencja wzywa towarzyszków samorządowców do przeciwstawiania się wszelkiego rodzaju szykanom administracyjnych władz nadzorczych, informując jednocześnie opinię robotniczą o każdorazowym konflikcie.

XXI Kongres P. P. S. w listopadzie ub. r. podkreślił żądanie demokratyczne 5-cio przymiotnikowej ordynacji wyborczej do samorządów i rozciągnięcia jednolitej ustawy samorządowej na terenie całego Państwa.

ZRZESZENIA SAMORZĄDU ZIEMSKIEGO.

Doroczny Zjazd przedstawicieli Samorządu Powiatowego.

W dniach 9-ym, 10-ym i 11-ym grudnia 1928 r. odbył się doroczny zjazd przedstawicieli Samorządu Powiatowego, zorganizowany przez Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego. Zjazd powziął następujące uchwały:

Organizacyjne.

1. Zjazd przyjmuje do wiadomości sprawozdanie z działalności Zarządu i Rady Zjazdów Samorządu Ziemskiego za okres: rachunkowe za r. 1927, z działalności do dn. 1 grudnia 1928 r. i wyraża Radzie, Zarządowi, Dyrekcji i jej współpracownikom podziękowanie za pracę nad rozwojem i obroną spraw samorządu.

2. Zjazd uchwałą podwyższył, w myśl uchwały Rady Zjazdów z dn. 17.XI. 1928 r. składkę członkowską na 6 zł. od tysiąca mieszkańców powiatu, przyczem: a) miasta wydzielone, oraz o ludności powyżej 25.000 nie wchodzi w obliczenie liczby mieszkańców powiatu, b) maksimum składki wynosi 750 zł.

3. Zjazd zwraca się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, aby zechciało spowodować, by projekty ustaw i rozporządzeń, dotyczące organizacji i gospodarki samorządu, opracowywane w innych poza Ministerstwem Spraw Wewnętrznych resortach, były przedstawiane do zaopiniowania Radzie Samorządowej, o ile chodzi o sprawy, odnoszące się do różnych typów samorządu, a Biuru Zjazdów, o ile chodzi o sprawy, obchodzące specjalnie samorząd ziemski i wydziały samorządowe.

4. Zjazd zwraca się z wezwaniem do wszystkich powiatowych związków samorządowych o wykonanie zaleceń, wyrażonych w uchwałach Rady co do poparcia Powszechnej Wystawy Krajowej i o gorliwe współdziałanie z Komitetem dla spraw wystawienia dorobku samorządów. Nadto Zjazd ustala zasadę, że z uchwalonych środków w pierwszym rzędzie musi być pokryty koszt zorganizowania własnej wystawy samorządu ziemskiego, zaś nadwyżki przekazane na cele ogólne Wystawy.

5. Zjazd uchwałą, w myśl uchwały Rady Zjazdów z dn. 17-go listopada 1928 r. zmianę § 3 statutu Biura Zjazdów Samorządu Ziemskiego w kierunku zwiększenia składu Zarządu o 1 osobę (razem 10 osób).

W zakresie ustawodawstwa normującego ustrój i działalność samorządu.

Wstęp. Samorząd terytorjalny w Polsce, który w myśl Konstytucji ma być podstawą ustroju państwowego, znajduje w społeczeństwie nie tylko zrozumienie, ale i zapal, czego dowodem nieustająca jego działalność we wszystkich dziedzinach

życia i duże realne wyniki tej działalności w ciągu lat dziesięciu.

Prawidłowy i stały rozwój samorządu jest jednak wstrzymywany z jednej strony niepewnością, czy, kiedy i według jakich zasad wydane zostaną ostateczne ustawy ustrojowe, finansowe i inne podstawowe, z drugiej strony dużą zmiennością i często chwiejnością oraz czasami wadliwością ustaw, czy to określających obowiązki samorządu w poszczególnych dziedzinach życia, czy to prawa formalne i sposób postępowania władz samorządowych.

Jeżeli wydanie wszystkich ustaw podstawowych nie było dotąd możliwe, to koniecznym jest jednak jaknajszybsze usunięcie tych braków, które najwięcej odbijają się na działalności samorządu i utrzymaniu w przyszłości stałych linii wytycznych w poszczególnych kierunkach.

W szczególności:

I. Sprawy ustrojowe. Aż do czasu, kiedy będzie można wydać dla całego Państwa jednolite ustawy ustrojowe w ogólnych ramach, konieczne jest niezwłoczne usunięcie tych wad ustrojowych, które są przyczyną wstrzymującą rozwój i działalność samorządu w pewnych okolicach. Należy mianowicie, zreformować ustrój samorządu w Małopolsce i przenieść kompetencje zebrań gminnych na rady gminne w b. Kongresówce.

II. Sprawy finansowe. 1. System podatków samorządowych powinien tak, jak dotychczas, opierać się na podatkach samoistnych, jak i na dodatkach do podatków państwowych, szczególnie podatków elastycznych, które wzrastają w miarę zamożności społeczeństwa. W szczególności bezwzględnym warunkiem utrzymania równowagi podatkowej samorządu jest pozostawienie mu udziału w państwowym podatku dochodowym, względnie możliwości nakładania dodatków do tego podatku przez rozciągnięcie na szersze warstwy ludności tego naj-słuszniejszego i najpowszechniejszego podatku.

2. W ustawie powinna być ustanowiona obok skali maksymalnej, do której samorzady mogą uchwalić podatki bez zatwierdzenia władz nadzorczych, także szeroka skala, w której władze nadzorcze mogą pozwalać samorządom w warunkach nadzwyczajnych na przekroczenie pierwszej skali.

3. Ustalony powinien być w ustawie stosunek między poszczególnymi głównymi podatkami i dodatkami do podatków, według którego nakładane ciężary podatkowe byłyby rozkładane równomiernie na poszczególne gałęzie produkcji.

4. Źródła podatkowe samorządu w dzisiejszej ogólnej ich wydajności cyfrowej nie mogą być pod żadnym warunkiem zmniejszone, gdyż obecnie są już niewystarczające dla wypełnienia zadań dotychczasowych, nie mówiąc o nowych zadaniach samorządowych, nałożonych przez szereg ostatnich ustaw.

5. Przy uchwalaniu nowych ustaw jest konieczne przestrzeganie postanowienia art. 69 ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych, który brzmi: „o ile ustawy nałożą na związki komunalne nowe zadania, winny one zapewnić dostateczne źródła dochodowe na pokrycie wydatków, połączonych ze spełnieniem tych zadań“.

III. Nowelizacja ustaw. Braki i wadliwości, które okażą się przy wprowadzaniu w życie całego szeregu ustaw i rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej, dotyczących żywotnych spraw samorządowych, a wydanych z konieczności w tempie przyspieszonym i w liczbie bardzo znacznej, powinny być w interesie rozwoju i sprawności samorządu usunięte w czasie najkrótszym w drodze nowelizacji.

Postanowienia ustaw, które wskutek czy to braku pokrycia finansowego, czy to wskutek kolizyj prawnych nie mogą być wprowadzone w życie, powinny ulec zawieszeniu.

IV. Zasięganie opinii organizacji samorządowych co do ustawodawstwa samorządowego. Przed ustaleniem wszelkich projektów ustaw samorządowych lub wchodzących w zakres działalności samorządu koniecznym jest zasięgnięcie opinii centralnych związków samorządowych oraz ustanowionej specjalnie w tym celu Państwowej Rady Samorządowej. Zaniechanie tego wskutek pośpiechu ustawodawczego w ostatnich dwu latach wywołało wydanie wielu postanowień ustawowych, które albo będą musiały być znowelizowane, albo nie będzie można wprowadzić ich w życie.

V. Ustawa o pracownikach samorządowych. Dla zapewnienia samorządowi należytego personelu fachowego, oraz ze względów społecznych rzeczą nie cierpiącą zwłoki jest wydanie ustawy o prawach i obowiązkach pracowników samorządowych, oraz zaopatrzeniu ich emerytalnym w myśl uchwał Państwowej Rady Samorządowej.

VI. Ustawa o związkach rewizyjnych i bankach komunalnych. Dla zapewnienia należytej działalności komunalnych kas oszczędności oraz celowej organizacji kredytu komunalnego nagłą kwestią dla samorządu terytorialnego jest ustawa o okręgowych związkach rewizyjnych i wyrównawczych z własnymi prowincjonalnymi bankami komunalnymi w myśl uchwał Państwowej Rady Samorządowej.

Aż do czasu tego jest kwestją dla samorządów nagłą wagi pierwszorzędnej zezwolenie na emisję obligacji komunalnych dwu istniejących banków komunalnych, o które oba banki od tak długiego czasu napróżno się starają.

W sprawie złożonego do Sejmu projektu ustawy o podwyższeniu i wyrównaniu stawek podatków gruntowych, oraz o unormowaniu poboru niektórych danin komunalnych.

I. a) Projekt przez skasowanie opłat drogowych zrywa ostatnią więź finansową, łączącą powiat z miastami niewydzie-

lonemi, przerzucając całkowicie utrzymanie powiatu i dróg powiatowych wyłącznie na barki wsi;

b) nadto projekt przez kasowanie opłat drogowych, podatku wyrównawczego, podatku na pokrycie kosztów leczenia, podatku inwestycyjnego, zrywa naturalną łączność pomiędzy związkami samorządowymi, a ich trzema źródłami zamożności i dochodu — gruntem, przemysłem i nieruchomością, przerzucając cały ciężar utrzymania gminy wiejskiej i powiatu na podatek gruntowy.

Wobec tego Zjazd uznaje powyższy projekt w części odnoszącej się do finansów komunalnych za zasadniczo wadliwy. Samo zjednoczenie podatków samorządowych, opartych na jednolitej podstawie, uważa Zjazd za pożądane, ale powinno ono być oparte na równomiernym pociągnięciu wraz z gminami miast niewydziałonych do świadczeń na rzecz powiatu, oraz na znacznie wyższym opodatkowaniu przemysłu i handlu na rzecz związków samorządowych.

II. Zrównoważenie opodatkowania przemysłu i handlu z rolnictwem na rzecz związków samorządowych może być dokonane w ten sposób, że poza zwiększeniem opłat o 30% Państwo przekaze cały swój dochód z patentów związkom samorządowym, które łącznie pobierałyby więc 160% dzisiejszych opłat od patentów.

Pobór dalszych 40% byłby uzależniony od zatwierdzenia władz nadzorczych i mógłby być dokonywany tylko równocześnie z poborem dalszych 50% podatku gruntowego ponad dozwolone 150%.

III. Ustawowo winien być zapewniony związkom powiatowym ze strony miast niewydziałonych udział w ponoszeniu kosztów konserwacji i budowy dróg przez przeznaczenie na rzecz powiatu pobieranych przez te miasta:

- a) 50% dodatku do podatku od nieruchomości,
- b) 30% dodatku do podatku od przemysłu i handlu.

IV. Również ustawowo powinna być zapewniona możliwość pociągania nowych nieruchomości do opłat drogowych w wysokości 50% dodatku do idealnego państwowego podatku od nieruchomości.

Samorząd terytorjalny a rolnictwo.

I.

1. Popieranie rolnictwa stanowić winno jeden z najważniejszych i najaktualniejszych działów pracy samorządu ziemskiego w dobie obecnej. Metody pracy samorządu na polu rolnictwa ujmować należy pod kątem widzenia potrzeby podniesienia wytwórczości warszlatu rolnego każdego powiatu w czasie najkrótszym.

2. Podniesienie ogólnego poziomu kultury rolnej szerokich mas rolniczych jest kardynalnym warunkiem rozwoju rolnic-

twa i wzmożenia jego produkcji. Do tego celu należy zmierzać przez:

a) tworzenie ośrodków nauczania rolniczego w formie kursów 4-0 miesięcznych zimowych, kierowanych przez nauczycieli rolnictwa; przez te kursy winna przejść wielka masa młodych rolników, najmniej 8 kompletów po 50 osób na powiat; ewentualnie winien być stosowany przymus dokształcania rolniczego,

b) popieranie wzorowych gospodarstw drobnych, pozostających pod nadzorem i kierownictwem nauczycieli rolnictwa i pod zwierzchnim nadzorem fachowej organizacji rolniczej lub izb rolniczych, a prowadzonych przez wychowanków szkół rolniczych (rocznych czy dwuletnich). Wzorowe gospodarstwa powinny wypadać: 1 na 100 — 150 gospodarstw,

c) dostosowanie szkolnictwa powszechnego na wsi do potrzeb rolnictwa.

3. Wydajność pracy nauczycieli rolnictwa, którzy w ciągu 4-ch miesięcy prowadziliby kursy zimowe, a w ciągu 8 miesięcy nadzorowali wzorowe gospodarstwa, oraz wydajność oddziaływania wzorowych gospodarstw powinna być mierzona jej wynikami i wynagradzana przez szerokie stosowanie premji.

4. Wydatki na całą akcję rozłożyć następująco:

a) pensje nauczycieli rolniczych na Państwo,

b) premje, koszty wyjazdów — na izby rolnicze,

c) wydatki rzeczowe szkół rolniczych — na samorząd powiatowy.

5. Zastosowanie tego systemu powinno być wypróbowane początkowo na terenie jednego województwa.

II.

Wobec zamierzonego wprowadzenia izb rolniczych, powołanych do współdziałania z administracją rolniczą, oraz ze względu na aktualną potrzebę usystematyzowania pracy nad podniesieniem rolnictwa w Państwie zapomocą rozgraniczenie roli i kompetencji poszczególnych czynników, pracujących w tym zakresie, należy ustalić sferę głównych podstawowych zadań samorządu terytorjalnego w zakresie popierania rolnictwa, które winny być przez ogół samorządów wykonywane w sposób możliwie jaknajbardziej sprawny, stały i konsekwentny.

Do zadań powyższych zaliczyć należy:

1) *Komunikacje wiejskie*, przyczem racjonalna gospodarka w zakresie budowy środków komunikacji opierać się winna na dokładnem zbadaniu potrzeb ekonomiczno - rolniczych powiatu (statystyka przewozów gospodarczych i t. p.), oraz zapomocą umiejętnego wyzyskania naturalnych świadczeń drogo-

wych (szarwarku), dążyć do przeprowadzenia niezbędnych inwestycji w sposób najmniej obciążający warsztaty rolne.

2) *Opieka weterynaryjna.* Pożądane jest przytem stopniowe przekazywanie powiatowym związkom komunalnym poszczególnych agend państwowej administracji weterynaryjnej.

3) *Popieranie meljoracji.* W szczególności chodzi o ustalenie ogólnego programu meljoracji w powiecie i pomoc przy jego realizowaniu, zwłaszcza przez popieranie meljoracji podstawowych, oraz konserwację urządzeń meljoracyjnych.

4) *Planowa likwidacja nieużytków* na terytorjum powiatu, w szczególności za pomocą zalesienia.

Obok wyżej wymienionych zadań, należy postawić obowiązki, włożone na samorząd terytorjalny przez obowiązujące ustawy w zakresie: a) walki z chwastami i szkodnikami roślin (rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dn. 19.XI. 1927), b) szkolnictwa rolniczego (do czasu ewentualnego przejęcia tej dziedziny przez izby rolnicze), i c) zastosowania przymusu hodowlanego (ustawa o nadzorze państwowym nad buhajami z dnia 28.IX. 1925 r.)

W pozostałych działach pracy nad podniesieniem rolnictwa rola samorządu winna mieć w zasadzie *charakter pomocniczy* w stosunku do poczynań dobrowolnych organizacji rolniczych, bądź izb rolniczych, przyczem kierownictwo pracą personelu instruktorskiego w powiatach w tych działach winny z reguły sprawować fachowa organizacja rolnicza lub izba rolnicza.

III.

Organy pow. związków komunalnych winny czuwać nad koordynacją prac poszczególnych rad gminnych w zakresie rolnictwa z programem działalności samorządu powiatowego, w szczególności zaś zwrócić baczną uwagę na uporządkowanie gospodarki lasów i pastwisk gminnych przez opracowanie odpowiednich przepisów i instruowanie organów administracji gminnej.

IV.

W przeprowadzaniu akcji inwestycyjnej dla celów rolniczych, o ile zakres przedsięwzięcia przekracza ramy powiatu lub nie interesuje całego powiatu, powiatowe związki samorządowe winny wykorzystywać wszelkie formy organizacyjne, będące do ich dyspozycji, w pierwszym rzędzie formy spółek (drogowych, rolnych), jako najbardziej dogodnych, wreszcie formy związków międzykomunalnych.

Związki inwestycyjne powoływane być winny w pierwszym rzędzie w zakresie bezpośrednich zadań samorządu w dziedzinie rolnictwa wyszczególnionych w tezie Nr. II.

V.

Pożądane jest skoordynowanie polityki kredytowej kas komunalnych z ogólnym programem prac samorządu nad podniesieniem rolnictwa. Kasy komunalne nie powinny być używane dla czynności niezgodnych z ich założeniem, jako instytucji o charakterze wyłącznie finansowo-kredytowym (np. dla prowadzenia czynności rolniczo-handlowych i t. p.).

VI.

Zasadą działalności samorządu terytorjalnego winno być jaknajszersze popieranie inicjatywy prywatnej i pracy zrzeszeniowej w rolnictwie (organizacji społeczno-rolniczych, spółdzielczych, związków fachowych i t. p.). Przy subwencjonowaniu przez samorządy organizacji rolniczych należy brać pod uwagę następujące warunki:

- 1) sprawność organizacji oraz jej własne podstawy działalności (składki i pracę społeczną członków),
- 2) jednolitość pracy organizacyjnej w okręgu,
- 3) prowadzenie przez daną organizację pracy fachowej, apolitycznej, w duchu interesu ogólnopolskiego.

W wielu wypadkach będzie nader celową współpraca sejmików z fachowymi organizacjami rolniczymi, obejmującymi teren całego województwa przez udzielanie im subwencji na prace specjalne, mające bezpośrednie znaczenie dla danego powiatu (np. lustracja szkółek drzew owocowych i leśnych, prac hodowlanych, projektowanie melioracji i t. p.).

VII.

Wskazane jest stopniowo wprowadzanie na obszarach poszczególnych województw specjalnego samorządu rolniczego (izb rolniczych) po wysłuchaniu opinii organów uchwalających samorządu powiatowego. Izby rolnicze nie powinny tworzyć własnego aparatu wykonawczego w powiatach, natomiast opierać swoją działalność na samorządzie terytorjalnym i istniejących organizacjach społeczno-rolniczych, koordynując i kontrolując oraz uzupełniając pod względem fachowym ich pracę. Do zadań izby rolniczej należeć winno w szczególności:

- a) organizowanie szkolnictwa rolniczego,
- b) organizowanie doświadczalnictwa,
- c) ustalenie odmian zbóż, owoców, kwalifikowanie rozplodników dla danego okręgu,
- d) opracowanie ogólnego programu i metod pracy nad podniesieniem rolnictwa w danym województwie,
- e) lustracja i kontrola fachowa prac, prowadzonych przez samorząd oraz lokalne organizacje społeczno-rolnicze, przy pomocy niewielkiego sztabu odpowiednio wykwalifikowanych specjalistów.

W sprawie wycieczek drobnorolnych na Powszechną Wystawę Krajową w Poznaniu.

W związku z Powszechną Wystawą Krajową w Poznaniu przewidywane jest organizowanie większej liczby wycieczek małorolnych gospodarzy, którzyby oprócz zwiedzenia wystawy zapoznali się z poznańskimi gospodarstwami rolnymi. Organizatorzy działu rolnego i wystawy gotowi są przyjąć 30 tysięcy drobnych rolników z całego Państwa, co gwarantuje udział w wycieczkach jednej osoby na każdy tysiąc mieszkańców.

Aby uprzystępnąć szerokim masom drobnych rolników udział w tych wycieczkach, Zjazd zaleca powiatowym związkom samorządowym i gminom przyjąć z pomocą w sfinansowaniu wycieczek w miarę posiadanych środków, oraz uznaje za wskazane, by akcją tą kierowało Biuro Zjazdów Samorządu Ziemińskiego.

Zebranie Związku Powiatów Woj. Poznańskiego odbyło się w dn. 6-ym października 1928 r. w Poznaniu, Zebranie upoważniło Zarząd Związku do pertraktacji ze spółką „Kamieniołomy Tatrzańskie“ o przystąpienie do spółki z udziałami, aby zapewnić sobie dostawę kamienia. W sprawie stosunku do Gospodarczego Zrzeszenia Samorządów Powiatowych w Warszawie zapadła uchwała, zalecająca powiatom przystępowanie do Zrzeszenia. W sprawie wójtostw, wprowadzonych w woj. Poznańskim na miejsce komisariatów okręgowych, zebranie Związku uchwaliło, iż stanowisko wójta jest honorowe i może on pobierać wynagrodzenie tylko wtedy, gdy spełnia on czynności bez pomocy płatnej siły kancelaryjnej. W sprawie wprowadzenia w powiatach woj. Poznańskiego ustawy o nadzorze państwowym nad buhajami zebranie podtrzymało stanowisko, zajęte już poprzednio przez Związek i zakomunikowane Min. Rolnictwa, domagające się stosowania w poszczególnych powiatach poprzednio obowiązujących przepisów o licencjonowaniu buhajów aż do chwili wprowadzenia przymusu na podstawie ustawy z 1925 r.

Zjazd przedstawicieli małopolskich rad powiatowych, zorganizowany przez Zrzeszenie Rad, odbył się w dn. 3-m grudnia 1928 r. we Lwowie. Zjazd obradował nad następującymi sprawami:

Zmiany ustroju Samorządu w Małopolsce. Jednomyślnie powzięto uchwałę, aby stan obecny (komisarze rządowi z mianowanymi radami przybocznymi) został przedłużony i by w żadnym razie nie wprowadzano do samorządu 5-cio przymiotnikowego prawa wyborczego.

Skutki zniesienia Tymczasowego Wydziału Samorządowego (ustanowionego w miejsce b. Wydziału Krajowego

Galicjijskiego we Lwowie): co począć mianowicie z Krajowym biurem meljoracyjnym, z Patronatem rękodziel i drobnego przemysłu i wreszcie z centralną organizacją szpitalnictwa? Wszystkie te instytucje z natury rzeczy nie mogą być bez szkody podzielone między województwa. Uchwalono tedy dążyć do utworzenia jednego lub więcej związków międzykomunalnych, któreby miały za cel powyższe instytucje prowadzić.

W sprawach stosunku samorządu do rolnictwa uchwalono wnioski mniej więcej zbliżone do uchwał ogólnego zjazdu przedstawicieli samorządu powiatowego.

Uchwalono również, że Małopolskie Tow. Rolnicze ma być uznane jako organ wykonawczy samorządów w zakresie instruktorjatu rolnego.

Uchwalono utrzymać nadal organizację „Zrzeszenia małopolskich rad powiatowych“, podtrzymując równocześnie udział wszystkich powiatów w organizacji centralnej powiatów (Rada i Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego w Warszawie).

SAMORZĄD ZIEMSKI DLA POWSZECHNEJ WYSTAWY KRAJOWEJ W POZNANIU 1929 r.

Rada Zjazdów Samorządu Ziemskiego, oceniając znaczenie Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu, powzięła na posiedzeniu z dnia 11 lutego 1929 r. uchwałę, składającą się z dwóch części: 1) Rada uznaje za konieczne zorganizowanie na Powszechnej Wystawie Krajowej działu samorządowego i 2) Rada uznaje za właściwe przeprowadzić akcję, mającą na celu zasilenie funduszu wystawy poznańskiej, jako przedsięwzięcia ogólno-narodowego.

Wykonywując uchwałę Rady, Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego zorganizowało u siebie odrębny dział wystawowy w celu osiągnięcia jednolitości i sprawności w pracach do zamierzonego celu. Dział wystawowy opracował przedewszystkiem plan wystawy, ustalając, iż wystawa samorządu ziemskiego winna składać się z pięciu działów: 1) zobrażenie ustroju samorządu ziemskiego i zmian rozwojowych w ciągu lat dziesięciu, 2) przedstawienie narastania ustawowych obowiązków samorządu, 3) zilustrowanie rozwoju i stanu faktycznego finansów komunalnych, 4) pokazanie dorobku samorządu ziemskiego we wszystkich dziedzinach gospodarki i 5) scharakteryzowanie pracowników samorządowych, prasy, oraz instytucji — zrzeszeń, związanych z samorządem.

Ponadto dział wystawowy określił pięć cech charakterystycznych, jakie wystawa samorządu ziemskiego winna posiadać, ustalając, iż musi być ona jednolita, realistyczna, celowa, zaciekawiająca i powszechna. Ustaliwszy wreszcie techniczną stronę eksponatów, w których główną rolę odgrywać będzie

statystyka figuralnie przedstawiona, modele i oświetlone dja-
pozytywy, dział wystawowy zajął się dwoma zadaniami: po-
zyskaniem wszystkich wydziałów powiatowych dla ustalonego
powyższego programu, oraz akcją zbierania materiałów, po-
trzebnych dla wykonania eksponatów.

Pierwsza część zadania była szczególnie trudną wobec
daleko posuniętej pracy Zarządu Wystawy, który, dbając o jak-
najliczniejszy udział wystawców, prowadził od dłuższego czasu
rozległą działalność, mającą na celu zawarcie umów z poszcze-
gólnymi rejonami Państwa, co natrafiło na podatny grunt, wy-
rażający się w t. zw. „regionalizmie“. Tendencje regionalistycz-
ne były początkowo niemal powszechne, przyczem rozumiane
były błędnie, czemu wyraz dobitny dawała chęć zidentyfiko-
wania „regionów“ z administracyjnym podziałem na woje-
wództwa.

Ze względu na to, iż regionalizm w tym wypadku był nie-
bezpieczny dla dobra sprawy, ze względów rzeczowych i tech-
nicznych, Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego wystąpiło
z akcją, której rezultatem było utworzenie Komitetu Głównego
dla wystawy samorządowej, który to Komitet został uznany
przez Zarząd Wystawy, jako Zarząd grupy samorządowej.
Z tą chwilą ustała wszelka samodzielna akcja Zarządu Wysta-
wy i nastąpiła koordynacja prac między Biurem Zjazdu Sa-
morządu Ziemskiego i Związkiem Miast Polskich, ponieważ
obie te instytucje utworzyły wzmiankowany Komitet Główny
przez wysłanie doń po 7-miu przedstawicieli.

Od tego momentu uzyskano również energiczne współdzia-
łanie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które między innymi
delegowało do Głównego Komitetu Wystawy Samorządowej
swego przedstawiciela.

Po kilkumiesięcznej wyteżonej pracy zarówno plan wysta-
wy, jak i jej charakter, opracowany przez Biuro Zjazdów, uzy-
skał aprobatę zainteresowanych czynników, w rezultacie czego
wszystkie Samorządowe Wydziały Powiatowe w liczbie 251
wystąpią na wystawie zbiorowo i jednolicie.

Równocześnie z akcją natury zasadniczej, prowadzona
była wytrwała praca nad zbieraniem danych statystycznych,
a także danych, dotyczących poszczególnych obiektów, nada-
jących się do specjalnego wyróżnienia. Wśród nieustannej wy-
miany bardzo ożywionej korespondencji, Biuro Zjazdów Samo-
rządu Ziemskiego uzyskiwało z wolna potrzebny materiał, który
w tej chwili jest prawie całkowicie skompletowany i znajduje
się w stadium opracowania i wykonywania eksponatów.

Tak przedstawia się wykonanie pierwszej części uchwały
Rady Zjazdów Samorządu Ziemskiego, mającej na celu zapew-
nienie Powszechnej Wystawie Krajowej obecności Samorządu
Ziemskiego, jako wystawcy, bez czego wielka część wysiłków
społeczeństwa w dobie odrodzenia państwowości polskiej nie
zostałaby zobrazowana. Nie trzeba dodawać, że w wypadku

przeciwnym cecha główna wystawy poznańskiej — powszechność, nie byłaby osiągnięta.

Równoległe do wszystkich wyżej opisanych prac natury organizacyjnej i merytorycznej Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego czyniło starania w kierunku zrealizowania drugiej części uchwały swej Rady, a mianowicie zasilenia funduszu Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu.

Uchwała postanawia, iż każdy Powiatowy Związek Komunalny winien opodatkować się na cele Powszechnej Wystawy Krajowej w wysokości 2% pełnego wymiaru państwowego podatku gruntowego na rok 1928. Opodatkowanie to ma być uiszczone w ciągu trzech lat budżetowych, przyczem ostatnia trzecia część jest pomyślana, jako gwarancja na wypadek ujemnego bilansu Powszechnej Wystawy Krajowej. Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego ma prawo potrącenia 10% od przewidzianej wpłaty na cele urządzenia wystawy samorządowej, resztę zaś ma wpłacić Zarządowi Powszechnej Wystawy Krajowej tytułem subwencji od samorządu ziemskiego. Działalność Biura Zjazdów w kierunku spełnienia tego zadania znajduje się obecnie w stadium największego nasilenia. Dotychczasowy rezultat pozwoli na opłacenie miejsca na Powszechnej Wystawie Krajowej, t. zw. metrażu dla wystawy samorządu ziemskiego, na prowadzenie prac przygotowawczych, oraz na rozpoczęcie wpłacania subwencji Zarządowi Wystawy.

Ponadto Biuro Zjazdów zainicjowało akcję opodatkowania gmin wiejskich na cele Powszechnej Wystawy Krajowej w przekonaniu, iż jest rzeczą celową, by wysiłek społeczeństwa dla ogólnie - narodowej sprawy, jaką jest Powszechna Wystawa Krajowa, był rzeczywiście powszechny.

Dotychczasowy przebieg prac oraz kolejne wykonywanie nakreślonych etapów upoważnia do przekonania, że uchwały Rady Zjazdów Samorządu Ziemskiego w sprawie Powszechnej Wystawy Krajowej zostaną zrealizowane.

ZEBRANIE RADY OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Zebrańie Rady Opieki Społecznej odbyło się w dn. 13-ym grudnia 1928 r. Rada rozpatrzyła trzy projekty ustaw, przygotowane przez Departament Opieki Społecznej Min. Pracy i Opieki Społecznej i stanowiące dalsze rozwinięcie ustawy z dnia 16.VIII. 1923 r. o opiece społecznej, a mianowicie: 1) o najniższej mierze niezbędnych potrzeb życiowych, 2) o opiece nad obywatelami polskimi, którzy w żadnej gminie nie nabyli praw do opieki społecznej, 3) o opiece nad cudzoziemcami.

Pierwszy projekt określa najniższe niezbędne potrzeby życiowe, następująco: 1) pożywienie dzienne winno obejmować w zakładach opiekuńczych od 820 kaloryj (dla dzieci do 2 lat) do 2.900 kaloryj (dla osób ponad 18 lat); w opiece pozazakładowej — połowę tych norm; 2) ubranie rocznie — 2 komplety bieleziny, jedno ubranie, jedna para butów, nadto jedno okrycie

zwierzchnie na lat trzy; 3) pomieszczenie winno odpowiadać warunkom zdrowotnym, rodziny mają mieć oddzielne pomieszczenie; 4) wykształcenie dzieci winno obejmować conajmniej zakres szkoły powszechnej, oraz przygotowanie do pracy zawodowej; 5) po śmierci ubogiego — dostarczenie trumny, przeniesienie na cmentarz i pochowanie zwłok.

W związku z powyższym przedstawiciele samorządu, wchodzący w skład Rady Opieki Społecznej, podnieśli, że precyzowanie przepisów ustawy o opiece społecznej, a jednocześnie niewykonywanie przez związki samorządowe tych przepisów, z powodu braku środków, prowadzi do coraz głębszego rozdźwięku pomiędzy obowiązkiem, a możliwością działania związków samorządowych, pomiędzy mającym uprawnienia ubogim, a niemającym środków samorządem. Rada Opieki Społecznej, przyjmując więc projekt Min. Pracy i Opieki Społecznej, uchwaliła jednocześnie następującą rezolucję (według wniosku pp. W. Gajewskiego, Z. Tyrańskiego i B. Lipskiego):

„Rada uznaje, że wprowadzenie projektowanej ustawy (w sprawie ustalenia najwyższej miary niezbędnych środków życiowych) w życie może być dokonane przy jednoczesnem rozszerzeniu źródeł dochodowych związków samorządowych, a przede wszystkim przy przekazaniu zwyczajom samorządowym dochodu z kar administracyjnych“.

Dwa inne projekty Rada Opieki Społecznej przyjęła po krótkiej dyskusji. Oba te projekty przewidują, że obowiązek pokrywania kosztów opieki społecznej nad obywatelami polskimi, którzy nie nabyli jeszcze praw do opieki w żadnej gminie, oraz nad cudzoziemcami, winien ciążyć na Skarbie Państwa.

Przyjęty też został wniosek, by ustawa o opiece nad cudzoziemcami obowiązywała również i na obszarze b. zaboru pruskiego.

R Ó Ż N E.

Koło samorządowców — absolwentów Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. Koło to ma się stać ośrodkiem nie tylko grupującym w swem gronie wszystkich samorządowców-absolwentów W. S. H., ale także dzięki celom, które są wymienione w statucie, stanie się w przyszłości jedną z nielicznych organizacji, rozwijających i pogłębiających wiedzę samorządową przez: 1) podejmowanie prac teoretycznych i praktycznych z dziedziny samorządowej, ekonomicznej i społecznej, oraz wydawanie dzieł i pism treści powyższej, 2) organizowanie periodycznych odczytów i pogadanek na tematy fachowe i ogólne, 3) tworzenie księgozbioru i czytelní, 4) spółdziałanie z instytucjami samorządowymi i społecznymi, 5) zwoływanie dorocznych Zjazdów swych członków dla omówienia zagadnień samorządowych, 6) pośrednictwo w dostarczaniu pracy wykwalifikowanym pracownikom. (Siedziba Koła: Biuro Zjazdów Samorządu Ziemińskiego, Plac Napoleona 7).

Zjazd naczelników wojewódzkich wydziałów samorządowych odbył się poraz pierwszy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w dn. 11 i 12 grudnia 1928 roku. Zjazd miał za zadanie zaznajomić naczelników wydziałów samorządowych z aktualnymi ogólnymi zagadnieniami samorządowymi, oraz z kursem polityki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w zakresie samorządu, co połączone było z udzieleniem uczestnikom zjazdu szeregu instrukcyj. Szczególnie ważnymi były instrukcje o wykonywaniu nadzoru nad działalnością związków samorządowych, oraz o stosunku do komunalnych poczynań kredytowo-inwestycyjnych.

Instrukcje co do nadzoru nad działalnością samorządu podkreśliły, że funkcje nadzoru państwowego nad samorządem winny polegać na koordynacji działalności samorządu z głównymi, aktualnymi zasadami polityki ogólnopolskiej i na godzeniu interesów lokalnych, przy jaknajwiększym poszanowaniu woli organów samorządowych, z interesami Państwa, jako całości. Stąd też wkroczenie władz nadzorczych winno mieć miejsce tylko wtedy, gdy wymaga tego ogólny interes Państwa, należy zaś unikać krępowania woli organów samorządowych, zwłaszcza gdy rozchodzi się o sprawy drugorzędного znaczenia.

Przewidywania Min. Spraw Wewnętrznych w zakresie kredytu komunalnego, wykazującego łącznie z całym rynkiem kredytowym tendencje do zmniejszania ilości i zakresu pożyczek, wywołały instrukcje i wskazówki, zalecające ostrożność przy zatwierdzaniu uchwał związków komunalnych w sprawie inwestycji, opartych na kredycie.

Zjazd pozatem otrzymał szereg informacji: 1) o przygotowującej się częściowej zmianie instrukcji budżetowej, 2) o wniesionym do Sejmu rządowym projekcie zmian w finansach samorządowych, 3) o przygotowanych w Departamencie materiałach do t. zw. „małej ustawy samorządowej” i t. p.

Kurs dla sekretarzy wydziałów powiatowych, urządzony staraniem Biura Zjazdów Samorządu Ziemińskiego, odbył się w dn. 1 — 7-m grudnia 1928 r. w Warszawie.

Na wykłady zgłosiło się ogółem 39 słuchaczy z następujących woj.: centralnych (przyjętych wyjątkowo) — 11, wileńskiego — 4, wołyńskiego — 2, poleskiego — 1, nowogródzkiego — 4, poznańskiego — 2, pomorskiego — 2, krakowskiego — 4, lwowskiego — 2, stanisławoskiego — 4, tarnopolskiego — 2.

Wśród uczestników kursu było: 29 sekretarzy wydziałów powiatowych, 1 lustrator majątków gminnych, 9 urzędników administracyjnych: zastępców sekretarzy, referentów i t. p.

Program kursu obejmował następujące wykłady:

I. R. Hausner, naczelnik wydziału w Min. Spraw Wewn.: Organizacja władz administracji ogólnej. Postępowanie administracyjne. Godz. 4.

II. Zadania powiatowych związków samorządowych:

1. J. Bek, dyrektor Biura Zjazdów: — Uwagi ogólne. Godz. 2.

2. J. Strzelecki, dyrektor Depart. Samorządowego: — Zadania gospodarcze. Godz. 2.

3. Inż. Rudolf z Departamentu Służby Zdrowia: — Zadania na polu zdrowia publicznego. Godz. 3.

4. F. Branny, ref. Biura Zjazdów: — Zadania w dziedzinie opieki społecznej. Godz. 2.

5. K. Kühn, starosta częstochowski: — Gospodarka drogowa. Godz. 2.

III. Kredyt komunalny.

1. J. Zdanowski, nacz. dyrektor Polskiego Banku Komunalnego: — Organizacja kredytu komunalnego. Godz. 2.

2. Rożkowski, insp. Pol. Banku Komunalnego: — Komunalne Kasy Oszczędności. Godz. 2.

IV. Budżet i rachunkowość powiatowych związków samorządowych.

1. W. Gajewski, starosta warszawski: — Polityka podatkowa. Godz. 3.

2. Z. Pawlak: — Prawo i praktyka budżetowa. Godz. 4.

3. F. Grela, ref. Biura Zjazdów: — Rachunkowość i kasowość. Godz. 3.

V. Organizacja wewnętrzna.

1. R. Grochowski, sekretarz Biura Zjazdów: — Regulaminy i wzajemny stosunek organów pow. związku komunalnego. Organizacja biura wydziału pow. Instrukcja kancelaryjna. Godz. 4.

2. S. Podwiński, kierownik wydziału w Min. Spraw Wewn.: — Organizacja nadzoru nad gminami. Godz. 2.

VI. S. Stęplewski, ref. Głównego Urzędu Statystycznego: — Metoda opracowań fin. komunalnych przez G. U. S. Godz. 2.

Ogółem program kursu objął 35 godzin wykładów, czyli średnio 6 godz. dziennie. Nadto podczas kursu słuchacze zwiedzili: 1) ośrodek zdrowia w Mokotowie, 2) magazyn maszyn i urządzeń biurowych firmy „Block - Brun“, co połączone było z demonstrowaniem różnego typu modeli maszyn do pisania, powielania, arytmometrów, kartotek i t. p. 3) stację nadawczą „Polskiego Radja“, 4) Stare Miasto, 5) tegoroczny salon w Tow. Zachęty Sztuk pięknych, 6) zabytki m. Warszawy.

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

USTAWY I ROZPORZĄDZENIA.

W ostatnim kwartale 1928 roku wydane zostały następujące ustawy i rozporządzenia, dotyczące spraw samorządu:

Ustawa z dn. 31-go października 1928 r. w sprawie zmiany przepisów ustawy postępowania cywilnego, dotyczących zabezpieczenia powództw i egzekucji wyroków przeciwko związkom komunalnym w okręgach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie.

(Dz. Ustaw R. P. Nr. 97, poz. 860).

Zmiany, wprowadzone przez powyższą ustawę do U. P. C., polegają na tem, że w sprawach podobnie jak przeciwko Skarbowi Państwa tak i przeciwko związkom komunalnym nie może mieć miejsca ani zabezpieczenie powództwa, ani tymczasowe wykonanie wyroków, które mogłyby odbić się na prawidłowej działalności związku samorządowego.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 11-go września 1928 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie zmiany § 9 oraz uzupełnienia § 12 rozporządzenia II Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 marca 1924 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu w celu wykonania ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

(Dz. Ustaw R. P. Nr. 86, poz. 759).

Rozporządzenie dotyczy stawek podatków miejskich od towarów, przywożonych drogami żelaznymi, normalnymi i wąskotorowymi do miast. Rozporządzenie wprowadza zróżniczkowane stawki podatków dla poszczególnych kategorii miast, oraz od różnego rodzaju towarów. Materiały budowlane, artykuły spożywcze pierwszej potrzeby, oraz niektóre inne towary korzystają z najniższej stawki podatkowej, która nie może przekraczać we wszystkich miastach połowy kolejowej opłaty przewozowej za odległość 5 klm.

Uzupełnienie par. 12 rozporządzenia II Min. Spraw Wewnętrznych stanowi, że wartość artystyczną i naukową filmów, korzystających z ulg podatkowych (podatki od widowisk), określa Min. Spraw Wewnętrznych przy wykonywaniu cenzury filmów.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 maja 1928 r. o przekazaniu wojewodom: w Warszawie, Łodzi, Kielcach, Lublinie i Białymstoku — decyzji wymienionych w art. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 czerwca 1927 r. w sprawie granic gmin na terenie b. Królestwa Kongresowego, zmienionych przez b. władze okupacyjne niemieckie i austriacko - węgierskie.

(Dz. Ustaw R. P. Nr. 90, poz. 786).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1928 r. w sprawie przekazania czynności b. Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie z zakresu rybołówstwa — organom państwowym.

(Dz. Ustaw R. P. Nr. 100, poz. 896).

Tymczasowy Wydział Samorządowy skasowany został rozporządzeniem Prezydenta z dn. 16-go stycznia 1928 r. (Dz. Ustaw Nr. 7, poz. 40). Od tej chwili podlega stopniowej likwidacji.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 listopada 1928 r. o dowodach osobistych.

(Dz. Ustaw R. P. Nr. 100, poz. 898).

Rozporządzenie, wydane na podstawie rozporządzenia Prezydenta z dnia 16 marca 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. Ustaw Nr. 32, poz. 309), stanowi, że dowody osobiste wydawać mają gminy na żądanie każdej osoby, zapisanej do rejestru meldunkowego, jako zamieszkałej w gminie. Osoba, która chce uzyskać zaświadczenie w dowodzie osobistym, że jest obywatelem polskim, musi zwrócić się z podaniem do powiatowej władzy administracji ogólnej.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA

ZDROWIE PUBLICZNE

Troska o zdrowie publiczne stanowi od zarania samorządu gminy, jako stałego skupiska ludzkiego, jedno z najistotniejszych zadań, jeden z celów samorządu, jedną z racji jego istnienia. Obok troski o bezpieczeństwo przeciw pożarom i o spokój publiczny wynika ona organicznie z faktu istnienia gminy. Z walką przeciw szerzeniu się chorób zaraźliwych, z zarządzeniami co do czystości w osiedlach ludzkich, nawet z nadzorem nad wytwórniami środków spożywczych spotykaliśmy się już w w. XVI, XVII i XVIII na ziemiach polskich, w polskich wsiach i miasteczkach. W miarę rozwoju kultury, wiedzy lekarskiej, techniki budowlanej higiena publiczna staje się zagadnieniem coraz bardziej złożonym. Nie mniej jednakże pozostaje ciągle jednym z głównych zadań samorządu, przechodząc równocześnie coraz bardziej z zakresu działania pojedynczej gminy (o ile idzie o samorząd ziemski) do zakresu większych jednostek terytorjalnych, jak u nas — powiatu samorządowego. Przeżywamy właśnie pierwszy okres wyrabiania się przeświadczenia, że pierwszym zadaniem samorządu w tej dziedzinie winno być nie leczenie chorych, lecz akcja zapobiegawcza, rozumiana głęboko, jako stwarzanie warunków, niepomysłnych dla rozwoju chorób. Na szpitalnictwo bowiem, na dostarczanie pomocy lekarskiej zaczęto zwracać prawie wyłącznie uwagę, tak w samorządzie ziemskim przed wojną na naszych kresach wschodnich, jak na zachodzie i południu, a w dobie niepodległości i wśródkowych powiatach Polski. Wyraz realny skierowania się myśli samorządowej ku pracy zapobiegawczej znajdujemy w tworzeniu przez samorząd ziemski „poradni“, „ośrodków zdrowia“, w rozciąganiu opieki sanitarnej nad działalnością szkół powszechnych i t. d.

— *Ośrodki zdrowia w Polsce.* Praca zbiorowa, o treści następującej: Dr. St. Tubjasz. Zarys ogólnej organizacji ośrodków zdrowia w Rzeczypospolitej Polskiej. Dr. Kacprzak: 1) ośrodki zdrowia w Warszawie, 2) w powiecie Warszawskim,

3) w powiecie będzińskim. Dr. W. Łabęcki: ośrodki zdrowia w powiecie Skierniewickim i Dr. Kacprzak: Powstanie i rozwój ośrodków zdrowia.

Przy terminie „Ośrodek zdrowia“ dodaje się często: „Stacja higieny zapobiegawczej“. Ośrodków mamy w Polsce jeszcze nie wiele — 22, ale w okresie powstawania — 130. Wkrótce więc rzecz stanie się powszechnie znana. Zdobycz to powojenna. Nie trzeba utożsamiać tego z przychodniami lub poradniami. Te ostatnie — to przełożone na polski język ambulatorja. Przyczem poradnia ma tę spólną cechę z ośrodkiem, że głównym jej celem jest, jak i w ośrodku, higiena zapobiegawcza. I właśnie cel ten sprawia, że jak jedne tak i drugie, prawdziwe „officinae sanitatis“ — to pole działania samorządu. Naczelną zasadą, główną wytyczną w działalności samorządu w dziedzinie zdrowia publicznego, to właśnie nie czekanie aż obywatel, członek gminy, zachoruje i wtedy dostarczanie mu opieki lekarskiej, ale — stwarzanie warunków życia, niesprzyjających powstawaniu chorób. Z rzadką, choć naturalną szczerością u higienisty stwierdza dr. Kacprzak: „Wieloletnie doświadczenie wskazywało, że jeżeli leczenie w wielu chorobach, z punktu widzenia społecznego, jest tylko małym necessarium, to w chorobach zakaźnych, w klęskach dotyczących mas i wpływających niejako z samego bytu, jest ono sprawą niemal drugorzędną. Wniknięcie w warunki pracy i życia domowego, zmiana w pożądanym kierunku tych czynników natury społecznej, które decydują o powstawaniu danego zła i jego rozwoju, wysuwają się wówczas na plan pierwszy. Życie samo uczy, że w tych chorobach zapobieganie nietylko opłaca się więcej niż leczenie, ale że jest jedynie racjonalne“. Poza tem słusznym zasadniczym ujęciem, książka stanowi dobry podręcznik dla organów samorządu, które jeszcze u siebie takich ośrodków nie mają. W połączeniu z wydaniami wcześniej publikacjami *Dr. Orzechowskiego*: „Organizacja sanitarna powiatu Warszawskiego“ i *Dr. Sokala Klemensa* „Karta indywidualna dziecka w szkołach powszechnych powiatu lubelskiego i m. Lublina“ stanowi zbiór poważny wzorów działalności samorządu powiatowego na tem polu.

— „*Zdrowie dźiatwy szkół powszechnych w Polsce*“. Dr. Stanisław Kopczyński, naczelny wizytator higieny szkolnej w Ministrestwie W. R. i O. P.

Rzeczy powszechnie znane, stwierdzone zostały tutaj wyczerpująco w zwięzłym, przejrzystym przeważnie liczbowym przedstawieniu. Cyfrowy organ, posiadający wielkie dane do zbierania tego rodzaju informacyj, i autor — rzetelny pracownik od lat szeregu w zakresie praktycznej higieny w szkole. Ogólny wynik przeprowadzonych badań — spodziewany; stan zdrowia dzieci w szkołach powszechnych — ujemny. Choroby zakaźne,

przewlekłe, jaglica, próchnica zębów, wszawnica, wreszcie wróg zdrowia obecnie przemożny bardzo — gruźlica. Walka z tem? To zależy od ustalenia przyczyn. Olbrzymia przewaga — w warunkach pozaszkolnych. Część mniejsza, ale jednak wyraźna — w szkole.

Zadania władz publicznych, dwa: 1) nie powiększać zła przez ujemne warunki szkolne, 2) korzystać z zgromadzenia się dziatwy w szkołach i naprawiać, w miarę możliwości, zło sprawiane przez warunki pozaszkolne. Prawo o przymusie szkolnym czyni niejako spółwinną władzę publiczną, że dzieci (i nauczyciele) męczą się w ciasnych, przepelnionych, potęgujących ujemny stan zdrowia, — wynajętych — gdzie się da — izbach szkolnych. A taki stan: braku budynków własnych, specjalnie dla szkół wzniesionych, będzie trwał jeszcze długo: 84.000 izb szkolnych trzeba przysporzyć w ciągu 10 lat najbliższych, żeby dać normalne pomieszczenie wszystkim dzieciom w wieku szkolnym! Ta cyfra mówi tak wiele wobec 5.500 izb, wzniesionych w dziesięcioleciu 1918 — 1928. Cóż więc mają czynić władze (w tym wypadku samorząd gminny i powiatowy)? Wyteżyć wszystkie siły, aby uczynić to, na co wskazuje higiena — w sali szkolnej obecnej. O ile idzie o szkołę na wsi, rolę przewodnią musi wziąć na siebie samorząd powiatowy. Książeczka d-ra Koczyńskiego zawiera wszystko to, co do uczynienia jest możliwe, jak również to, co już się robi, zaznaczając słaby, ale dający się już w cyfrach ująć postęp w każdym kierunku.

— „*Samorząd a problem mleczny*“. Edward Rosset, naczelnik Wydz. Stat. Magistratu m. Łodzi. Sprawa obchodząca przedewszystkiem miasta większe ze względu, że problem ten należy rozpatrywać z dwóch stron: ilościowej i jakościowej. O ile mniejsze miasta nie cierpią na brak mleka, a tylko obchodzi je jego jakość, o tyle większe skupienia muszą się zabezpieczać przeciw jednemu i drugiemu brakowi. Samorząd sprawa ta zajmuje ze względu na zdrowie publiczne wogóle, w szczególności zaś dla swego znaczenia zapobiegawczego. Mleko stanowi główne przez długi czas wyłączone pożywienie najmłodszych pokoleń. Wysoka cyfra śmiertelności niemowląt, znaczne nasilenie tej śmiertelności w porze letniej, wielkie rozpowszechnienie cierpień gruźliczych — wszystko to w znacznej mierze wiąże się ze złym stanem sprawy mlecznej. Szczepienia ochronne, odkażanie mieszkań, budowanie łaźni, — wszystko to ma na celu usunięcie przyczyn, sprzyjających szerzeniu się chorób wśród ludności miejskiej. Do wszystkich tych i podobnych środków profilaktycznych — samorządy winny dołączyć i problem mleczny. Opisowi, jak tę sprawę rozstrzygają magistraty miast większych, a przedewszystkiem m. Łodzi — poświęcona jest omawiana broszurka.

KOMUNIKACJA

Sprawa budowy i utrzymania dróg kołowych skupia na sobie coraz większą uwagę społeczeństwa. Usunięte przed laty kilkudziesięciu na plan drugi wobec rozwoju kolei żelaznych, drogi bite odzyskały na nowo swą wagę i znaczenie wobec pojawienia się samochodu. Samochód ciężarowy, rozwożący towary z miast większych do skupień mniejszych, na razie w promieniu kilkunastu, kilkudziesięciu kilometrów, autobusy, krążące szybko i sprawnie po najdalszych zakątkach kraju, dokonały tej rewindykacji roli dróg kołowych w życiu ekonomicznym i kulturalnym społeczeństw. U nas ta potrzeba uporządkowania dróg podnoszoną jest tem usilniej, że dobra droga — to najpilniejsza i najważniejsza meljoracja rolnicza, a szybkie wzmożenie wydajności pracy na roli — stało się punktem wyjścia wszystkich programów odrodzenia ekonomicznego Polski.

Wyrazem miary zainteresowania się zagadnieniem tem — jest u nas powstanie Stowarzyszenia Członków Polskich Kongresów Drogowych. Stowarzyszenie to zorganizowało w roku ubiegłym pierwszy takie kongres, który zgromadził około 400 uczestników. Wydany został pamiętnik tego zjazdu p. t. *„Prace pierwszego polskiego kongresu drogowego 1928 r.* pod red. inż. Leona Borowskiiego. Zawiera on sprawozdanie z obrad, uchwały i 13 referatów, wygłoszonych w sekcjach. Wychodząc z założenia, że zagadnienie drogowe to sprawa: 1) administracji drogowej, 2) techniki budowy i konserwacji i 3) finansów drogowych — kongres podzielił się na 3 sekcje, w których też wygłoszono referaty, przeprowadzono rozprawy i powzięto uchwały, aprobowane następnie przez zgromadzenie pełne. Uchwał tych powzięto 50. Dają one każdemu, interesującemu się problemem drogowym w Polsce, możność zorientowania się w całości i szczegółach zagadnienia. Ugrupowane są w następujące działy: I. Uchwały ogólne (1 — 6). II. Uchwały dotyczące administracji drogowej (7 — 15). III. Uchwały dotyczące finansów drogowych (16 — 24). IV. Uchwały dotyczące techniki drogowej (25 — 50). Te ostatnie obejmują: a) racjonalną organizację pracy, b) drogi gruntowe, c) braki, d) drogi smołowane, e) ulice miejskie.

Stowarzyszenie wydaje czasopismo: *„Wiadomości Stowarzyszenia Członków Polskich Kongresów Drogowych”*, miesięcznik, zamieszczający rozprawy i artykuły pierwszorzędnych fachowców z dziedziny techniki budowy i naprawy dróg i mostów, a w pewnej mierze i organizacji administracji drogowej.

— *„Problem ulepszenia dróg gruntowych”*. Maceli Porowski, naczelnik Wydziału w Min. Spr. Wew., str. 81, r. 1928. Dróg publicznych w Polsce mamy około 240.000 klm., w tem około 40.000 klm dróg bitych, reszta — drogi nieuporządkowane, czę-

sto zwane „gruntowemi“. Aby doprowadzić sieć dróg do stanu, jaki był w Prusiech przed wojną, trzeba zbudować 90.000 klm. dróg bitych; koszt, według cen obecnych, wyniósłby 3½ miljar-
da złotych. To na długo jeszcze będzie przerastać nasze siły. Powstaje zatem zagadnienie dla praktycznych działaczy w po-
wiatach, — jak postępować: czy budować (o ile idzie o drogi
gminne) mniej dróg, ale bitych, porządnie murowanych, czy też
porządkować tylko drogi gruntowe, ale zato w całym powiecie.
Autor — na podstawie własnych poczynań w jednym z powia-
tów — wypowiada się za tem drugim rozstrzygnięciem. Wska-
zuje przytem drogę najwłaściwszą: wyzyskanie umiejętne szar-
warku. Sprawa korzystania ze świadczeń w naturze, w postaci
pieszej i ciągłej robocizny. Jest również problemem pierwszo-
rzędnej wagi i rozmaicie traktowanym w poszczególnych po-
wiatach. Autor jest wyraźnym, zdecydowanym obrońcą szar-
warku przy odpowiednim, wydatnem, wszechstronnem spó-
działaniu powiatu z gminą. Książka, prócz treści rozumowej
zawiera kilkanaście załączników, stanowiących wyciągi z ustaw
i rozporządzeń władz w sprawach drogowych, wzory statutu
szarwarkowego, spółki drogowej i t. d. W ten sposób stanowi
dla każdego działacza samorządu ziemskiego rodzaj vademecum
w dziedzinie, wyszczególnionej w tytule.

— *O ruchu na drogach bitych, grubości nawierzchni i obli-
czeniach zużycia tłucznia.* Józef Bogumił Ćwikiel. Nakładem
Stow. Członków Polskich Kongresów Drogowych, str. 67,
r. 1928.

ROLNICTWO

— *„Rolnictwo“* czasopismo poświęcone zagadnieniom po-
lityki rolnej, leśnej i weterynaryjnej. Nowe czasopismo, wycho-
dzi jako miesięcznik od października 1928 r. Powołane zostało
do życia przez Ministerstwo Rolnictwa. „Nie będąc pismem urzę-
dowem w ścisłem znaczeniu tego słowa, ma ono niemniej prze-
dewszystkiem stanowić ogniwo, a właściwie zwierniactwo polityki
rządu w zakresie rolnictwa... Ministerstwo, decydując się na po-
wołanie do życia nowego czasopisma, położyło szczególnie wiel-
ki nacisk na to, aby utrzymane było na wysokim poziomie nau-
kowym, mimo dostosowania treści do potrzeb szerokiego ogółu“.
Z artykułów, bezpośrednio obchodzących samorząd, w całości
lub w części, znajdujemy w zeszyte I: *St. Miklaszewski.* Samo-
rządy terytorjalne, a rolnictwo. Autor sprawę tę referował rów-
nież na Zjeździe dorocznym przedstawicieli sejmików w grudniu
1928 r.¹⁾ *J. Mikulowski-Pomorski.* Z bieżących zagadnień

1) Drukowany w Pamiętniku Zjazdu przedstawicieli samorządu po-
wiatowego w r. 1928.

oświaty rolniczej w Polsce, omawia m. in. interesujące władze samorządu powiatowego metody pozaszkolnej oświaty rolniczej. Znaczenie i wartość niższych szkół rolniczych autor ocenia słusznie — nie wysoko. „Po całkowitem wprowadzeniu w życie ustawy z 1920 r. będziemy mieli około 260 szkół ludowo-rolniczych męzkich i tyleż żeńskich (obecnie mamy, po 10-letnich niepodległości 104 szkoły, sejmikowe wraz z prywatnymi przyp. Red.). Licząc po 40 uczniów lub uczennic na szkołę dawałoby to rocznie około 21 tysięcy zawodowo wykształconej młodzieży (dziś tylko 50% wraca do roli przyp. Red.)“. Wobec 3 milionów zgórą drobnych gospodarstw jest to ilość zupełnie drobna. Wobec tego zjawia się konieczność szukania innych dróg masowego krzewienia praktycznej wiedzy rolniczej. Jedną z tych metod polegającą głównie na t. zw. konkursach gospodarczych, autor właśnie podaje w swojej rozprawie²⁾.

W zeszycie za styczeń 1929 r. znajdujemy rozprawę *Dr. J. Kiszkiela* „Zarys rozwoju weterynarii w Polsce w okresie ostatniego dziesięciolecia“, gdzie jest poświęconych słów kilka samorządowej służbie weterynaryjnej, jakby z niechęcią stwierdzających istnienie tej służby. Podane cyfry ilości lecznic (25), ambulatorjów (222), lekarzy (86), jednak wymownie świadczą o faktycznej energii samorządu w tym kierunku.

Zeszyt z listopada ub. r. zawiera m. in. rozważania *inż. Turczynowicza*, naczelnika Wydz. w Min. Rolnictwa na temat „Zagadnienia polityki meljoracyjnej w Polsce“. Stwierdza najprzód, że pod meljoracjami należy pojmować nie tylko odwadnianie, ale i nawadnianie. Że w takim razie popularną już cyfrą 18 milj. ha, potrzebujących w Polsce meljoracji, należy podnieść do 44 milj. Następnie, stwierdziwszy, że, dla szybszego załatwienia tego wielkiego zadania przy możliwie najmniejszych wydatkach, należy je powierzyć nie państwu, ale samorządom i biurom prywatnym; zastanawia się nad zagadnieniem braku sił technicznych w kraju i sposobem zaradzenia temu (stypendja!), nad sprawą kredytu na meljoracje, zwłaszcza kredytu krótkoterminowego, na zapobieżenie potrzebie wielkiej ilości rurek drenowych (sączków), wreszcie — sprawie konserwacji urządzeń meljoracyjnych. Ta ostatnia sprawa jest rzeczywiście ostatnią, gdy się mówi o meljoracji, gdy tymczasem właśnie dzięki zaniedbania „mamy w Polsce około 70% urządzeń meljoracyjnych nieczynnych lub czynnych tylko częściowo“. Za jedyną drogę należy uważać przymus w postaci spółek przymusowych, zawiązywanych „dla uniknięcia zabagnienia“, które mogłoby powstać skutkiem braku utrzymywania urządzeń meljoracyjnych. Spółki takie ma prawo zawiązywać Wojewoda. Do-

¹⁾ Temu samemu tematowi poświęcona jest książka p. t. „*Wychowanie rolnicze młodzieży wiejskiej*“, w Bibliotece Związku młodzieży wiejskiej. Warszawa r. 1928, str. 125 z licznymi rysunkami i „Konkursy przysposobienia rolniczego“, Zjednoczenie młodzieży polskiej. Poznań.

tychczas z uprawnień swoich w tym kierunku wojewodowie nie korzystali.

— *„Izby rolnicze“*, prawo z marca 1928 r. Dr. Ignacy Czuma. Nakładem Towarzystwa ekonomicznego w Lublinie. Krótka, bardzo zwarta i treściwa analiza prawa o Izbach rolniczych. Analiza teoretyczna na gruncie prawa państwowego, którego fundamentem jest nasza Konstytucja. Autor stara się dać odpowiedź na szereg pytań, jak: w jakim stopniu nowe prawo rozstrzyga o przymusowości organizowania się zawodu rolniczego? Czy nowe prawo załatwia się odważnie z kwestją określenia biorącej udział w życiu organizacyjnym Izb masy rolniczej? Jak jest określony wpływ Izb na tworzenie norm prawnych z zakresu rolniczego; w czym wyraża się władztwo finansowe Izb rolniczych. Na wszystkie te pytania autor nie znajduje zadowalającej odpowiedzi w prawie marcowem. Również nie jest — zdaniem Dr. Czumy — dodatnio i dość mocno rozstrzygnięta sprawa „samorządu“ Izb rolniczych. W ogólnym poglądzie autor podnosi wyższość załatwienia sprawy przez prof. Jaworskiego w jego projekcie Kodeksu agrarnego.

— *„Samorzady terytorjalne, a rolnictwo“*. Stanisław Miklaszewski. Odbitka z Nr. 1 „Rolnictwo“, wyżej omówionego.

J. B.

BIBLIOGRAFJA

POLSKA.

Balzer Oswald prof. — Historia ustroju Polski. Przegląd wykładów uniwersyteckich. Lwów, 1929 r. Nakł. Gubrynowicz i syn, str. 38, zł. 2.60.

Blegelstein Leon Władysław. — Polska polityka gospodarcza, a szkolnictwo zawodowe — Warszawa 1928. Nakład Gazety Administracji i Policji Państwowej, s. 196.

Bigo Tadeusz Dr. — Związki publiczno-prawne w świetle ustawodawstwa polskiego. Warszawa 1928 r. Wyd. Kasy im. Mianowskiego, s. 226, zł. 7.50.

Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej — Rocznik. Rok V. Pod Redakcją K. Kasperskiego, K. Krzeczковского i B. Miklaszewskiego. Warszawa 1928 r. Wyd. Wyższa Szkoła Handlowa w Warszawie, s. 541, zł. 12.

Bornstein Łychowska Melanja dr. — Międzynarodowa organizacja pracy. Zarys ustroju i działalności. Wyd. Pol. Towarzystwa Polityki Społecznej. Warszawa, 1928 r., s. 82, zł. 3.

Czaputowicz St. dr. — Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa z dnia 14 października 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 93, poz. 823). Żebractwo i włóczęgostwo Nr. 5. Warszawa 1928. Nakł. własny, s. 15, zł. 0.30.

Dziesięć lat polityki społecznej państwa polskiego 1918 — 1928. — Warszawa 1928. Wyd. Księg. „Robotnicza“, s. 76, zł. 5.50.

Garczarczyk Józef — Przemysł ludowy, jego stan i potrzeby w powiecie ostrołęckim oraz program pracy dla podniesienia tej gałęzi wytwórczości. Nakł. Wydziału Powiatowego w Ostrołęce, s. 56.

Gilszczyński Stanisław — Instrukcja biurowa dla urzędników gminnych i wewnętrzna organizacja gminy w b. zaborze rosyjskim. Warszawa 1928. Wyd. Spółka Wydawnicza „Samorząd“, s. 48, zł. 1.

Godwin Edward — Co czytać z zakresu spółdzielczości. Warszawa 1928. Nakł. Zw. Spół. Spożyw., s. 79.

Grabski Władysław prof. — Celowy związek inwestycyjny samorządów powiatowych. Warszawa 1928. Nakł. własny, s. 24.

Gutek Zygmunt dr. — Egzekucja administracyjna. Łódź 1928. Nakł. własny, s. 108.

Jaworski Wł. Leopold dr. prof. — Myśl o ustroju państwowym. Kraków 1928. Nakł. L. Frommer, s. 19, zł. 2.

Jaworski Wł. Leopold — Projekt konstytucji. Kraków 1928, s. 715, zł. 30.

Kędzior Andrzej inż. — Roboty wodne i meljoracyjne w południowej Małopolsce. Część I ogólna. Lwów 1928. Nakł. Tymczasowy Wydział Samorząd., s. 406.

Klimow Romuald dr. — Postępowanie administracyjne. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22.III 1928 r. o postępowaniu administracyjnym (ogólnym), o postępowaniu karno-administracyjnym i o postępowaniu przymusowym w administracji. Lwów 1928. Nakł. Spółka Wydawn. „Kodeks“, s. 183.

Konderski Wacław — Istota i granice gospodarcze ubezpieczeń społecznych. Kraków 1928, s. 49, zł. 1.50.

Kornitowicz Kazimierz — Akcja społeczno-kulturalna w górnictwie angielskim wraz z dodatkiem o analogicznej akcji w Czechosłowacji i Śląskim funduszu wolnych kuksów. Warszawa 1929. Wyd. Instytutu Gospodarstwa Społecznego, s. 89.

Kurópatwińska Marja — Ogrody działkowe a kultura miast. Warszawa 1928. Nakł. Inst. Gosp. Społecz., s. 98.

Lubowski Jerzy dr. — Zasady reformy podatkowej. Warszawa 1928. Nakł. „Przemysł i handel“, s. 78.

Maj Kazimierz — Co to jest oświata pozaszkolna. Warszawa 1928. Wyd. Związek Pol. Nauczycielstwa Szkół Powszechn., s. 15.

Majewski K. dr., Wroczyński Cz. dr., Zachert M. dr. — Jaglica i jej zwalczanie. Warszawa 1928. Wyd. Departament Służby Zdrowia, s. 87.

Manteufflowa Emilja — Podstawy organizacyjne opieki społecznej w Polsce. Warszawa 1928. Nakł. Polski Komitet Opieki nad Dzieckiem, s. 14.

Na froncie gospodarczym — W dziesiątą rocznicę odzyskania niepodległości 1918 11.XI 1928. Warszawa 1928. Wyd. „Drogi“, s. 442.

Nowa ustawa budowlana obowiązująca od dnia 6.III 1928 r. — z wyjaśnieniami arch. dypl. R. Biernackiego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16.II 1928 o prawie budowlanem i zabudowaniu osiedli. Warszawa, 1928. Sk. księg. W. Jakowickiego, s. 148, zł. 3.

Poradnik techniczny dla samorządów miejskich — pod redak. Józefa Holewińskiego inż. arch. Zeszyt I. Plan zabudowania miasta — inż. arch. W. Michałski; Eruki, drogi i chodniki — inż. M. Heine; Wodociągi — inż. prof. I. Radziszewski; Kanalizacje miejskie — inż. T. Baniewicz i inż. A. Dąbrowski. Warszawa 1928. Kraków. Nakł. Towarzystwo Wydawnicze w Warszawie, s. 184.

Przemysł i Handel — Tygodnik 1918 — 1928. Warszawa 1928. Wyd. „Przemysł i Handel“, s. 1.130.

Regulamin o oddawaniu robót i dostaw miejskich (powiatowych) — opracował M. Siwik. 1928. Nakładem Koła Miast Pomorskich, s. 32.

Simon Gustaw — Zagadnienia społeczne w konstytucji polskiej. Warszawa 1928. Wyd. Pol. Tow. Polityki Społ., s. 29, zł. 1.20.

Szymkiewicz Gustaw — Prawo budowlane i zabudowanie osiedli. (Państwowa ustawa budowlana). Warszawa 1928, s. 340.

Ustawodawstwo polskie z lat 1917 — 1928. T. I. — Lata 1917 — 1920. Warszawa 1928. Wyd. F. Hoesick, s. 982, zł. 15.

Zbiór okólników i wyroków początkowych 1921 — 1928 — Warszawa 1928. Nakł. Stow. Kupców Polskich ul. Szkolna 10, s. 208, zł. 6.

Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych — zebrał i zestawiał Augustyn Weiss, naczelny sekretarz Wydziału Powiatowego w Toruniu — 1928. Nakł. autora, s. 758.

NIEMIECKA.

Behrend — Versorgungs — und Fürsorgerecht, Halberstadt 1928. H. Meyers Buchdruckerei, Abteilung Verlag. 8° (XII + 115) (4.20 M).

Boelsen Hans — Kapitalgesellschaften in öffentlicher Hand — Berlin 1929. Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau (3 M.).

Eicke Karl — Buchführung und Bilanz in Rahmen der Organisation einer Kommunalverwaltung. Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau 1928, str. 340 (18 M).

Elbrechter Erwin — Gemeinderarbeit, Gemeinschaftsarbeit, Grundsätzliches zur Arbeit in den Selbstverwaltungskörperschaften. Herausgegeben vom Deutschenationalen Handlungsgehilfen — Verband, Hamburg 1928, str. 70.

Elsas F. u. Stein E. — Die deutschen Städte — ihre Arbeit von 1918 bis 1928. (Buchausgabe des Sonderheftes der Zeitschrift für Kommunalpolitik) Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau 1928 (10 M).

Fritzsche — Leitfaden für das Kassen und Rechnungswesen der Stadt — und Landgemeinden, Döbeln, str. 41. (1.30 M) — nakładem autora.

Fiedler Kurt u. Friedel R. — Die Vermögensrechnungen der Gemeinden. Ihre Technik, ihre Gliederung nach rein finanzwirtschaftlichen Gesichtspunkten und ihr Ausbau zur sicheren Urteilsgrundlage für Deckungsfragen und die Kreditwürdigkeit, Verlag: Kassenrevisionsverband Taucha (Bez. Leipzig, Rathaus) str. 19.

Finke A. u. Stein E. — Behördenjahrbuch Deutscher Kommunal — Kalender. Termin — Kalender und Handbuch für Verwaltungsbehörden — 1929 — Berlin 1929, Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau, str. 468 (12 M).

Germershausen A. — Wegerecht und Wegeverwaltung in Preussen. Vierte, vollständig neubearbeitete Auflage von G. Seydel. Erster Band 1. Lieferung (Handbücher des Preussischen Verwaltungsrechts I), Berlin 1929, Carl Heymanns Verlag, str. 166 (brosz. 7,50 M).

Handwörterbuch der Preussischen Verwaltung. Dritte vollständig umgearbeitete Auflage. Erster Band. 1. Halbband Abbaugerechtigkeiten — Fleisch — und Viehagenten. Walter de Gruyter et Co., Carl Heymanns Verlag, Rossbergische Verlagsbuchhandlung, Leipzig, str. 552 (brosz. 28 M).

Handwörterbuch des kommunalen Verfassungsrechts in Preussen. Zweite wesentlich veränderte Auflage. Zweite Hälfte: Landgemeinde, — Samtgemeinde, — Zweckverbands, — Kreis — und Provinzional — Recht. Mannheim 1928. Verlag J. Bensheimer. str. 376 — 633 (brosz. 29 M).

Hensel Albert — Kommunalrecht und Kommunalpolitik in Deutschland. Verlag von Ferdinand Hirt in Breslau (3.50).

Hygiene und soziale Hygiene in Hamburg. Hamburg 1928. Verlag Paul Hartung, str. 672.

Kalender für Kommunalbeamte (Komba — Kalender) auf das Jahr 1929. Herausgeben vom Verbands der Kommunalbeamten und — angeordneten Preussens e. V. Berlin W 50, Ansbacher Strasse 42/43, Dreissigster Jahrgang. Erster Teil 453 Seiten, Zweiter Teil 770 Seiten. Berlin 1928. Verlag von Franz Vahlen (3 M).

Kommunale Verwaltungsreform und örtliche Selbstverwaltung. Denkschrift des Reichsstädtebundes. Berlin 1928. Reichsstädtebund — Selbstverlag str. 49.

Köttgen Arnold — Die erwerbstwirtschaftliche Betätigung der öffentlichen Hand und das öffentliche Recht. Tübingen 1928. Verlag von J. C. B. Mohr, str. 35 (1.80 M).

Kuske Bruno — Die Grosstadt Köln als wirtschaftlicher und sozialer Körper. Mit einem Stadtplan. Köln 1928. Kommissionsverlag Oskar Müller str. 240.

Mass Konrad — Kommunalpolitik. Halberstadt 1928. H. Meyers Buchdruckerei, Abteilung Verlag. str. 187 (4.20 M).

Mauil Heinz — Die Landgemeindeordnungen Preussens nach dem Stande der Gesetzgebung vom 1. März 1927. Berlin 1928. Verlag der Preuss. Landgemeinden E. V. str. 53.

Mittelstaedt Curt u. Schrader Oskar — Das städtische Haushaltwesen nach Form und Inhalt. Berlin 1928. Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau, str. 448 (12 M).

Mulert Oskar — Reichsaufbau und Selbstverwaltung. Vortrag, gehalten am 25 September 1928 auf der Jahresversammlung des Deutschen Städtetages zu Breslau. Berlin 1929. Carl Heymanns Verlag str. 32 (1.60 M).

Rath Wilhelm — Stadt und Kreis. Ein Beitrag zur Geschichte der Steuerverfassung der preussischen Landkreise und ihrer Städte, Berlin 1928. Deutscher Kommunal—Verlag Berlin — Friedenau, str. 139 (4.50 M).

Regionalreform und Kreisverfassung. Gedanken und Vorschläge des Preussischen Landkreistages zur kommunalen Verwaltungsreform. Berlin 1928, str. 23.

Salomon Alice — Leitfaden der Wohlfahrtspflege. Dritte Auflage. Leipzig 1928. Verlag von B. G. Teubner str. 196 (4.80 M).

Sieveking, Klut u. Zahn — Ortshygiene - Wohnungswesen, Wasserversorgung, Abwasserbeseitigung, Beseitigung der festen Abfälle. Berlin 1928. Carl Heymanns Verlag str. 208 (10 M).

Spängler Ludwig — Die städtischen Strassenbahnen; Sonderabdruck aus dem Städtewerk „Das neue Wien“ str. 45.

Standke u. Finke — Die öffentlichen Volksschullasten in Preussen, ihre Aufbringung, Verteilung und Veranlagung sowie die Kassen — und Rechnungsführung in den Schulverbänden. Zweite Auflage. Berlin 1928. Verlag des Verbandes der Preussischen Landgemeinden str. 171 (3.50 M).

Schenk — Die Selbstverwaltung der preussischen Provinzen in der Nachkriegszeit — **Schöne** — Verhältnisse der Provinzen zu den übrigen Selbstverwaltungskörpern. Berlin 1929. Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau, str. 65 (1.50 M).

Schulte Albert — Gemeinde und Gemeindebeamte in der deutschen Volkswirtschaft. M. Gladbach 1928. Volksvereins — Verlag G. m. b. H. str. 59 (0.60 M).

Zollkofer — Die öffentliche Armenpflege in England. Berlin 1928. Deutscher Kommunal — Verlag, Berlin — Friedenau str. 138 (4.50 M).

Redakcja i Administracja: Warszawa, Plac Napoleona 7, telef. 131-92, 225-50.

Warunki prenumeraty: Roczna prenumerata zł. 20, zeszyt pojedynczy zł. 5.

BIBLIOTEKA SAMORZĄDU

Rozkwit życia samorządowego w Polsce niepodległej zmusza pracowników i działaczy samorządowych do posilkwania się fachową literaturą. BIBLIOTEKA SAMORZĄDU zaspakaja zapotrzebowanie w tym zakresie, wydając szereg dzieł poświęconych poszczególnym dziedzinom życia samorządowego.

CENY WYDAWNICTW BIBLIOTEKI SAMORZĄDU SĄ BARDZO NISKIE

DO N A B Y C I A :

1. Prof. A. Pragier: „Zarys skarbowości komunalnej” Część I-sza i II-ga, dwa tomy razem	Zł.	4.—
2. Inż. M. Nestorowicz: „Sprawa drogowa w Polsce”	„	1.20
3. — „Zbiór ustaw i rozporządzeń drogowych”	„	1.50
4. Dr. M. Jaroszyński: „Samorząd terytorjalny w Polsce”	„	1.50
5. — „Gospodarka gmin wiejskich na tle stanu finansów gminnych— oraz „Znaczenie opłat drogowych” (w jednym tomie)	„	3.—
6. J. Bek: „Działalność Rady Powiatowej w Limanowej na polu popierania sadownictwa”	„	1.50
7. St. Pachnowski: „Wskazówki kasowo-rachunkowe dla miast”	„	3.—
8. — „Przepisy budżetowe dla związków komunalnych” (obowiązująca instrukcja budżetowa, wzory, wyjaśnienia)	„	1.50
9. „Projekt organizacji prac statystycznych w powiatowych Związkach komunalnych (odbitka z kwartalnika Statystycznego G. U. S.)	„	2.50
10. St. Podwiński: „Bibliografia literatury polskiej o samorządzie terytorjalnym”	„	3.—
11. — „Ustrój samorządu powiatowego na terenie b. zaboru rosyjskiego”	„	2.—
12. Inż. Z. Rudolf: „Podstawowe zagadnienia zdrowotne wsi miasteczek”	„	3.50
13. „Pamiętnik Zjazdu Przedstawicieli Sejmików Powiatowych” w roku 1925	„	1.—
„ „ „ 1926	„	2.—
„ „ „ 1927	„	2.—
„ „ „ 1928	„	5.—
14. Kalendarz Samorządowy na r. 1926	„	1.—
„ „ 1927	„	2.—
„ „ 1928	„	2.—
„ „ 1929	„	5.—
15. Działalność Sejmiku Skierniewickiego. Osiem lat pracy	„	2.—
16. Instrukcja kasowo-rachunkowa dla pow. zw. komunalnych	„	2.—
17. Regulamin dla sejmikowych komisji rewizyjnych	„	0.50
18. S. Gliszczyński: „Instrukcja biurowa dla urzędników gminnych i wewnętrzna organizacja gminy w b. zaborze rosyjskim”	„	1.—

NA SPŁATY dajemy książki pracownikom samorządowym, o ile biorą za sumę większą od zł. 10.—

BIBLIOTEKA SAMORZĄDU

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:

WARSZAWA, PLAC NAPOLEONA № 7. TEL. 131-92 i 225-50.

Konto w P. K. O. 1520 i Konto w Polskim Banku Komunalnym 479.

XI ROK WYDAWNICTWA

**TYGODNIK ILUSTROWANY,
POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO
NA CAŁYM OBSZARZE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

„SAMORZĄD”

wychodzi w Warszawie pod redakcją

ALEKSANDRA BOGUSŁAWSKIEGO

przy współdziałaniu komitetu redakcyjnego w składzie pp.:

J. Beka, S. Boguszewskiego, d-ra W. Dalbora, W. Gajewskiego,
Wł. Korsaka i J. Wołszynowskiego.

W „Samorządzie” stale współpracują pp.:

J. Bek, M. Bilek, H. Bogatkowski, inż. L. Borowski, F. Branny, S. Brzóska, S. Bojarska, prof. J. Buzek, A. Brzozowska, J. Chomicz, A. Chrostowski, inż. W. Dakowski, dr. W. Dalbor, Fr. Dąbrowski, I. Dąbska, J. Długocki, prof. A. B. Dobrowolski, Z. Dreszer, Dziewanowski, W. Dunin, W. Dytkiewicz, K. Frelek, S. Fredyk, J. Filipowska-Szemplińska, L. Gierlicki, T. Gładala, S. Gliszczyński, prof. Wł. Grabski, R. Grochowski, F. Grela, prof. T. Hilarowicz, A. Hujda, Z. Ilnatowicz, dr. M. Jaroszyński, S. Jawosek, T. Jemielewski, F. Kasprzak, S. Kautzik, E. Kopczyński, B. Kobak, S. Kopeć, K. Kornilowicz, W. Kornilowicz, T. Kosiński, J. Kowalski, starosta L. Kowalski, prof. dr. St. Krzemieniecki, St. Krzewski, inż. W. Krzysztoń, dr. S. Kruczek, J. Kuncewicz, R. Kutylowski, W. Kuropatwiński, starosta K. Kühn, starosta Lamot, A. Langer, inż. agr. J. Lentz, dr. A. Leparowski, S. Lewicki, dr. H. Le-Brun, starosta B. Lipski, W. Ludkiewicz, L. Lenartowicz, E. Maliszewski, inż. W. Matuszewski, T. Narbutt, prof. dr. inż. O. Nadolski, dyr. M. Nestorowicz, H. Orsza - Radlińska, J. Osmołowski, starosta Ossowski, S. Ostrowski, S. Pachnowski, St. Paprocki, A. Patkowski, Z. Pawlak, Z. Piekarski, S. Podwiński, J. Popiołkiewicz, inż. B. Powierza, dr. A. Pragier, K. Prejzner, I. Radlicki, Cz. Rokicki, J. Rożkowski, S. Rzepkiewicz, starosta Br. Ruczyński, Z. Rusinek, S. Sasorski, dr. M. Serafin, St. Siedlecki, dr. Saloni, W. Sochacki, J. Śleszyński, J. Stamirowski, inż. Stawiski, dr. St. Starzyński, S. Stęplewski, dyr. H. Szuster, K. Sobotka, S. Szwalbe, M. Tałko - Porzecki, Z. Tyralski, W. Turowski, H. Uliński, A. Waleron, dr. Wł. Walkiewicz, K. Wyszacki, dr. K. Windakiewicz, J. Wołoszynowski, W. Wieśniewski, inż. S. Wielichowski, W. Zieliński, Żbikowski, J. Zdanowski, A. Żywicki i wielu innych wybitnych specjalistów i działaczy samorządowych.

Obok artykułów „SAMORZĄD” prowadzi następujące stałe działy: Przegląd ustawodawstwa, przegląd orzecznictwa, przegląd prasy, przegląd wydawnictw, samorząd u obcych, komunikaty „Biura Zjazdów Samorządu Ziemińskiego” i „Zrzeszenia Samorządów Powiatowych”, z życia samorządu, z Sejmu i Senatu, zarządzenia władz, z życia organizacji społecznych, poradnik samorządowy, wiadomości o powiatowych i gminnych kasach pożyczk.-oszczęd., kronikę gospodarczą itp. d., oraz rozszerzony dział p. t. „Gmina Wiejska i Miejska”.

Prenumerata „SAMORZĄDU” wynosi rocznie 40 zł.

Adres redakcji i administracji: WARSZAWA, PLAC NAPOLEONA 7,
TEL. 225-50 i 131-92.

POLSKI BANK KOMUNALNY

ZAŁOŻONY Z INICJATYWY MIN. SPR. WEWN.
W R. 1919.

BANK JEST WŁASNOŚCIĄ SAMORZĄDOWYCH
ZWIĄZKÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Wchodząc w dziesiąty rok swego
istnienia, grupuje Bank zgórá
450 Związków Komunalnych
i Komunalnych Kas Oszczędności

Bank ma prawo udzielania Samorządom
kredytów długoterminowych w obli-
gacjach na okaziciela.

Bank udziela Samorządom i Kasom
Oszczędności kredytów gotówko-
wych krótkoterminowych.

Bank przyjmuje wszelkiego rodzaju wkła-
dy, załatwia przekazy i wszelkie
operacje bankowe.

CENTRALA BANKU
W A R S Z A W A,
PLAC NAPOLEONA 7